

Arhivele Bistriței

Anul I, Fascicula 4

Cu gândul la George Coșbuc

G. Coșbuc, văzut de Iser

ARHIVELE BISTRITEI

ANUL I, FASCICULA 4

CU GÂNDUL LA GEORGE COȘBUC

Seria: Istorie – Societate – Cultură

**Tipărită cu sprijinul
Bibliotecii Județene „George Coșbuc”,
Bistrița-Năsăud**

**O parte din materialele publicate în fasciculă au fost prezentate
cu ocazia manifestărilor prilejuite de aniversarea a 150 de ani
de la nașterea poetului George Coșbuc
*Bistrița, 15-20 septembrie 2016***

**CU GÂNDUL
LA GEORGE COȘBUC**

**COORDONATOR:
MIRCEA GELU BUTA**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2016

Referenți științifici:

Adrian Onofreiu, doctor în Istorie;

Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

Lucian Vaida, doctor în Istorie;

Muzeul Grăniceresc Năsăudean, Năsăud

ISBN 978-606-37-0110-8

© 2016 Coordonatorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace,
fără acordul coordonatorului, este interzisă și se pedepsește conform
legii.

Redactare: Camelia-Ionela Strungari

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai

Presa Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu, nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Amintindu-ne de George Coșbuc

MIRCEA GELU BUTA

Admirația spontană, fără rezerve și generală, de care s-a bucurat poetul George Coșbuc, se datorează nu numai virtuozității deosebite a versurilor sale, ci și notei distincte de ardelean, pe care și-a păstrat-o toată viața și care-i ședea bine. A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucureștene, aducând lumii sănătatea lui voioasă. Profundul psiholog și cunoscător al sufletelor Alexandru Vlahuță notează:

„... Cunoaște bine literatura germană și nu poate suferi pe cea franțuzească: acesta poate-i singurul semn după care ai mai bănuii că-i ardelean. E unul din cei mai talentați poeți pe cari îi avem azi și, ceea ce e rar la noi, Coșbuc are în poezie un stil al lui particular: adesea versurile lui, prin claritatea și structura lor neobicinuită, te surprind ca o scăpare de lumină neașteptată. Nimic silit, nimic chinuit, nimic fals în frumoasele și curgătoarele lui poezii”¹.

În jurul anului 1900, devenise vestită Terasa Oteteleşeanu din București, cu „Academia ei literară”, formată din poeți, dramaturgi, nuveliști, la care se adăugau pictori, muzicieni și actori. Aceștia își aveau locurile, mesele și scaunele lor. Când Coșbuc veni pentru prima dată la terasă și voi să se așeze la o masă, chelnerul îl apostrofă: „Vă rog, locul acesta este ocupat! Dar văd că nu este nimeni, zise poetul. Așa e, dar masa aceasta la care servesc eu e rezervată... E masa scriitorilor și a poezilor, se lămurii chelnerul. Cerându-și scuze, Coșbuc se îndepărtă zâmbind...”. Datorăm acestei perioade un expresiv portret

¹ Alexandru Vlahuță, *Versuri și proză*, Antologie, Prefață, Tabel Cronologic și Bibliografie de dr. Virgiliu Ene, Editura Eminescu, 1981.

al poetului, creionat de pictorul Iosif Iser, comentat de Petre Locusteanu, în volumul intitulat „Figuri contemporane”:

„Ochii lui mici, care clipesc șiret, aici scânteiază de inteligență, aici te învâluie în bunătate luminoasă – sunt oglinda limpede a naivității infinite, ce se desprinde din viața și opera marelui poet. O față mare. Care parcă mereu e gata să roșească de orice aude, dar care adesea, în naivitatea ei copilărească, scapă tot firul să roșească la glumele cele mai picante. George Coșbuc sau «badea Gheorghe», cum îi mai zic prietenii mulți care îl iubesc, apare sfios în vorba lui discretă și oarecum ferită, în toate mișcările și în toată purtarea lui de om care, de câte ori iese din casă, face impresia că, atunci când calcă întâia oară în lume, ca o întrupare, aparent bărbătească, a tuturor fetelor și frumoase, și naive, și rușionase, pe care le-a cântat cu atâta înaltă înțelegere a sufletului românesc de la țară, în baladele și idilele sale»².

În fiecare seară, printre scriitorii și artiștii plastici veniți la obișnuita întrunire de la terasă era prezentă și Violeta, „o admiratoare a scrisului”, o față tânără și frumoasă, „vivandieră a clanului, muză și prietenă”, care „nu era una din «necredincioasele boeme», fiindcă cu statornicie, apărând «visul», ea a rămas credincioasă terasei»³. Pe foaia de gardă a volumului „Balade și idile”, George Coșbuc îi va dedica următoarele versuri:

„Fetele care au album / Fug după poeți pe drum / Dau prin apă, dau prin foc / Și-i gonesc din loc în loc. / Peste văi, peste răzoare, / Peste câmpuri și ponoare / Pân-ce-i prind, de le scriu, bieții / Vezi, așa pătesc poeții, / În orice loc se duc. / O spun eu, George Coșbuc»⁴.

În preajma izbucnirii Primului Război Mondial, încă profund marcat de moartea fiului său, George Coșbuc, fiind invitat de mai

² C. Săteanu, *Mușchetarii literaturii române moderne*, Iași, Institutul Presa Bună, 1939, pp. 107–108.

³ Mioara Ioniță, „Cafenele de altădată. Terasa Oteteleşeanu”, în „Magazin istoric”, octombrie 2003, pp. 38–41.

⁴ George Coșbuc „Pe un album”, în *Ibidem*.

tânărul publicist Onisifor Ghibu să colaboreze la revista „Tribuna”, „singura publicație ardelenescă din București”, dă următorul răspuns:

„Nu pot, măi, războiul ăsta o să fie ceva cumplit! Nu că mi-ar fi frică de unguri! Ungurii au gură mare, dar dacă ar fi să ne batem cu ei, i-am răpune într-o săptămână. Dar ei sunt aliați cu nemții, măi, și neamțu e dracu și jumătate. Cu ăla nu te poți pune. Cum să mă amestec eu în război, când am în satul meu frați și nepoți și alte rudeni care, dacă m-aș amesteca eu în vâlvătaia asta, ar fi cu toții arestați și împușcați. Ș-apoi, nu vezi tu ce se întâmplă în țară? Că voi, probabil, nu cunoașteți țara. Numai cu idealism alergați cu toții. Țara are păcate multe, măi, e plină de spioni nemți și ruși, care aruncă milioane de mărci și de ruble, să cumpere conștiințe românești. Acum, nu demult, a fost la mine cumnatul meu, Sfetea, librarul, care mi-a spus: «Măi, Gheorghe, a fost la mine un matador neamț, care umblă pe la noi prin țară cu felurite scopuri și mi-a spus următorul lucru: Știu că ești cumnat cu Coșbuc. Noi vrem să-l câștigăm pe cumnatul dumnitale pentru vederile noastre și te rugăm pe dumneata să insiști pe lângă el să scrie o broșură în favoarea noastră, în legătură cu războiul. Noi ne cunoaștem datoria și-i vom da o sumă importantă pentru acea lucrare. Așa a spus neamțul. Am venit să-ți spun convorbirea cu el, știu că tu n-ai să faci blăstămăția asta». Așa mi-a spus Sfetea! Cum să fac eu o astfel de blăstămăție? Nu pot să fac așa ceva. Și i-am spus lui Sfetea: Spune-i că niciodată Coșbuc nu va fi în stare de un astfel de lucru”. Coșbuc a rămas câteva clipe pe gânduri, apoi izbucni: „Asta-i dată dracului! se ridică Ardealul ca un vulcan. O să iasă un lucru mare. Dacă e treabă așa, vin și eu!”...

După intrarea țării în război, la solicitarea lui I. C. Duca, Coșbuc intră în colectivul de redacție al „Gazetei Ostașilor”, în care va publica următoarea strofă:

„Dați tot înainte, români! / Să nu se răsfire nici unul! / Și nimeni să n-aibă în minte / Decât să urmeze-nainte / Cărarea ce-o fulgeră tunul / Și sfânta sa pușcă din mâni / Dați tot înainte, români!”.

Versuri puține și simple, dar care trădau inima mare a patriotului ardelean, care se încadraseră în lupta pentru întregirea țării⁵.

Fermecătoarea naivitate și modestia nu l-au părăsit pe Coșbuc toată viața. În ultimii ani, avea obiceiul să se plimbe în grădina Cișmigiu, printre platanii mari, care-și scuturau frunzele uscate pe pălăria lui cu boruri largi, fără să-l tulbure din visuri. Când poetul George Topârceanu l-a revăzut pentru ultima oară, „*badea Gheorghe era aproape bătrân, cu trupul împușinat de vreme. Barbișonul îi încărunțise. Dar sub fruntea-i înaltă, pe fața ostenită, între pleoapele palide, ochii lui negri și tineri scăpărau de viață intensă*”. La berărie le-a vorbit celor prezenți de Virgiliu, iar în drum spre casă a comentat cu erudiție câteva stanțe obscure din „Divina comedie...”.

Un emoționant prilej de evocări pioase, de reeditări solide și dezbateri critice, toate petrecute la Bistrița, în inima „ținutului unde a crescut Coșbuc”, în luna septembrie 2016, când s-au împlinit 150 de ani de la nașterea sa. La invitația autorităților județului, au fost prezenți oameni de aleasă cultură, precum ÎPS Andrei Andreicuț, PS Varlaam Ploieșteanul, academicienii Nicolae Manolescu și Ioan-Aurel Pop, criticii și scriitorii Alex. Ștefănescu, Irina Petraș, Daniel Cristea-Enache, Gabriel Dimisianu, Mihai Zamfir, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu, Sorin Lavric, Simona Vasilache, Aurel Rău ș.a.

Amfitrionul manifestărilor, părintele Ioan Pinte, Directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc”, pe care-l felicităm pentru strădanie, le mărturisea în acele zile oaspeților:

„George Coșbuc este foarte important pentru Bistrița-Năsăud, este important și Liviu Rebreanu, este important și Andrei Mureșanu. Acești trei bistrițeni geniali – unul a schimbat mecanismele poeziei după Eminescu, altul – ctitorul romanului românesc modern și unul a dat versurile «Imnului Național». După poezia lui Eminescu,

⁵ Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni*, Ed. Eminescu, București, 1990, pp. 191–198.

*Coșbuc aduce teme de bucurie, veselie, idilă, dintr-o dată poezia românească se schimbă. Noi, bistrițenii, suntem foarte mândri și ne străduim să păstrăm memoria acestor mari personalități, este mare lucru să păstrezi memoria acestor valori, să nu uităm de opera și viața lor*⁶.

⁶ Cristiana Sabău, „Joan Pinte: Îl facem viu pe Coșbuc, îl sărbătorim așa cum se cuvine”, în „Timp Online”, 14 septembrie 2016.

Tradiția actualității

IOAN PINTEA*

Demersurile critice, personalitățile importante ale criticii literare românești, școala, manualele școlare și o anumită „evlavie” populară, resuscitată la aniversări și comemorări, l-au menținut pe Coșbuc în actualitate. Până în ziua de azi, un mare număr de critici literari, și nu numai, printre ei se află la loc de frunte poeți (Ion Pillat, Octavian Goga) și prozatori (Liviu Rebreanu, în primul rând), dar și câțiva foarte mari esești, au susținut prin textele pe care le-au scris valoarea operei coșbuciene și au circumscris locul inconfundabil pe care George Coșbuc îl ocupă între clasicii literaturii române. (Înțelegem termenul de clasic în accepțiunea pe care o dă acestuia G. Călinescu în *Sensul clasicismului* și Nicolae Manolescu în *Clasicii și literatura națională*). E adevărat că școala l-a banalizat, l-a osificat, l-a clișeizat de cele mai multe ori pe Coșbuc, dar e la fel de adevărat că tot școala, cu lecțiile ei strict și precis didactice, cu serbările școlare, cu momentele festive, cu declamațiile specifice, l-a fixat ca reper în mintea și sufletul multor generații de cititori. Gândindu-mă la ce se întâmplă astăzi cu numele mari din literatura română, inclusiv cu Coșbuc, vis-a-vis de manualele școlare, de școală în general, mai că îmi vine să laud școala de altădată și să regret capitolele ample, cuprinzătoare, chiar infuzate cu nu puțină ideologie, despre clasici din trecutul apropiat.

Apropó de declamație, trebuie să știm că George Coșbuc prețuia acest mod de a face publicitate poeziei. În 1883, anul în care apare la București *Balade și idile*, el îi scrie fratelui său, Aurel, militar în

* Ioan Pinteia, preot; Directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, e-mail: ioanpinteia2002@yahoo.com

garnizoana Bistrița: „... zilele acestea o să-mi apară un volum de poezii. O să ți le trimit și ție – vro două volume – și să le citești cu ortacii tăi prin cazarmă ... O să-ți însemn pe volumul meu poeziile care s-ar putea recita – poți recomanda atunci de acolo pentru declamatori”.

Într-adevăr, Coșbuc a fost și este încă, probabil, un autor iubit și declamat de elevi, profesori, publicul larg. Prin aceste declamații, recitări, a rămas în conștiința celor mulți. Eu însumi, în copilăria mea, în satul meu, un sat despărțit doar de un deal de Hordoul poetului, pentru prima dată *l-am auzit* rostit, cântat și declamat pe Coșbuc și, de-abia pe urmă, mai târziu, l-am citit. Oamenii de pe Someș, din părțile Bistriței și Năsăudului, îi declamă și astăzi, *din auzite*, versurile și cred că în această zonă nu e om care să nu știe măcar un vers din *Balade și idile*, din *Fire de tort*, din *Cântece de vitejie*. Unii, care l-au citit și recitat, cred că pot să declame câteva strofe, dacă nu chiar poezii întregi, chiar din *Ziarul unui pierde vară*.

Am putea spune că spiritul critic, școala și un tip special de *empatie populară* îl fac pe Coșbuc să fie un poet popular, un scriitor, ca și Creangă, care poate fi înțeles aproape de oricine, interpretat în nenumărate moduri de criticii specialiști și admirat necondiționat de cei nespecialiști (N. Steinhart, de pildă).

Critica literară a avut față de opera lui George Coșbuc, de cele mai multe ori, în contrast vădit cu manualul școlar, poziții și interpretări inedite. Aceasta a făcut ca autorul și opera, la momente de cumpănă (aprecieri exagerate gen Dobrogeanu Gherea sau cantonarea în lectura strictă de manual) să iasă bine și chiar să aibă, grație unor critici, eseiști, gen Vladimir Streinu, Nicolae Manolescu, Ion Negoitescu, Petru Poantă, Gheorghe Grigurcu, Mihai Zamfir, Andrei Bodiu, șansa de a redeveni un poet proaspăt, aproape nou, cu câteva bune arierplanuri pentru poezia modernă, contemporană. Chiar și Mircea Zăciu ar trebui amintit. El s-a pronunțat într-un text scurt, dar extrem de convingător (un atac dur la adresa reeditării cărții lui Octav Suluțiu) despre un anume simț critic cu care ar trebui abordată posteritatea lui Coșbuc. Era mai mult

o atitudine. Un mesaj sentențios, un semnal absolut necesar pentru readucerea, plasarea lui Coșbuc în actualitate.

Eu unul l-am înțeles pe Coșbuc prin mijlocirea acestor autori, a acestor critici. Lor, spiritului lor critic, școlii și acelei „evlavii” populare pe care o precizăm la început, le datorez un alt fel de lectură, un alt mod de a înțelege poezia lui Coșbuc. Ei, criticii literari, m-au făcut să pricep, chiar dacă nu o arată direct, că poezia coșbuciană nu stă numai în capodoperele arhicunoscute, poemele epice de mare întindere, ci ea se ascunde și în poemele scurte, de mică întindere, chiar și în stihurile vădit ocazionale. În acest sens, mi-am făcut antologia mea proprie, în care am introdus multe din poemele de prim raft ale creației coșbuciene, dar am inclus și poezii mai puțin știute, mult mai puțin declamate, poezii în care poate fi întrezărită a anumită strategie cu rol de subtilitate poetică.

E uimitor cum acest poet (dublat de un mare traducător) reușește să intereseze și să retrezească aproape întotdeauna, mai ales în momente de criză, de restriște și de uitare (precum cele de astăzi), vocile critice de prim plan din critica românească și acestea să vibreze pur și simplu prin noi lecturi, noi analize. E destul să repet patru nume: Nicolae Manolescu, cu capitolul despre Coșbuc din *Istoria critică a literaturii române*, Mihai Zamfir, cu remarcabilul său eseu *George Coșbuc, nostalgia clasicismului din Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, Gheorghe Grigurcu, cu *Coșbuc, un Homo Festus*, o excelentă radiografie a festivalului, a sărbătoreșcului în poezia coșbuciană, și Andrei Bodiș, cu volumul *George Coșbuc, Monografie, antologie, receptare critică*.

Când spun toate acestea, mă bazez pe faptul că există, deja, în critica literară românească și, în mod special, în conștiința populară românească, o tradiție în a-l face mereu actual pe Coșbuc. Metodele sunt, deopotrivă, vechi și noi. Cum vechi și nou e însuși Coșbuc, de fapt.

„Coșbuc 150”...

NICOLAE MANOLESCU*

– Bună ziua și bine ați venit! Mulțumesc autorităților pentru invitație. Desigur, vom vorbi despre Coșbuc; vom face un număr pe această tematică în Revista „România literară” de săptămâna viitoare. Acum, vrând-nevrând, ne întoarcem la „România literară”, că de aceea am venit aici. Vreau să vă spun că am fost foarte impresionat de Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, pe care am vizitat-o de dimineață pe îndelete, împreună cu Alex. Ștefănescu și mi s-a părut un lucru extraordinar. De obicei, bibliotecile dispar, ca și librăriile. Sunt multe orașe în care acestea nu mai există. La Pitești, de exemplu, nu mai este nici o librărie, ca și cum nici n-ar fi fost. La Câmpulung, la doi pași, e una singură, care este pe jumătate papetărie și care vinde cărți printre tot felul de păpuși.

Eu continui să cred că este greșit faptul că nu se citește, iar ideea vine, în primul rând, de la niște sinucigași, care se numesc editori. Stai câteodată și-i ascultă pe aceștia. Vai de capul nostru! Nu mai putem să publicăm, suntem depășiți, cartea nu se vinde, lumea nu citește și toate acestea ca să nu plătească Uniunii Scriitorilor taxa de timbru. Ne ducem la un târg de carte și descoperim sute, mii, zeci de mii de titluri, pe noi ne interesează cele literare. A, nu, astea sunt sălbaticе, nu le-am publicat noi, noi nu știm!...

Revista „Forbes” a publicat acum o săptămână un material cu profitul editurilor din anul 2014 și până acum. Am făcut și eu o socoteală,

* Nicolae Manolescu, critic și istoric literar, cronicar literar și profesor universitar, membru titular al Academiei Române; Directorul general al Revistei „România literară”; e-mail: romania_literara@yahoo.com

pe care am învățat-o de la Varujan Vosganian, prim-vicepreședintele Uniunii Scriitorilor din România, dar și finanțist, și am constatat că noi suntem într-o pagubă imensă, de miliarde de lei. S-a publicat mult mai mult decât s-a declarat și când vine vorba de ceea ce declari, e simplu și până la urmă, se află. Dacă noi pierdem miliarde, trezoreria statului pierde sute de miliarde. Am vorbit cu trei miniștri de finanțe și le-am spus: „Atenție, fraudă fiscală!”. Nu i-a interesat, probabil pentru că nu erau banii lor. Așa că povestea aceasta, că nu se citește, eu nu prea o cred.

Văd că aici este o sală de lectură, care e plină. Acum, nu veți fi dumneavoastră, bistrițenii, mai cu moț, presupun că de aceea e o sală de lectură, să citești, scoți cărți și citești. Dacă pleci de la ideea că nu se citește, nu vei scoate cărți, desființezi librăriile și închizi bibliotecile sau le transformi în nu știu ce. Spun asta pentru că noi, cei de aici, suntem legați de cultura scrisului. Scrisul pe hârtie. Eu nu știu să citesc pe dispozitive electronice... Poate colegii mei mai tineri, mă rog, o pot face pe tablete, pe telefoane mobile... Eu nu pot să citesc așa... Mă și văd citind „Război și pace” pe un telefon mobil. Vă dați seama? Eu nu pot să fac așa ceva, dar caut să îi înțeleg pe ei. Am o fată de 14 ani, care tot timpul are în mână telefonul mobil sau tableta. La vârsta aceasta, încerc să înțeleg de ce nu se poate despărți de aceste instrumente.

Aveți acum în față și echipa de redactori ai „României literare” și pe Gabriel Dimisianu, care deocamdată nu mai vrea să fie decât consultant. Participă la facerea revistei, dar e cel mai vechi dintre noi. A fost întâi la „Gazeta literară” și pe urmă la „România literară” începând din anul 1958. Într-un fel, eu sunt mai vechi decât el, dar sunt mai vechi ca autor refuzat. În anul 1954, după ce a apărut „Gazeta literară” în primăvară, toamna eram în liceu la Sibiu și am trimis un ciclu de poeme. Am primit o scrisoare de la Eugen Jebeleanu, care era șeful secției de poezie, care mi-a zis: „Mai întâi învață la școală și după aceea scrie poezii”. Și nu m-a publicat. De aceea, sunt unul dintre cei mai vechi refuzați la „România literară”.

Colegii Mihai Zamfir, Daniel Cristea-Enache, Alex. Ștefănescu – care a fost și el la „România literară” multă vreme, iar la un moment dat și-a luat câmpii, s-a săturat de noi, iar după aceea s-a întors așa, spășit, dar s-a întors – sunt colaboratori permanenți, oameni care vin în fiecare săptămână când facem numărul, iar ceilalți suntem chiar cei care trudem. Lipsește Marina Constantinescu de la pagina de Arte. Deci îi aveți pe Gabriel Chifu, care este director, pe Răzvan Voncu, care este redactor-șef, Sorin Lavric, Simona Vasilache și, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, Nicolae Manolescu. Toți sunt relativ noi la revistă, să zicem așa, relativ tineri. Cu excepția lui Dimisianu și a lui Ștefănescu, care a plecat mai demult, sunt oameni tineri, nici nu vreau să mă uit la ei. Sunt relativ tineri, vechea gardă suntem noi...

Prin anii '70 am mai fost odată la revistă împreună cu Gabriel Dimisianu și cu Ion Horea, mureșean la origine. Deci avem legături vechi cu revista, numai că nu puteam să o facem noi la nesfârșit că, totuși, am îmbătrânit, vremurile se schimbă, ne mai schimbăm și noi, dar încercăm să ne adaptăm, iar atunci cei mai tineri, pe care îi vedeți în fața dumneavoastră, au reușit să țină revista deasupra apelor, în condiții extrem de grele la un moment dat, mai ales după anul 1989. Nu stau acum să vă spun prin câte am trecut și ce probleme am avut, până când, acum un an și jumătate, am obținut în sfârșit, pentru prima dată în istoria culturală a României, o alocație de la buget pentru publicațiile literare, culturale ale Uniunii Scriitorilor și ale uniunilor de creatori. Pentru prima dată, am obținut o subvenționare a publicațiilor, care ne-a scutit de a ne duce în fiecare an cu mâna întinsă la câte un ministru: „Ajutați-ne că, dacă ziarele nu se vând, noi nu avem nicio șansă! Cum să se vândă o revistă de cultură?”

Faceți socoteala cam cât ar trebui să punem noi costul unui exemplar și câte exemplare ar trebui să vindem, ca să putem supraviețui. Asta în condițiile în care aceasta este toată redacția. Sigur, mai avem tehnicul, alcătuit din câteva persoane și atât. Nu vă uitați la publicațiile străine, pentru că vedeți acolo redacții formate din câte 100 de persoane, care fac reviste săptămânale sau lunare, în Franța, în Statele Unite sau în

alte părți. Noi atâția suntem și atâta facem. Sigur că, fără colaborare externă, n-am putea să facem rubrici permanente sau tot ce ne propunem. Dar asta nu înseamnă că ne este foarte ușor. Dar mă rog, ne este, nu ne este, trebuie să o facem, pentru că vreau să vă spun un lucru pe care l-am repetat de zeci de ori: atunci când m-am adresat diferitelor instituții ale statului român să le explicăm de ce, totuși, e nevoie de niște reviste, mai ales în condițiile astea, în care producătorii de carte vin și ne bat la cap că nu vând și deci nu scot. Dacă cărțile nu se vând, cu revistele ce facem? De ce avem nevoie de reviste?

La toate acestea, am avut un argument pe care vi-l spun și care cred că este valabil. Gândiți-vă o clipă ce s-ar întâmpla dacă nu ar mai exista nici o revistă, absolut nici una, ale noastre, ale Uniunii Scriitorilor și cele care apar în diferite județe și care sunt foarte multe. Ce s-ar întâmpla? N-ați mai ști ce se scrie, cine scrie, unde se publică, despre ce e vorba, ce merită să citești, ce nu merită? Nu ați ști nimic. Cultura ar deveni un fel de sac, în care fiecare bagă mâna și trage la nimereală ce se găsește. Singura modalitate de supraviețuire a cărții și a culturii scrise este oferită de reviste. Revistele sunt cele care ne atrag atenția asupra existenței unei vieți culturale, a unor oameni care din asta trăiesc și pentru care sunt făcuți, să scrie, să publice. Ele se adresează și școlii, dar și celor care n-au fost la școală, deci, în principiu, tuturor. Fără reviste, ar fi un fel de lume a nimănui, iar cultural vorbind, n-am ști absolut nimic, decât dacă ne-am duce la bibliotecă și am descoperi deodată niște rafturi, în fața cărora începem să ne întrebăm: De unde au apărut acestea? Au venit de pe Marte? Cine sunt cei care le-au scris?

Ceea ce uită, de pildă, editorii atunci când refuză să colaboreze cu noi, cu publicațiile, cu Uniunea Scriitorilor este că noi le facem publicitate gratuită. Faptul că aici scriu oameni cu autoritate, scriu din condei săptămână de săptămână, comentează cărțile, le prezintă, dau fragmente înainte de apariție și comentează după înseamnă publicitate, pentru care nu le cerem niciun ban, totul fiind gratis. Lor li se pare că au dreptul să fie comentați, dar când e vorba să susțină la rândul lor publicațiile Uniunii Scriitorilor, care fac acest lucru, spun: nu noi! Ne-au dat în

judecată. Avem proces cu cea mai importantă editură din țară. De ce să plătească taxa de timbru? Păi, vă facem publicitate, fraților, nu luăm mult, acolo, vreo mie de euro... Dispărând acest mod de publicitate, rămânem cu televiziunea? Uitați-vă care e partea de cultură de la televiziune! Să luăm radioul. Radio România Cultural, care în anul 2014 avea șaptesprezece emisiuni literare și culturale, iar în momentul de față i-au rămas doar trei, restul au dispărut. Ce preț putem să punem noi pe ce se scrie în cotidiene? Ele nici la partea politică nu strălucesc, iar la partea literară sunt caraghioase de-a dreptul.

Intervine Alex. Ștefănescu: – Două excepții. Când scrieți dumneavoastră și când scriu eu.

Nicolae Manolescu: – Alex., o dată în viața ta, fii serios. De data asta, chiar e o chestiune serioasă. Da, e adevărat, când scrii tu, este extraordinar, dar noi suntem doi, trei, patru care scriem acolo și, în rest, în fiecare săptămână descoperim în „Adevărul”, în „Evenimentul zilei” și vorbesc de cotidiene importante, în fiecare descoperim câte un mare scriitor. Patru pagini de interviu cu câte un scriitor. Cine Dumnezeu e? Dacă nici eu nu știu cine e, vă dați seama... Probabil că nu e. Am pretenția să spun că știu, chiar dacă nu am citit tot și pe toată lumea, dar nu se poate. Îi întreb pe colegii mei, care au această meserie, urmăresc viața cărților: cine este respectivul, căruia îi sunt dedicate patru pagini în „Evenimentul zilei”? N-am auzit, nu știu, habar nu am. Ne certăm. Informați-vă! Vă dau afară de la revistă! Treaba voastră este să vă informați. Unde scrie? Nu știm. Mereu. Dacă moare un scriitor, patru pagini mari de necroloage: a murit marele scriitor Popescu Pop, nu știm cine e. În schimb, când moare Ștefan Radof, nici pe burtiera vreunei televiziuni nu s-a scris un rând. Totuși, Ștefan Radof a fost un mare actor, un poet, un intelectual și om politic, a fost membru în Senatul României, nici un cuvânt! Dar Constantin Țoiu, unul dintre cei mai mari romancierii români pe care i-am avut? Niciun cuvânt nu s-a scris când a murit.

În schimb, când un manelist se căsătorește cu o manelistă, vai de mine! Și cădem într-o subcultură din asta crasă și cronică și atunci,

dumneavoastră, nu cei care sunteți aici, că presupun că dacă ați venit aici, aveți altă orientare în spațiul cultural, dar în general, oamenii... Noi ce le spunem? Ce se întâmplă în viața culturală? Adrian Copilul Minune a mai băgat în buzunar câteva milioane de lei pe care nu le poate justifica sau un oarecare manechin ori cântărează și-a schimbat amantul între timp și l-a dat în judecată pe celălalt. Aceasta este cultura română în momentul de față.

Dacă nu ar exista publicațiile culturale, dacă nu ar exista această formă de elită, cultura ar dispărea. Îmi pare foarte rău, mulți sunt împotriva mea. Generația tânără, când aude de elite, se zburlește, deși le-am spus de multe ori: nu vreți să faceți parte din elită? Treaba voastră, voi singuri spuneți că nu sunteți elite, vă privește! Totuși, este nevoie de un anumit nivel cultural și atunci, rostul unei reviste este să se deschidă, să cuprindă cât mai mult, să fie prezentă la evenimente, să conteze, să fie un reper pentru cineva care citește și să spună: uite ce zice Daniel Cristea-Enache, sau Mihai Zamfir, sau Sorin Lavric, sau Alex Ștefănescu, sau alții! Ia să vedem, că poate merită să citim, pentru că și aceasta este o formă de popularizare, o modalitate de a atrage atenția.

Continuând ideea, eu am o marotă, iar marota mea se cheamă ciur, unii îi zic sită. Nu tot ce ajunge la redacție se publică ori se comentează, nu toată lumea aceasta largă culturală merită să fie luată în seamă. Fără ciur, riscăm să ne transformăm în Wikipedia, unde cauți ce vrei, găsești ce nu vrei, unde e totul și nimic. Apropo de Wikipedia, vreau să vă spun că, atunci când eram la UNESCO, am propus să comemorăm 50 de ani de la moartea lui Mihail Sadoveanu. Cu doi-trei ani înainte, am făcut toate formele de rigoare, pentru că este o întregă birocrație. De curiozitate, o întreb pe doamna căreia îi predam toate aceste documente la UNESCO, care întâmplător era româncă la origine: Cine decide dacă se acceptă Sadoveanu pe lista aniversărilor UNESCO? Este o echipă internațională? Ei de unde se informează? Din Wikipedia, îmi răspunde doamna respectivă. Păi, doamnă, zic, eu am scris o carte despre Sadoveanu, am scris despre el de mai multe ori. Nu sunt lipsit de

modestie, dar vine cineva de acolo, care nu l-a citit niciodată pe Sadoveanu, se uită pe Wikipedia și îmi zice mie de Sadoveanu? N-am auzit, nu ne interesează! Nu se poate, stați puțin! Le-am făcut o scri-soare, în care le-am zis: să nu vă mai prind că vă uitați pe Wikipedia! Mi s-a răspuns: domnule, ești nebun complet! Mi-am zis că, de acum încolo, nu vom mai fi luați în seamă. Au continuat, totuși, să ne publice materialele.

Curiozitatea m-a împins și pe mine să mă uit pe Wikipedia. Începea cam așa: „*Sadoveanu, scriitor român cunoscut pentru faptul că a fost membru în Consiliul de Stat, când a fost executat un țaran care nu a vrut să intre în C.A.P și a scris un roman contestat, «Mitrea Cocor»*” și urmau încă alte chestiuni dintr-astea. Acestea au dispărut între timp, că am verificat. Deci asta știau ei despre Sadoveanu, asta e Wikipedia. Dacă nu ne menținem nivelul, vom ajunge la situația unei Wikipedia generale, în care tot ce veți afla despre un scriitor va fi ceva de genul: scriitorul cu pricina a turnat la securitate, eventual... Că acum asta este la modă. Dacă numai asta a făcut, vai lui, dar dacă a mai făcut și altceva, poate ne mai gândim la el.

Dumneavoastră vă aflați într-o zonă fericită pentru România, care a dat scriitori de primă mână. La doi pași, Liviu Rebreanu, George Coșbuc, un poet extraordinar! Mai există și prin Moldova tot așa. În zona asta s-au născut câteva genii. Coșbuc este extraordinar și n-ai cum să nu îți amintești de cei 150 de ani de la nașterea sa, iar peste doi ani o să fie centenarul morții. Am văzut la biblioteca din oraș fotografiile cu lumea adunată să-l sărbătorească în 1966, la centenarul nașterii: o mulțime, poate o sută de mii de oameni. Este absolut impresionant să vezi așa ceva. Numai că vă spun dintr-o oarecare experiență, dacă asemenea lucruri se întâmplă ici-colo, grație unor oameni pe care chiar îi interesează soarta culturii, în foarte multe locuri nu se întâmplă nimic. Să ai un Coșbuc, să ai un Enescu, să ai un Goga la Rășinari și să nu faci nimic e și asta o îndeletnicire foarte serioasă, pentru că în România, dacă nu faci nimic, nu ai niciun risc; cum faci ceva, vine DNA-ul. Adevărul e că mai bine nu faci nimic din mai multe puncte

de vedere. Cum adică, cine mai e și Coșbuc ăsta? De „Pașa Hassan” s-a mai auzit sau de „Lordul John”, până și Alex. Ștefănescu a auzit (sic!). Ne spunea el în mașină că știe pe de rost „Lordul John”. Eu nu știu pe dinafară „Lordul John”, dar știu altele.

E foarte important și la baza tuturor acestor lucruri e școala, de asta mă uitam să văd câți elevi sunt aici. Dacă nu auzi ani de zile despre cineva, poate să fie chiar și Coșbuc, ai uitat de el, s-a dus. Noi ne-am născut cu ei. Eu am început școala în anul 1946, am apucat doi ani înainte de reforma învățământului, după care am intrat în plin, fără manuale, fără nimic, dar ce am citit, ce ni s-a citit, despre Coșbuc, nu mai vorbim de Eminescu și toți marii clasici pe care îi știam pe dinafară, ne-a rămas întipărit pentru totdeauna. Vreau să văd și eu un copil de clasa a V-a, a VI-a, ce știe de Coșbuc? Dacă e din Bistrița, probabil știe. Că oriunde te întorci, vezi „Coșbuc 150”. Dar în altă parte de țară nu se știe. Și atunci auzi: cine o fi bătrânul acesta care a împlinit 150 de ani?

În urmă cu câțiva ani, a venit la mine Andrei Voiculescu, nepotul poetului Vasile Voiculescu, aflat în conflict cu cineva care se ocupa cu drepturile colective și el nu voia să îi ofere gratuit texte de Voiculescu pentru a fi cuprinse în manuale, voia bani. Am încercat să-i explic că, dacă toți autorii luați din manuale și citați sunt plătiți, prețul manualului crește foarte mult, iar ministerul nu alocă niciodată suficiente resurse. Văzându-l că nu-i convine, i-am zis: hai să ne înțelegem. Dacă două-trei promoții nu aud de Tudor Arghezi la școală, că nu vrea Mitzura Arghezi să dea drepturile de autor, nu se întâmplă mare lucru că, totuși, Arghezi e Arghezi. Tot respectul pentru Vasile Voiculescu, este un poet, un prozator, un om extraordinar, dar dacă trei-patru ani de zile nu mai apare în manuale, nimeni n-o să-și mai amintească de el, îl vor uita. Deci cum să-i ținem în viață? Veți spune că, uneori, este suficient să faci asemenea festivități, precum cea de azi, dar eu vă spun că nu ajunge. Trebuie să scriem despre ei, să-i edităm.

Răzvan Voncu se va ocupa anul viitor, în „România literară”, de George Coșbuc, unul dintre cei mai puțin și prost editați poeți din literatura română. Cât s-a chinuit Gavril Scridon să facă o ediție? I-a

luat ani de zile din viață și tot n-a terminat-o. De aceea, vă zic, e unul din cei mai slab editați, nu că n-am avea ediții critice, să fim serioși.

A început Cornel Simionescu, de pildă, o ediție despre Mihail Sadoveanu, a ajuns până la volumul 9, până prin anul 1912, mi se pare. Așadar, nu avem o ediție întregă. Bun, există acestea de la Academie, care sunt utile, dar cine le cumpără? Cine vrea să citească tot volumul? Lucruri absolut minunate, dincolo de poezie. Nu mai vorbim de traducerea „Divinei comedii” sau de comentariile lingvistice etimologice, care sunt formidabile, este un om cu mare știință de carte, să zic așa, dar nu le cumpără nimeni pe acelea. Ar trebui să apară în fiecare an un fel de Biblioteca Școlarului. Ne-am propus să o facem noi, cu: „Balade și idile” a lui Coșbuc, „Amintirile” lui Creangă, plus trei-patru povești, poeziile antume de circulație ale lui Eminescu, la un cost de 7-8 lei, puse pe piață cu o mică bio-bibliografie la coadă, trei-patru fotografii și cu câteva extrase din critică, din criticii care chiar au spus ceva despre ei, pentru că foarte mulți au scris și nu au spus nimic. Și atunci, să nu-mi spuneți că acestea nu se vor vinde. Se vor vinde. Un părinte poate să-i cumpere copilului cartea aceasta. Ediția pliată la Academie, pe hârtia aceea subțire, eu, personal, nu o să o citesc. Are și difuzare mică, pentru că cred că scot 100 de exemplare, nu-și permit mai mult. Academia e săracă, iar colegul Jean Pop și cu mine, care suntem academicieni, știm ce-i sărăcia la Academie...

Deci încă o dată, vrem să facem „România literară” în continuare, profitând de faptul că este una din cele mai vechi publicații, care a apărut în anul 1968 și care, de bine, de rău, și-au ținut ritmul săptămânal. Uitați-vă câte săptămânale culturale mai există în momentul de față în țară. Există „Revista 22”, politică; există „Observatorul cultural”, care este general cultural și care dă mai mult informații corecte și comentarii proaste; „Dilema veche” a lui Andrei Pleșu, care e culturală și cu elemente politice. Noi, în general, ne-am ferit să facem politică, noi ne ocupăm de politic, dar nu de politică.

Uniunea Scriitorilor e, totuși, făcută din oameni cu convingeri diferite, publicăm comentarii, dar nu și polemici, pentru că încercăm

să păstrăm un anume nivel de onorabilitate. Se întâmplă, uneori, să greșim, publicând și chestii care nu trebuiau publicate, și poezie mai proastă, care nu trebuia să apară decât la gazeta de perete a nu știu cărei întreprinderi, sunt lucruri evidente. N-am respins însă niciodată un lucru de valoare; că e debutant, că e consacrat, că n-am auzit de el, niciodată n-am respins pe nimeni, totdeauna am fost deschiși. Dintre cei care spun că n-au putut să publice niciodată la „România literară” îmi amintesc un singur nume: politicianul Gabriel Țepelea, mare lider țăranist, dar din punct de vedere literar, era o catastrofă. Îmi aduc aminte că în ziarul „Ardealul”, acesta îi trata drept trădători de țară pe Ștefan Augustin Doinaș, pe Ion Negoitescu, pe Radu Stanca și încă câțiva, în numele patriotismului local și național de pe la Satu-Mare. Nu știu de unde era el, dar nu l-am uitat niciodată. Dar dacă cineva poate să-mi dea un alt exemplu, cu plăcere revăd cazul și mă ocup de el.

– Stimat și onorat auditoriu, înainte de a spune două cuvinte despre George Coșbuc, aș vrea să încep prin a-mi exprima admirația față de ce am trăit și văzut în orașul dumneavoastră, Bistrița, de două zile încoace. Am văzut, am vizitat două locuri care au lăsat urme adânci în mine și în memoria mea. Una a fost Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, absolut extraordinară grație eforturilor pe care le-a făcut părintele Ioan Pinte, firește, ajutat și de autoritățile locale, printre puținele din țară care se ocupă cu fondarea de biblioteci. De obicei, se ocupă cu desființarea de librării. Este un lucru extraordinar ce se întâmplă aici. Am înțeles că biblioteca are mulți cititori, dintre ei chiar tineri.

A doua instituție a fost Spitalul Județean de Urgență Bistrița, unde domnul director Mircea Gelu Buta, aici de față, ne-a condus astăzi de dimineață și care într-adevăr arată cum trebuie să arate un spital județean într-o țară civilizată. Și acest spital a fost făcut grație eforturilor personale ale cuiva, dar și cu sprijinul autorităților, ceea ce este iarăși un lucru extraordinar, pentru că de la o vreme încoace, cu toate discuțiile aprinse pe marginea infecțiilor intraspitalicești, aflăm că guvernul are

de gând să construiască două spitale și de care o să avem parte, dacă nu se schimbă guvernul, presupun, peste vreo câțiva ani.

Al treilea lucru este prezența foarte numeroasă a dumneavoastră ieri la bibliotecă, și astăzi aici, ca să vorbim despre George Coșbuc. O prezență care pe mine mă miră din două motive: unul pentru că este vorba de foarte mulți tineri și copii, care sper că nu au chiulit de la școală. Azi, că este vineri, aveți școală, nu? Sper că nu a fost o alternativă. Mergem la Centrul Cultural și plecăm de la școală, că și eu mergeam la Centrul Cultural, nu rămâneam la școală. Pe urmă, prezența în sală a autorităților locale, toate: Președintele Consiliului Județean, Vicepreședintele, Prefectul, pe care îl cunosc de mult, și, nu în ultimul rând, prezența unor luminate fețe bisericești, în frunte cu mai-marele Bisericii Ortodoxe din zona aceasta de țară, pe care de asemenea îl cunosc de multă vreme, de când era numai episcop, tot în Ardeal, la Alba-Iulia, și care, în plus, poartă și numele Andrei, care e numele fiului meu mai mare. Sigur că reunite, toate aceste lucruri mi-au dat acea stare de admirație și de uimire. Am participat la multe întâlniri, mai mult sau mai puțin festive, ocazionale, legate în special de scriitori clasici sau mai puțin clasici, unii chiar moderni și din când în când actuali și în viață, dar o asemenea reunire de forțe, să spunem spiritual-administrative și culturale, n-am văzut niciodată, nicăieri.

Am să vă spun câteva cuvinte despre poetul George Coșbuc. Acesta este intrat într-un fel în istoria literaturii române, de unde nu va putea fi scos, probabil, niciodată, sub rezerva cine știe cărei catastrofe. Mai mult decât atât, el este intrat într-un fel de folclor literar. Asta înseamnă că cea mai mare parte dintre noi, tineri, adulți ca mine, bătrâni ca alții, am auzit de Coșbuc, dar asta nu înseamnă obligatoriu că l-am și citit. Nu vreau acum să fac niciun exercițiu, dar vreau să îi rog să ridice mâna pe cei care au un volum de Coșbuc acasă. S-ar putea, sunt sigur că la Bistrița probabil aveți, iar la Năsăud probabil și mai mulți, dar aici e problema și a lui Coșbuc, și a altora: cititul. Poeții de tipul lui Coșbuc, intrați, cum vă spuneam, în sentimentalitatea națională, sunt mai degrabă recitați decât citați. Noi toți știm versuri de Coșbuc pe dinafară, chiar

și poezii întregi, câteodată și unele din cele mai lungi, cel puțin din generația mea sau din generațiile mai vechi. Nu știu dacă copiii mai știu, dar cred că știu și ei măcar „Pașa Hassan”. Așa cum am mai spus, prietenul Alex. Ștefănescu știe bine „Lordul John”. Presupun că și altele. Dar „Lordul John” ne-a spus-o în mașină alaltăieri, când veneam spre Bistrița, și i-am admirat capacitatea de a reține versuri. Asta, între altele, și deoarece Coșbuc este un poet memorabil, la propriu, e ușor de citit, ușor de memorat, ușor de ținut minte.

Problema este că, din păcate, Titu Maiorescu, care a avut intuiția extraordinară legată de Eminescu la sfârșitul secolului al XIX-lea, când spunea: „poezia secolului XX va sta sub semnul lui Mihai Eminescu”, o intuiție colosală, Eminescu publicase la vremea aceea un volum editat de Titu Maiorescu și debutase în „Convorbiri literare” cu câțiva ani mai devreme. Pentru ca un critic să își ia riscul de a spune că poezia secolului următor va sta sub semnul poetului cutare, este un risc enorm. Criticii sunt extraordinar de buni cunoscători ai trecutului, dar nu se apucă de viitor și de profeții, pentru că pot greși. Maiorescu a mai spus că urmașul lui Eminescu va fi Coșbuc. Ei, aici s-a înșelat. S-a înșelat, pentru că, așa cum din mantaua lui Gogol a ieșit proza rusă din secolul al XIX-lea, din mantaua lui Eminescu a ieșit poezia românească modernă, din care Coșbuc nu face parte, din păcate. Din mantaua lui Coșbuc a ieșit, totuși, ceva, a ieșit o poezie tradiționalistă, foarte puternică, cu mari figuri politice, nu mai vorbim de Ion Pilat, Vasile Voiculescu, Octavian Goga și numeroși alți poeți tradiționali, dar care reprezintă în secolul al XX-lea o linie secundară a poeziei românești, pentru că poezia s-a schimbat odată cu moștenirea lui Eminescu, odată cu curentul Eminescu, cum spunea Garabet Ibrăileanu: treceți munții și dați de el în Moldova. Poezia s-a schimbat radical la un moment dat, ea a intrat, odată cu simbolismul și cu urmașii direcți ai lui Eminescu, în modernitatea poeziei din întreaga lume, mai puțin din Statele Unite, care a avut o altă istorie. Schimbarea aceasta nu e de neglijat, ea s-a produs la mai multe nivele. Am să amintesc în treacăt două sau trei.

În primul nivel, s-a trecut de la o poezie de sentimente obștești, naționale, populare, locale la o poezie a intimității, o poezie în care poetul se exprima pe el însuși, presupunând că intimitatea lui va putea fi cunoscută, dezvăluită în felul acesta și altora. Dacă Coșbuc încheie într-un fel seria poezilor de obște, Bacovia o deschide pe cea a poezilor intimiști. Diferența este că sentimentele unui poet cum este Coșbuc sunt împărtășite, conștient sau nu, de cea mai mare parte a cititorilor de poezie românească, indiferent de unde vin ei, indiferent ce pregătire au, în vreme ce sentimentele din poezia lui Bacovia sunt atât de personale, încât nici nu ne închipuim vreo clipă că am putea avea acces la ele.

Sentimentele obștești au un conținut etic extraordinar, ele pot fi exemplare și, de aceea, foarte multă lume îl admiră pe Coșbuc, pe Alecsandri sau pe ceilalți poeți din secolul al XIX-lea, pe Bolintineanu, „Legendele istorice”, în care sunt nenumărate versuri sentențioase, gnomice, cum sunt, de altfel, și în poezia lui George Coșbuc. Ați auzit chiar astăzi câteva dintre ele. Această încărcătură etică presupune că momentele cu pricina pot fi repetate, e bine să fie imitate, să spunem așa, de către noi toți. Sentimentele de tip modern, bacovian nu numai că nu sunt repetabile, uneori, nu sunt nici descifrabile și, de multe ori, nici măcar nu e bine să le repetăm. Ele au câteodată un caracter foarte misterios, altă dată, contrar opiniei publice generale, poezia modernă stă cumva de-a curmezișul sentimentului general. Când spun sentiment general, mă gândesc la sentimentul patriotic, mă gândesc la sentimentul religios, deci la toate sentimentele de obște.

Mai este un element la George Coșbuc care l-a ținut o vreme departe de noi, și anume că el a fost primul mare cântăreț al satului românesc. Or, de la Primul Război Mondial încoace și după anul 1989, cea mai mare parte a cititorilor nu mai au nici măcar cunoștință din puținele legături cu viața satului. Tradiționalismul românesc în poezie s-a dezvoltat într-un fel în paralel cu urbanizarea României și, implicit, cu urbanizarea literaturii. Nu mai există acea pătură țărănească nu numai de țărani, dar de intelectuali ai satului: preoți, notari, primari, care

reprezentau nucleul, centrul moral și național care să fie sensibil la poezia lui Coșbuc. Generațiile, mai ales de după 1990, în plină epocă de mondializare, cum spun francezii, de globalizare, cum spun englezii, nu mai au accesul acela direct, să zicem, pe calea sensibilității, pe calea inimii, la motivele poeziei lui Coșbuc.

În sfârșit, Coșbuc e memorabil, între altele, și pentru faptul că el scrie într-o manieră clasică, respectând prozodia, poeziile lui au ritm foarte precis, sunt bine rimate, este unul din descoperitorii de ritmuri și de rime din poezia românească. La rime numai Eminescu îl mai întrece, la ritmuri doar Topârceanu mai târziu se compară cu el, ceea ce face ca această poezie să fie orală, în mare măsură să poată fi recitată, sună bine. Încercați să spuneți o poezie de Bacovia și veți vedea că sună foarte prost, dar dacă v-o dau să o citiți, s-ar putea să vă placă, dar dacă v-o spun eu, nu vă place, nu tuturor, evident.

Vorbim aici de lucruri generale, nu vorbim de cazuri mai mult sau mai puțin primare, personale. Or, poezia modernă a abandonat prozodia; versul liber, versul alb, contactul cu proza, s-a freat prea mult de proză și a ajuns să fie și prozaică, uneori, dar asta este poezia modernă. Multă vreme, toate acestea au făcut ca George Coșbuc să fie într-un fel expediat într-un nimb, într-o zonă de tranziție, de unde venim, dar nu știm unde ne ducem, în care respectul față de poezia lui se limitează doar la școală. Sper că mai este și acum în manuale. La școală, la întâlniri precum aceasta, la comemorări, aniversări, la sărbători oricând poți recita o poezie de Coșbuc, dă foarte bine, nu numai pentru că sună bine, dar și pentru că e acea încărcătură etică. Ați văzut din tot ce s-a citit aici, sigur, nu întâmplător, mesajul pe care Coșbuc îl dă în poeziile lui, indiferent pe ce temă, este unul pozitiv, ceea ce nu s-a întâmplat în poezia modernă, unde mesajul a fost, de regulă, negativ. Or, vine o vreme, spun eu, când noi începem să simțim din nou nevoia unui mesaj pozitiv.

Postmodernitatea, de care tot vorbim de la o vreme încoace, încearcă într-un fel să recupereze exact acea parte a poeziei, a romanului românesc de dinainte, care rămăsese pe o linie paralelă, pe o linie de

garaj, pentru că nu era pe linia pe care treceau trenurile, acceleratele și celelalte, era linia aceasta de garaj. A fost și o eroare a criticii literare, care sub influența, sub presiunea poeziei moderne, a crezut că toată poezia din trecut, dacă nu are elemente de modernitate, adică lirism în primul rând și intimitate în al doilea rând, nu e valabilă. Atunci, foarte multă vreme s-au extras din Coșbuc acele poezii, versuri sau sintagme care sunau liric, modern, ignorându-se restul operei lui, care nu era lirică, era epică, era didactică, deci aparținea de genuri pe care poezia modernă le abandonase în mare parte. Procesul acesta a început încă din critica interbelică și a continuat până la Ion Negoițescu, căruia îi plac cel mai mult versurile traduse de Coșbuc din Dante, mult mai mult decât poeziile lui Coșbuc pe care le-am învățat la școală, acelea părându-i-se naive. E adevărat, Coșbuc a scris și versuri pentru copii, unele din cele mai frumoase versuri pentru copii pe care le avem, înainte de Arghezi, alt mare maestru, mai ales al prozei pentru copii, dar și al poeziei și urmat de foarte mulți care scriu versuri pentru copii la acest nivel care să conteze, pentru că așa nu poți să-ți faci versuri pentru copii. Am doi copii, care nu mai sunt mici, dar nu mai are importanță, o să fac pentru nepoți, problema e să le faci cum le făcea Coșbuc.

Dar mai este ceva, această poezie tradițională, clasică, pe teme care nu mai fac parte din bagajul nostru sentimental, această poezie scrisă în vers regulat și ritmat, această poezie ne sună cumva ea însăși adresată copiilor din noi. Coșbuc și Topârceanu au fost simțiți în toată epoca modernă drept autori de versuri pentru copii. Într-o măsură chiar erau pentru copii. Cu timpul, cum vă spuneam, resimțind și noi din plin nenorocirea aceasta de a avea a face numai cu mesaje negative, de a trebui să alegem din Coșbuc nu numai dragostea, nu numai sentimentul de iubire, dar și cel de ură, precum ați auzit chiar acum, noi ne-am ales mai mult cu ura decât cu iubirea, iar Coșbuc redevine într-un fel actual pe tema asta. Numai că poezia mai nouă încearcă să recupereze diferența din toată epoca interbelică în modernitate, încearcă să recupereze, iar printre poeții recuperați și recuperabili, este și Coșbuc. Cu siguranță, va fi recuperat. Problema este că, de la un timp încoace, și

asta a fost o șansă pentru Coșbuc, ceea ce s-a scris despre el, de la Călinescu și până în zilele noastre, a fost, uneori, atât de interesant încercând să schimbe imaginea dată de Dobrogeanu-Gherea, „poetul țărănimii”, încât la un moment dat m-am întrebat: nu cumva e mai interesantă critica poeziei lui Coșbuc decât poezia însăși? Critica aceasta este într-adevăr excepțională, nici un poet nu a avut o șansă comparabilă cu a lui Coșbuc, de a fi fost discutat în atâtea feluri în critica literară.

Privit din atâtea perspective, este absolut încântător să vezi cum un poet clar, cum este George Coșbuc, cu un mesaj pozitiv, limpede pentru toată lumea, obștesc, poate fi citit în feluri atât de diferite. Este uimitor. Numai că printre alte roluri ale criticii, este și acesta de a-i ține în viață pe poeții de altădată; așa cum alcoolul conservă fructele, e absolut necesar acest proces. Din păcate, din altă perspectivă, Coșbuc n-a avut parte decât de o singură ediție ca lumea, e unul din poeții clasici cel mai târziu și mai greu editat. Vorbim de ediția lui Gavril Scridon. Toți ceilalți au avut parte de nenumărate tentative editoriale, dar Coșbuc nu. Nici poeziile lui, din „Balade și idile”, acelea care sunt, de altfel, cele mai cunoscute și dacă le căutați acum prin librării, nu cred să le găsiți, așa cum apăreau pe vremuri în Biblioteca pentru toți sau în Biblioteca Școlarului. Ori, acum, nu poți să-i trimiți pe copii să cumpere ediția academică. Cărțile de genul acesteia nu se citesc foarte ușor; în plus, costă o groază de bani și au tot felul de aparate critice și alte lucruri care nu sunt importante. Eu vreau să mă duc la librărie și să cumpăr „Balade și idile”, vreau să mă duc să cumpăr un volum de Topârceanu, de pildă. Nu există. Nici un editor serios nu se coboară până la a face ediții de genul acesta, ori Coșbuc este unul din poeții care de acest fel de ediții are nevoie, nu de cele academice. Cele academice sunt pentru profesorii lor, ai elevilor, pentru noi, care facem istorie literară. Da, pentru noi acestea sunt esențiale, dar pentru cititor, George Coșbuc are nevoie de ediții populare, de ediții simple, accesibile, fără referințe bibliografice complicate, fără nimic. Niște date bio-bibliografice și câte

o fotografie, că acuma toată lumea, cu telefoane mobile și cu tablete, dacă nu are și imagini, se gândește la Gutenberg.

Asta este cu Coșbuc, eu spun că este un poet nerecuperat integral, din motivele pe care vi le-am mai spus, destul de greu recuperabil în momente ca acestea, cu care viața noastră nu mai are absolut nicio legătură. Asta e foarte limpede, că e bine, că e rău, nu discutăm asta.

Într-un moment în care toate mesajele sunt negative, ar trebui să ne revoltăm și să distrugem televizoarele, tabletele și toate mijloacele acestea de comunicare, să interzicem internetul. Eu sunt aici de părerea „rușilor și chinezilor, care taie internetul”, ca să nu mai aflăm de toate ororile din lume și toate mesajele negative. Poate că avem nevoie și de niște mesaje pozitive, încurajatoare, care să dezvolte în noi un anume sentiment național, religios, local, dacă vreți. Să citim „Nunta Zamferei” nu ca document pentru nunta românească nășăudeană din secolul XIX, s-o citim pentru frumusețea ei de poveste în versuri, pentru că este absolut superbă, este o minune poezia aceasta, ca și restul poeziilor: „La oglindă”, „Iarna pe uliță”. Dumnezeu, sunt niște poezii absolut admirabile, pe care încă din copilărie le știam pe dinafară și toată lumea din satul ardelenesc le știa, le știa chiar mai bine decât pe ale lui Goga, deși satul de care vorbesc eu e la doi pași de Rășinari, nu de Năsăud.

Dar eu cred în asta, numai că mai trebuie să și facem ceva. Să începem, zic eu, prin a-l citi și reciti pe Coșbuc. În locul profesorilor de română, cum am fost și eu toată viața, în locul profesorilor de română ziceam, când aș avea ceva de spus despre poezie, m-aș duce în fața elevilor cu câte o carte în mână, m-aș duce cu Coșbuc, m-aș duce cu Topârceanu, m-aș duce cu Blaga, Eminescu, evident și cu alții, Pilat, un poet extraordinar, și aș citi o poezie. Vă place? Mai scârțâie, hai să mai citim una! După care, dacă vă place, ce vă place? Să-i forțăm pe copii să ne spună ce le place, nu să se apuce să reproducă ce le dictează doamna profesoară sau domnul profesor de română când scrie pe tablă: acum scrieți ce vă spun eu și copilul învață pe dinafară. Pe urmă ne mirăm că-și plagiază teza de licență sau de doctorat. Păi, dacă-l învățăm

să copieze, normal că ajunge la plagiat, că e mai simplu. În loc să îi cerem să facă referate pe care le copiază de pe internet, cred că profesorii știu despre ce e vorba, mai bine să le punem capul la contribuție. Citim „Iarna pe uliță” și îi întrebăm: vă distrează? Voi vă dați cu sania? Ei, care sanie? Noi vedem la olimpiadă chestia asta, dar sania aia nu e sanie, aia e altceva. Dar ce bune erau săniile alea când mergeam, așa, cu ele prin hârtoape. Toate lucrurile acestea pot fi făcute sensibile și dacă reușim să reîncepem să-l recitim pe Coșbuc și ceilalți, că nu e singurul caz, e unul exponențial, astăzi deci e unul formidabil de paradigmatic, e mare lucru. Pentru că de la Coșbuc trecem și la alții. Cititul poeziei este o boală, care devine repede, repede de tot epidemie. Da, dar dacă nu suntem bolnavi, n-avem nicio șansă să îi îmbolnăvim și pe alții. Noi înșine, dacă suntem bolnavi de poezie, îi îmbolnăvim imediat și pe ceilalți și, vă anunț, încă nu există vaccin. Vă mulțumesc!

Istoria românilor – sursă de inspirație în creația poetică a lui George Coșbuc

IOAN-AUREL POP*

George Coșbuc a ajuns să fie cel mai popular poet român (cel mai receptat de popor) de până la Primul Război Mondial, dar nu a fost cel mai mare și, poate, nici măcar între cei mai mari. Cel puțin asta afirmă critica de specialitate mai recentă. De fapt, spiritualitatea românească transilvăneană nu a excelat în superlative până în secolul al XX-lea. În accepțiunea generală, cel mai mare poet român este Eminescu, cel mai mare „povestitor” este Creangă, cel mai mare dramaturg – Caragiale, cel mai mare compozitor – Enescu, cel mai mare pictor – Grigorescu, cel mai mare sculptor – Brâncuși, cel mai mare istoric – Iorga, cel mai mare critic – Maiorescu (dacă nu Călinescu) etc. Firește, unii au și ascendențe cunoscute transilvane, dar ei s-au realizat în Vechiul Regat. Abia după Marea Unire s-au afirmat plenar Liviu Rebreanu și Lucian Blaga, înscriși între literații de prim plan ai culturii românești. Români ardeleni de dinainte de 1918 – cu câteva excepții notabile – au fost truditoresc ai gliei, generații întregi de țărani și preoți de țară (Nicolae Iorga își intitula o carte memorabilă „Sate și preoți în Ardeal”, sesizând în sintagma aceasta toată esența românismului cuprins în Ungaria și apoi în Imperiul Habsburgic). Au știut și au învățat să fie robii muncii tăcute, trăind un cult al muncii tăcute (David Prodan), modești în satele lor de cultivatori și oieri (păcurari). În societate, tinerii studioși puțini, câți reușeau să ajungă la carte mai înaltă, oficială, făcută exclusiv în ungurește sau nemțește, erau învățați în mod foarte serios că în limba română nu se

* Ioan-Aurel Pop, Acad. Prof. Univ. Dr., Rectorul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, e-mail: rector@ubbcluj.ro

pot exprima și dezvolta idei superioare, că limba noastră era bună doar pentru limbajul cotidian elementar, de nevoi curente. Micile insule de cărturărie, Brașovul, Aradul, Blajul, Beiușul sau Năsăudul, în care se învăța românește și se prețuia zestrea noastră culturală, nu puteau umple marea de ignoranță, de dispreț și, câteodată, de ură în raport cu creația românească, cu limba română și cu valorile românești.

Astfel, atunci când fiii de români mai învățați din Transilvania (iar Coșbuc provenea din regiunea regimentului grăniceresc al Năsăudului, ridicat de autorități pe o anumită treaptă de confort material) ajungeau în România și vedeau ce înseamnă limba română și literatura română manifestate liber și oficial, trăiau adevărate sărbători ale spiritului, se înfruptau năvalnic din această cultură românească, încercând să-și învingă sfiala, umilința și rușinea. Marele curent iluminist al Școlii Ardelene este o excepție de la regula de „modestie” expusă mai sus, fiindcă acei români transilvani uniți (greco-catolici, aidoma familiei lui George Coșbuc și poetului însuși) au avut șansa să evadeze din universul rural tradițional și din cel oficial local transilvan ostil și să beneficieze de carte înaltă la Viena și la Roma, la Timnavia (Trnava, azi în Slovacia) și chiar la Buda și la Pesta.

George Coșbuc nu a văzut cu propriii ochi Marea Unire în deplinătate sa și nici România Mare în toată rotunjimea sa. El nu a fost nici un luptător pe baricade pentru înfăptuirea statului unitar român, deși a manifestat o atitudine civică activă ori de câte ori neamul său românesc era înjosit, umilit și asuprit. Dar a făcut, pentru eternitate, mult mai mult decât atât: a transpus în versurile sale istoria națională de la daci până la Războiul de Independență din 1877–1878 și a descifrat sufletul țăranului român prin mijlocirea imaginilor artistice, dând la iveală un adevărat portret al poporului nostru, prin ritm, rimă și măsură.

Coșbuc ne trece prin fața ochilor și a minții toată istoria noastră veche, populată de daci și romani, povestindu-ne despre „Podul lui Traian”, „Pieirea dacilor”, „Volos, preot dac” sau cântând „Cântec barbar”. Scrie cu aceeași pasiune despre daci și romani, deși, ca absolut al faimosului liceu năsăudean purtător al devizei *Virtus romana*

rediviva, privilegiază latinitatea și sorginea noastră romană, pe linia Școlii Ardelene: „Ți-ai mânat prin veacuri turmele pe plai./ Din stejarul Romei tu, mlădiță ruptă...” („Cântec”). Vin apoi barbarii, peste care trece în fugă, spre a poposi mai mult asupra lumii medievale propriu-zise. Evocările încep în acest segment cu voievodul transilvănean Gelu (Gelou), portretizat dramatic în „Moartea lui Gelu” sau în „Și-adânc de-acum mormântul”. Vin apoi elogiul făcut Oltului („Cântecul vechi al Oltului”), râul care ne-a apărut de tătari, alt elogiu, făcut Prutului („Prutul”), stavilă în fața turcilor și cazacilor, pentru a ne perinda mai departe pe scena istoriei regi trufași, precum „Carol Robert”, cel învins de Basarab, sau voievozi români precum Ștefan cel Mare, de dimensiuni mitice („Ștefan-Vodă”, „Mortul de la Putna”, „Voichița lui Ștefan”) sau „Vlad-Vodă Călugărul” ori dregători ca pârcălabul Golia („Golia ticălosul”), trădătorul lui Ion Vodă cel Cumplit. Din galerie nu lipsește nici principele unificator Mihai Viteazul, „un munte”, zugrăvit în „Pașa-Hassan”.

În modul cel mai bogat este înfățișată istoria modernă, mai apropiată de viața poetului, iar fresca începe cu modernitatea timpurie, cu secolul al XVII-lea, considerat al „rațiunii dominante” (Virgil Cândea). În acest cadru, sunt evocați Matei Basarab („Săringar”), cel ridicător de sfinte lăcașuri sau Sobieski, învins de români la „Cetatea Neamțului”. Vin apoi momentele revoluționare din 1821 („Oștenii lui Tudor”) și 1848–1849 („Bălcescu...”), urmate de o odă adusă memoriei lui Timotei Cipariu, intitulată „Non omnis moriar”¹ (La mormântul lui Timotei Cipariu). Popasul major se face asupra marelui război de independență, în care s-au sacrificat români din toate provinciile noastre, adică și din afara României de atunci. Așa sunt poeziile „În șanțuri”, „Zece Mai”, „Crăciunul în tabără (Pe câmpia Smârdanului, 1877)”, „Dorobanțul”, „Pe dealul Plevnei”, „Osman-Pașa”, „Cântecul redutei”, „Povestea căprarului”, „Coloană de atac”, „O scrisoare de la Muselim-Selo”, „Raport (Luarea Griviței, la 30 august 1877)”, „Proclamarea Independenței 10

¹ „Nu voi muri cu totul”, în latină.

Mai 1877”, „Trei, Doamne, și toți trei”, „Rugămintea din urmă (după Lermontov)”.

George Coșbuc, ca și Vasile Alecsandri sau Nicolae Grigorescu și alții, a simțit nevoia să fie artist-cetățean, să lase o cronică în versuri despre suferință și victorie, despre moarte și glorie, despre înălțarea țării prin sacrificiul de sânge. După acest moment de referință, poetul mai face trimiteri dramatice la soarta țăranilor răsculați în 1907 („Noi vrem pământ!”). Insistența asupra Războiului de Independență și asupra proclamării și recunoașterii internaționale a independenței României are tâlcul său, la toți creatorii de atunci și mai ales la George Coșbuc. Acest act fundamental din istoria noastră a orientat mișcarea de emancipare națională a românilor din provinciile înstrăinate spre România, spre unirea cu România. Chiar dacă eforturile liderilor români transilvani continuau să vizeze egalitatea românilor cu celelalte naționalități, tot mai mulți dintre acești conducători scriau și luptau, de-atunci înainte, spre unirea Transilvaniei cu România. După 1877–1878, românii din imperiile vecine aveau cu cine să se unească, fiindcă România dobândise, în sfârșit, un statut internațional demn. Coșbuc a sesizat – alături partea conștientă a generației sale – această schimbare și a militat prin versurile scrise pentru cunoașterea istoriei, spre însuflețirea poporului, care trebuia trezit și scos din letargie.

Sunt, firește, în creația lui Coșbuc și epopei generale ale trecutului nostru (ca-n „Fragment epic”) sau versuri patriotice cu trimiteri la simboluri istorice: „Dunărea și Oltul”, „Scut și armă”, „Stema țării”, „Graiul neamului”, „De profundis (Plevna)”, „Cântec (Țar-avem și noi sub soare)”, „Mitologie”, „Patria română”, „Tricolorul”, „Poetul” etc. Descrierile de natură, pastelurile, cu referiri la anotimpuri („Vara”, „Vestitorii primăverii”, „Toamna”, „Iarna pe uliță”), la formele de relief – precum munți (Ceahlău, Retezat-Rătezat, Tâmpa), câmpii, dealuri –, la sărbători („La Paști”, „Crăciunul în tabără”), la ape („Pe Bistrița”) etc., au toate câte ceva din sufletul românesc etern. Legendele, cântecele sau povestirile pe care le transpune în versuri poetul poartă sigiliul tradițiilor noastre, impregnate cu elemente istorice.

George Coșbuc a fost și un reputat universalist, un cetățean al lumii întregi, pe care a încercat să o cuprindă în știința lui, dar și în poezie sau în traduceri poetice pe care le-a făcut. De la epopeile indiene „Mahabharata” și „Ramayana” până la „Divina Comedie” a lui Dante, poetul s-a lăsat purtat de zborul gândului și de imensa sa erudiție spre spații și timpuri infinite. Versiunile date de el în românește rămân și acum modele ale genului. A cuprins în versuri originale antichitatea greco-romană („Andromache”, „Atletul din Argos”, „Profetie...”), Evul Mediu occidental („Regina ostrogoților”, „Arnulf”), societatea britanică („Lordul John”), cea germană, cea franceză, cea spaniolă, albaneză, rusă, lumea arabă, indiană, chineză etc, în versuri curgătoare, expresive și ușor de receptat.

Prin programul său de traduceri – unic în literatura română ca venind din partea unui singur creator – urmărea educarea generală a neamului, în spirit cumva neo-iluminist, cu credința că prin cultură și învățatură se ajunge la libertate. Această laborioasă întreprindere, care s-a bazat pe accesul său direct la marile creații spirituale ale lumii, a fost posibilă în urma culturii generale temeinice, la nivel de universitate, pe care George Coșbuc a dobândit-o în gimnaziul și liceul năsăudean. Acolo a învățat istorie, mitologie greco-latină, literatură română și universală, geografie, limbi clasice (greacă, latină) și moderne (maghiară, germană, rudimente de italiană etc.). Nu a mai găsit, firește, aceeași atmosferă generoasă și deschisă la Universitatea maghiară din Cluj (refondată pe baze moderne la 1872) – în cadrul căreia limba română era „exilată” într-o modestă catedră – unde a rămas puțin (între 1884–1886). Prin urmare, cultura generală temeinică, cunoașterea limbilor clasice și moderne, gustul pentru creațiile mari și chiar pentru cele exotice ale lumii au fost posibile, în primul rând, datorită prestigiosului liceu năsăudean, căruia poetul îi va păstra o amintire neștersă. Liceul de la Năsăud și strădaniile proprii de-o viață l-au făcut pe George Coșbuc „călător” prin întreaga literatură universală, prețuitor al culturilor și civilizațiilor pământului, generos și bun cu ceilalți.

Pentru tot acest impresionant periplu, George Coșbuc a avut nevoie de o puternică identitate românească, pe care a purtat-o în toate fibrele ființei sale. S-a descris, de altminteri, pe sine, ca pe un *poeta vates*, bard inspirat din ființa neamului său, din calitatea de învățător al neamului său, de ghid spiritual: „*Sunt suflet în sufletul neamului meu/ Și-i cânt bucuria și amarul ... Sunt inimă-n inima neamului meu/ Și-i cânt și iubirea, și ura ...*” („Poetul”).

George Coșbuc a fixat identitatea românească în origine, în limbă, în credință, în numele etnic al poporului nostru, în teritoriu (pe care l-a cântat, deși nu a văzut Marea Unire, în toată rotunjimea sa, „de la Nistru pân-la Tisa” și din Carpații Păduroși la sud de Dunăre), în datini și obiceiuri, în legende și eresuri. A pornit, sistematic, de la originea noastră daco-romană și, atipic pentru un transilvănean obsedat de latinitate – cum ar fi trebuit să fie, după școlile făcute –, i-a admirat sincer pe daci, mai ales pe marele lor rege Decebal, acela care i-a impresionat până și pe romani, stăpânii lumii.

În „Decebal cătră popor”, Coșbuc înfățișează în versuri virtuțile ideale ale poporului său român, puse pe seama dacilor, atacați de romani. Prima strofă face elogiul vieții trăite în libertate și-i condamnă pe cucuritori (numiți „neam călău”), pe cei ce asupresc alte popoare. Preamărirea libertății continuă și în strofa a doua, în care se arată că este preferabilă viața scurtă trăită liber (ca un „leu”) uneia lungi, dar „înlanțuite”. În strofa următoare, calității numite libertate i se adaugă o alta, numită hotărâre: indecizia este „murmur”, iar „murmurul” în locul voinței de fier este „plânset în zadar”. Nici tăcerea – spune în continuare poetul – nu este bună, fiind sinonimă cu moartea, căci „și morții tac”. Prin urmare, „murmurul” și „tăcerea” sunt asociate cu lașitatea. La luptă trebuie mers – după cum se vede în strofa a patra – râzând, în acord cu sursele antice care spun că daco-geții disprețuiau moartea și mergeau veseli la Zalmoxis (Zamolxe), adică la adevărata viață. Cei ce râd „de ce se tem mai rău” – dușmanii lor – sunt aidoma zeilor. În continuare, este exprimată dragostea și setea de pământ a celor atacați pe nedrept, iar pământul este suprema valoare și acesta nu trebuie dat (cedat) nici

zeilor, darămite pământenilor romani! În strofa a șaptea este condamnată „vânzarea” (trădarea) și frica (lașitatea), fiind exaltate din nou vitejia, hotărârea, voința de fier (bărbații trebuie să fie „un fier și-un scut”). Ultima strofă aduce îmbărbătarea supremă, venită din depunerea unui jurământ și din puterea proprie a luptătorilor (aflați față în față cu inamicul), mai valoroasă decât cea dată de zei (aflați departe). Întreg discursul lui Decebal inspiră încrederea pe care supușii trebuie s-o aibă în conducător, dar și încrederea pe care liderul o are în oamenii săi. O serie de stări degradante, precum viața în robie, murmurul (cârtirea), lașitatea, frica, tăcerea (indecizia), dorința de cotropire, trădarea (vânzarea), încrederea în alții etc. sunt puse în contrast cu o seamă de calități necesare poporului bine condus, ca traiul în libertate, acceptarea morții ca trecere spre viața eternă, hotărârea în luptă, încrederea și optimismul, dragostea de propriul pământ (de țară), vitejia și forța, încrederea în victorie, ținerea jurămintelor, fidelitatea față de neam și rege etc.

Discursurile puse în gura conducătorilor de către aezi, poeți și istorici vin din antichitate, de dinainte de Tucidide și Polibiu. Marii generali și regi își însușeau masele, vorbind răspicat și tare, pe înțelesul poporului și în funcție de așteptările poporului. Cele mai multe dintre ideile exprimate aici de George Coșbuc vin din zestrea antică, din clasicismul greco-roman și din percepția Renașterii asupra acestui model de cultură și civilizație: setea de libertate, disprețul în fața morții și credința în viața de dincolo, condamnarea indeciziei și a fricii, a lașității și a trădării, exaltarea curajului, a îndrăzelii și vitejiei. Alte caracterizări, însă, nu se potrivesc cu acest ideal antic. De exemplu, percepția romanilor ca „neam călău” are mai mare legătură cu epoca romantică, post-romantică și cu idealurile mișcării de emancipare națională din secolul al XIX-lea. În perioada umanistă și apoi în cea iluministă, romanii erau un model de civilizație, cei mai nobili (alături de greci) dintre popoarele europene antice. Școala Ardeleană a exacerbât la noi acest sentiment, punând, în același timp, între paranteze lumea daco-getică. Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior nu i-au obturat pe daci din ignoranță, ci din dispreț față de barbari, față de cei cu care nu aveam de ce să

ne mândrim. Atunci, în secolul luminilor, se credea și se afirma că au drept la libertate într-o țară cei mai vechi și mai nobili locuitori ai săi, iar românii puteau aspira la această stare de libertate tocmai fiindcă erau urmașii romanilor și vorbeau o limbă derivată din latină, limba marilor opere literare, a capodoperelor. Scoaterea în prim-plan a dacilor este de sorginte mai mult romantică sau post-romantică, este un produs al epocii pozitivistice, prefigurate în unele aspecte ale sale de Bogdan Petriceicu Hasdeu, cel cu faimosul studiu „Pierit-au dacii?”. O altă caracteristică anacronică este disprețul față de zei. Anticii, în epoca lor de glorie, proslăveau zeii, le dedicau temple, îi adorau și doar arareori îi sfidau. Aici, în „Decebal cătră popor”, zeii sunt înfrunțați de două ori: mai întâi, atunci când se spune dacii nu le-ar da nici zeilor lor, în frunte cu Zamolxe, pământ, iar în al doilea rând, în final, când puterea zeilor este considerată mai puțin eficientă pe pământ, în situația concretă evocată, decât puterea oamenilor (puterea este, în esență, în luptătorii daci, fiindcă ei aveau de luptat efectiv cu inamicii și nu zeii, care erau departe).

„Decebal cătră popor” este o mostră concretă de patriotism poetic la George Coșbuc, dar creația sa, chiar și atunci când are în atenție personaje și spații exotice, poartă în întregime simbolurile identității românești. Această identitate se vede și în poezia de dragoste, și în creațiile cu tentă folclorică, scrise, multe dintre ele, după tehnica versului popular, și în pasteluri sau legende, în meditațiile sale etc.

Coșbuc scrie într-o epocă în care scriitorii și artiștii lirici ori cei plastici, oamenii de cultură se aflau pe baricade și chiar se sacrificau (cum făcuse Lord Byron în Grecia, la Missolonghi/ Mesolongion, în 1924); alții mergeau la război ca să îmbărbăteze luptătorii cu armele lor specifice, iar alții luptau de acasă, scriind opere mobilizatoare. De exemplu, Giuseppe Verdi, prin muzica și libreturile operelor sale, mai ales „Aida” și „Nabucco”, deși acțiunea fiecăreia dintre aceste creații era plasată în spații exotice (Egipt, respectiv, Mesopotamia) și timpuri revoluate, se gândea la însuflețirea italienilor săi din nord, supuși stăpânirii habsburgice. „Marșul gloriei” din „Aida” începe cu versurile:

„*Cântați gloria țării, azi e sărbătoare,/ De departe vin bravi eroi ce-au învins pe dușmani...*”. La fel Coșbuc, scriind „Decebal către popor” în 1896, chiar în anul sărbătoririi „mileniului ungar” (o mie de ani de la momentul 896, al stabilirii ungarilor nomazi în Câmpia Panonică), se gândea la statutul de supus al poporului său și la posibilitatea eliberării sale. De aici, apelul la curaj și demnitate în luptă, la învingerea fricii și la condamnarea lașității, la inspirarea încrederii în sine. Discursul regelui către armată, din „Decebal către popor”, este prototipul cuvântării patriotice, de însuflețire a maselor, fixate întâmplător în antichitate, dar valabilă pentru românii din toate timpurile și mai ales pentru cei de la cumpăna secolelor al XIX-lea și al XX-lea, care luptau pentru libertate și unitate națională.

George Coșbuc a trăit între anii 1866 – abdicarea lui Cuza, venirea principelui Carol de Hohenzollern, adoptarea Constituției României, înființarea Academiei Române – și 1918, anul Marii Uniri, pe care, cum spuneam, nu a apucat să o vadă înfăptuită pe deplin. România însă – așa, mică precum era încă atunci – l-a prețuit în mai multe rânduri, iar în 1916 l-a plasat între nemuritori, făcându-l membru titular al Academiei Române. Totuși, la scurtă vreme, în 9 mai 1918, poetul murea la București, îndurerat și neconsolat după stingerea tragică a unicului fiu, Alexandru. „*Țara pierde un mare poet, în sufletul căruia se reflectaseră toate aspirațiile neamului nostru...*”, spunea Gheorghe Bogdan-Duică la înmormântarea ilustrului dispărut. La fel, cu același prilej, Nicolae Iorga, cel care afirmase mai demult că „*poezia lui Coșbuc este de o virtuozitate extraordinară*”, publica un necrolog pe care-l încheia cu următoarele cuvinte: „*Cel ce a cântat toate vitejiile neamului, de la Gelu al legendei până la dorobanții din '77, moare fără a fi văzut cu ochii sub steag pe aceia care au onorat din nou sfântul drapel al țării. Să lăsăm ca asupra frunții lui palide, acum liniștite, să cadă o umbră mângâietoare a depărtatului tricolor nevăzut*”. În ziarul „Lumina”, din București, Liviu Rebreanu publica, la 14 mai 1918, articolul „George Coșbuc”, afirmând printre altele: „*Coșbuc e primul poet pe care-l dă Ardealul literaturii românești. Ardelean a rămas toată viața. Până și*

în graiul viu păstrase o notă ardelenască, particulară, care îi ședea bine. Aici în țară dragostea lui a fost pentru cele șase milioane de țărani. Simțea o fraternitate profundă cu dânșii ... A răsărit deodată, fără să-l știe nimeni, fără să facă ucenicia cafenelelor și bisericuțelor bucureștene. Și a biruit împotriva tuturor celor scufunđați în imitații și neputințe. A adus lumină, sănătate, voieșie. Scrisul lui Coșbuc trăiește și va trăi cât va trăi neamul românesc”.

Profeția acestor mari bărbați s-a împlinit, fiindcă George Coșbuc trăiește, în ciuda nimicniciei vremurilor și a detractorilor lui, spre lauda vieții sale închinată neamului românesc. Coșbuc a iubit istoria poporului său, a înțeles-o în profunzimirile ei și a transpus-o în versuri. Dar, mai presus de toate, a iubit poporul însuși, cu „bucuria și amarul” lui, în el a cuprins tot neamul lui de plugari de pe Valea Sălăuței, și lui – poporului român – i-a închinat cel mai solemn imn de perenă glorie.

Bibliografie selectivă

1. ***, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei Române, București, 1979.
2. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1941.
3. Cioculescu, Șerban, *Istoria literaturii române III – Epoca marilor clasici*, Editura Academiei Române, București, 1973.
4. Cordoneanu, Maria, *G. Coșbuc interpretat de...*, (selecție) Editura Eminescu, București, 1982.
5. Drăgulescu, Radu, *George Coșbuc – Mitopoetica*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005.
6. Lovinescu, Eugen, *Critice*, vol. III, Editura Ancora, București, 1915.
7. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, București, 2008.
8. Micu, Dumitru, *George Coșbuc*, Editura Tineretului, București, 1966.
9. Munteanu, Dumitru, *George Coșbuc – Dincolo de cuvinte*, vol. I, *Anii de ucenicie*, vol. II, *Junețea poetică*, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2008.

10. Poantă, Petru, *Poezia lui George Coșbuc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.
11. Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române, A-L*, Editura Paralela 45, 2006.
12. Scridon, Gavril, *Viața lui George Coșbuc*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2003.
13. Slavici, Ioan, *Amintiri*, Editura Cultura națională, București, 1924.
14. Streinu, Vladimir, *Clasicii noștri*, Casa Școalelor, București, 1943.
15. Șuluțiu, Octav, *Introducere în poezia lui George Coșbuc*, Editura Minerva, București, 1970.
16. Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel, *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995.

Cultura poetului

MIHAI ZAMFIR*

Cultura lui Coșbuc a fost imensă. Nu a existat prilej mai bun pentru a investiga o parte din acest vast teritoriu decît descinderea la Bistrița, zilele trecute, în inima „înutului George Coșbuc”, a întregii echipe a revistei România literară, ocupată, pentru o dată, de același nume. Unde ar putea fi mai convingător omagiat poetul decît în revista care și-a făcut o specialitate din descoperirea și redescoperirea culturii noastre, sub toate formele ei perceptibile?

Dacă admitem că există două specii de scriitori și două categorii de bază în care aceștia se încadrează – cea a spontaneității absolute și cea reflexivă, cu alte cuvinte literatura imaginată *ex nihilo* și literatura provenită din altă literatură – nu încapе îndoială că George Coșbuc ilustrează perfect a doua categorie. Scriitorii din orizontul clasicismului pleacă de obicei de la texte preexistente și compun pe marginea lor: Coșbuc nu a făcut excepție. Situația lui de clasicizant conștient, de poet pentru care inspirația personală, exercițiul și cultura se dozează în mod egal, a reprezentat pecetea personalității sale poetice; asta încă de pe băncile școlii și pînă cînd și-a făcut intrarea triumfală în Bucureștii anului 1889. Autorul *Baladelor și idilelor* aducea cu el în Principate o tradiție locală ardeleană, clasicizantă la extrem, tradiția poeziei-glosă sau a poeziei exercițiu, total ignorată în Vechiul Regat. Aici, după exercițiile clasicizante ale pașoptiștilor (Asachi, Heliade, Alexandrescu) și pînă la 1890, clasicismul dispăruse.

Toate circumstanțele s-au aliat pentru a-l așeza pe Coșbuc în frunte și pentru a-l izola în București, oraș unde n-a reușit niciodată să se

* Mihai Zamfir, Prof. Univ., prozator, critic și istoric literar.

adapteze. În Anii de ucenicie din 1944 (cap. XIII), Mihail Sadoveanu relatează în chip remarcabil o scenă cu Coșbuc. Când doi mari scriitori se întâlnesc și dialoghează, asistăm la un moment de grație. Într-o noapte de primăvară din primii ani ai secolului XX, în trenul care venea de la Dorohoi spre Iași, Sadoveanu îl găsește pe poet singur, izolat într-un compartiment și cu lumina stinsă. Ce făcea Coșbuc? Cu ochii închiși, în transă, recita din *Divina Comedie*, căutînd echivalențe românești pentru terținele dantești. Abordat de tinerii scriitori urcați în același tren cu el, Coșbuc se întrerupe din visare și le ține acestora o surprinzătoare și documentată prelegere despre cîteva detalii din textul lui Dante.

În pagina de mai sus, cu o superioritate cam imprudentă, Sadoveanu îl numea pe Coșbuc „badea Gheorghe”. De ce? Îi despărțea doar un deceniu și ceva, care nu justifica apelativul; însă poetul avea deja, în primii ani ai secolului XX, mai degrabă figura unui bătrîn. Impresia vizuală e întotdeauna impulsivă și irațională; tînrului Sadoveanu Coșbuc îi părea – la cei vreo 40 de ani ai săi – un moșneag. Coșbuc luase treptat înfățișarea propriei sale opere. Clasicii și clasicizanții par prin definiție bătrîni, deoarece ei preiau, fără să vrea, vîrsta literaturii de la care pleacă. Figura lor fizică nu rămîne indiferentă la subtila și ireversibila alchimie biologică.

Destinul poetului a fost, însă, mai degrabă cel al unui romantic: precocitate excepțională, scriere dezlănțuită de poezie încă de pe băncile școlii; compunerea cîtorva capodopere la o vîrstă neverosimil de fragedă (*Nunta Zamferei*). Coșbuc a dat ce avea mai original și mai semnificativ înainte de a împlini vîrsta de 30 de ani – moment după care și-a reluat și rafinat descoperirile din tinerețe. Se stinge la 52 de ani, la o etate care nu i-a mirat peste măsură pe contemporani: devenise de multă vreme un bătrîn poet, „badea Gheorghe”.

Cea mai frapantă și mai ciudată marcă de clasicism se leagă, în cazul lui Coșbuc, de programul său educativ, de vocația sa pedagogică. Poetul, unul dintre marii noștri traducători de poezie, a întreprins operațiunea cu metodă, după un plan general dus la îndeplinire cu stăruință

ardelenească. În timp și spațiu, grandoarea proiectului uimește pînă astăzi. Astfel, el cuprinde poezia indiană (*Rig-Veda*, *Mahabharata*, *Ramayana*, *Sacotala*, în variante oferite după un original german); poezia arabă și cea legendară a popoarelor nordice; capodoperele literaturii europene antice *Odiseea*, *Eneida*, *Georgicele*; poezii preromantici și romantici germani; în fine, *Divina Comedie* a lui Dante. Toate au fost relizate de un singur om, într-un număr nu prea mare de ani. E drept că și Heliade-Rădulescu schițase un vast program de traduceri, rămas însă la nivelul unui vis; în raport cu himera heliadescă, proiectul lui Coșbuc înseamnă cu totul altceva. A doua jumătate a secolului al XIX-lea perfecționase la noi în chip salutar maniera traducerii de poezie. *Junimea* crease o veritabilă școală de traducători care dădeau în ritm constant variante românești ale poeziei europene: Anton Naum, Samson Bodnărescu, Nicolae Schelitti, Mihail Cornea etc. traduceau din poezii germani și francezi, din Goethe, din Lamartine și Hugo, dar mai ales din Heine – exerciții efectuate cu respectarea riguroasă a prozodiei originalului. În cenaclul *Literatorul*, se traduceau din franceză simboțiștii momentului: rigoarea tehnică o egala pe aceea a *Junimii*.

Cum traducea Coșbuc? Poetul a nutrit la început ideea unei variante cît mai accesibile cititorilor contemporani. Poezia orientală era tradusă și prelucrată în același timp. Chiar *Odiseea* a luat la el aspectul unei epopei de peste 2.200 de strofe în endecasilabi și decasilabi, cu versuri rimate (sic!) similare celor din epopeile italiene baroce. Textul homeric devenea astfel familiar și accesibil.

Mai tîrziu, traducîndu-l pe Virgiliu, se va apropia treptat de respectarea prozodiei originale latine. După nenumărate traduceri și prelucrări din poezii germani, Coșbuc a atins capodopera prin versiunea românească a *Divinei Comedii*. Prin ea a dovedit că adevărata traducere presupune o operațiune hermeneutică, documentarea atentă în legătură cu autorul ales, studierea comentariilor dantești clasice.

Coșbuc a realizat o formă personală și prelungită de *lectura Dantis*. Dacă în tinerețe luase contact cu textul italian prin intermediar german, în ultimii 15 ani de viață a învățat bine limba italiană și a călătorit în

Italia pentru a studia la fața locului exegeza modernă asupra *Divinei Comedii*. S-a străduit să nu-i scape detaliile textului italian, a respectat cu strictețe prozodia originală.

După eforturi poetico-erudite dispuse pe un deceniu și jumătate, traducerea integrală a *Divinei Comedii* a înfăptuit și un miracol de poezie românească: a transpus o operă de dimensiuni strivitoare, respectând pînă la detaliu textul, sensurile lui dificile imbricate adesea unele într-altele; dar a făcut-o într-o limbă românească inventată de el, artificială și poetică în grad înalt. Ea s-a format prin aducerea în limbă a nenumărate neologisme latine și neolatine, a diferiți termeni tehnici, prin dezgroparea de regionalisme, de arhaisme pierdute, ba chiar prin cuvinte și forme gramaticale, pur și simplu, inventate. Inutil să precizăm că magnifica și artificiala limbă română construită de Coșbuc pentru slujirea lui Dante n-a mai fost niciodată folosită de el în altă parte, în nici o altă poezie originală, în nici o altă traducere. A creat-o pentru unică folosință – așa cum se întîmplă cu toate idiomurile poetice refăcute de un mare poet doar pentru o singură poezie.

A urmări sectoarele poeziei lui Coșbuc în care cultura se infiltrează și irigă textul e o operațiune dificilă. Aleg spre ilustrare doar o latură a talentului său, în general ignorată de comentatori: este vorba de ceea ce aș numi, cu o sintagmă ad-hoc, *lirismul travestit* sau *discursul invers*. Adică de poeziile în care plîngerea pasională a fetei face obiectul discursului masculin. Cele mai reușite piese de iubire din *Balade și idile*, ca și din volumele ulterioare, rămîn acelea în care fata își mărturisește dragostea și își detaliază chinurile. Marea subtilitate poetică o atinge Coșbuc atunci cînd se face interpretul fetelor îndrăgostite, cînd vorbește „în nume străin”. Capodoperele poeziei sale sunt *La oglindă*, *Fata morarului*, *Cîntecul fusului*, *Dragoste învrăjbită* etc.etc.

Fără îndoială că acest tip de discurs liric a existat dinaintea lui Coșbuc. Cultura sa poetică l-a făcut să recupereze o manieră literară ce coboară în noaptea timpurilor. În Regatul Nou egiptean, din secolele XII-XIV î.e.n., poeții traduceau deja în versuri plîngerile de iubire ale fetelor. Cîteva secole mai tîrziu, Regele Solomon dădea cuvîntul femeii

îndrăgostite în *Cîntarea Cîntărilor*, unde vocea regelui-autor se modula pe fantasmе feminine. În epele clasice, suferințele Andromacăi îl aveau ca interpret pe poetul Homer, iar cele ale reginei Dido – pe poetul Virgiliu. Strălucite exemple aveau să se întâlnească în lirica iberică medievală, mai ales în acele *cantigas de amigo*, compuse în galeo-portugheza din secolul al XIII-lea și aparținând unor autori (toți bărbați, firește!) ce au rămas pînă astăzi printre marile nume ale poeziei portugheze din toate timpurile: Pero Meogo, Nuno Fernandes Torneol, Regele Dom Dinis.

În insolitul ansamblu secular și milenar, vocea lui Coșbuc se înse-rează în mod natural. Au existat la noi și alte exemple de asemenea lirism travestit, de discurs erotic feminin interpretat în chip masculin (partea întâi din *Sburătorul* lui Heliade, fragmente din Eminescu); dar niciodată asemenea discurs nu s-a încheat într-un sistem, ca în cazul lui Coșbuc.

George Coșbuc nesimplificat

ANDREI MARGA*

George Călinescu observa că „George Coșbuc a suferit numai de câțiva ani după moarte o uitare injustă, deși explicabilă, după ce poezii ca *Mama*, *Cântecul lui Fusului*, *El Zorab*, *Noapte de vară*, *Trei Doamne și toți trei*, *Iarna pe uliță* desfășurată până la sațietate copilăria câtorva generații prin mijlocirea manualelor didactice și a serbărilor școlare. Simboliștii, puriștii, suprarealiștii, moderniștii în genere, crușind pe Eminescu, au văzut îngroziți în Coșbuc triumful anecdoticului. A ajutat discreditării marea inegalitate a operei. Răsfoind volumele ticsite de versuri, cititorul superficial rămâne cu impresia că are înaintea sa niște culegeri de improvizații pentru educarea poporului. Și ce-i drept, în mare măsură poetul a urmărit acest scop. Criticul trebuie să pornescă de la compunerile cele mai evident ocazionale și prin eliminare să ajungă la grupul de poezii pure”¹. Celebrul istoric al literaturii avea în vedere, în această evaluare, „didacticul” din anumite poezii, îndatorarea față de Schiller, Uhland și Platen din *Balade și idile* și *Fire de tort* și „latura anecdotică”. El continua: „Coșbuc avea de fapt simțul sublimului cosmic, dar fiind lipsit de putința reprezentării lui de sus, se mulțumea a-l sugera în orariul terestru”². Poetul realizează, în *Noapte de vară*, *La Paști*, *În miezul verii*, *Iarna pe uliță* veritabile „monografii ale unor momente din viața satului”. Mai mult, *Nunta Zamfirei* sau *Moartea lui Fulger* atestă că „George Coșbuc are «filosofia» lui, exprimată și

* Andrei Marga, Prof. Univ., scriitor, filosof, politolog, e-mail: *andrei.marga2012@yahoo.com*

¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Minerva, București, 1986, p. 586.

² *Ibidem*, p. 587.

într-o poveste veselă, și care este absența oricărei filosofii dialectice, supunerea împreună cu poporul la datinele ce simbolizează impene-trabilitatea misterului. Este o gândire sănătoasă în orice caz, pe care poetul are tactul de a n-o desfășura discursiv, ci de a o înscena în ritualul celor două evenimente”³. Concluzia lui George Călinescu este că „George Coșbuc a izbutit, ca și Eminescu, de altfel, să facă poezie înaltă care să fie sau măcar să pară pricepută poporului și să educe astfel la marele lirism o categorie de oameni străini în chip obișnuit de literatură”⁴.

Cu autoritatea-i caracteristică, Titu Maiorescu este la originea pre-judecății după care George Coșbuc nu ar dispune de cultură evoluată pusă la punct. Cred că ne putem îndoi de această evaluare, căci poetul avea cultura timpului, după ce urmas, plin de interes, o școală, un liceu deja renumit și se înscrieseră la facultate, la Universitatea din Cluj⁵, pentru a urma studiul clasice.

Sfârșitul lui George Coșbuc îl cunoaștem. A trebuit ca Tudor Arghezi să consemneze, după prea timpuria dispariție a poetului, la abia de puțin peste cincizeci de ani de viață, înmormântarea uitată de aproape toți: „Șase oameni răzleți, văduva și popa.... Atât, bucură-te țară!”.

Nici posteritatea literară imediată al lui George Coșbuc nu a început bine. Unii l-au luat repede drept poet al evenimentelor curente din viața satului, dând dimensiuni excesive colaborării poetului la publicația „Semănătorul”. Alții, ca nouă expresie a tradiționalismului rural. Formula „poetul țărănimii”, lansată de Constantin Dobrogeanu-Gherea, a avut soarta cea mai generoasă. Trecere a avut și formula unui George Coșbuc cu eminentă „vocație mesianică”, sprijinită pe poemele dacice și poeziile promisiunilor de luptă. Elocvent este faptul că până și în 1998, în cunoscuta *Antologie a poeziei românești culte. De la Dosoftei la 1993* (Editura Teora, București, 1998), se arată că

³ *Ibidem*, p.590.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Gavril Scridon, *Viața lui George Coșbuc*, Școala ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 111–131.

formula de „poet al țărănimii” este, desigur, prea strâmtă. Se perseverează, însă, în a-l considera pe George Coșbuc „îmbinare a tradițiilor creației populare cu intențiile originale și novatoare ale epocii” și se susține că prezența perpetuă în manuale i-ar fi marcat profilul. „Poezia lui este prin excelență didactic-formativă și beneficiază de asemenea de teme literare variate, tratate în formule”⁶. Unii au sugerat că este nevoie de găsirea unui profil liric modern pentru a-l scoate din etichetări simplificatoare și a-l capta pe George Coșbuc, dar s-a făcut puțin în această direcție.

Mai recent, Petru Poantă, cu o analiză pătrunzătoare (în *Opera lui George Coșbuc*, Casa Cărții de știință, Cluj, 2004), excelent informată sub aspectul istorico-literar, a întreprins oportuna încercare de a-l privi într-un fel nou pe George Coșbuc, dincoace de interpretările care s-au dat pînă acum operei. „Poetul descoperă realitatea printr-un filtru mitologic”⁷, el țintind la a fonda „o mitologie poetică românească”⁸. Sub titluri demne de atenție – „Mitologia și feericul”, „Codul eroticii”, „Peisajul ideal”, „Spectacolul vieții”, „Eroicul, poezia patriotică și socială”, „Poezia ocazională” – criticul clujean a căutat să surprindă creația coșbuciană în ceea ce are original. Petru Poantă dă seama de paleta largă, am putea spune foarte pretențioasă, a poeziei coșbuciene.

Mai nou, alții o scot, însă, din manuale și o trimit complet în istorie. Suntem astăzi, după aceste gesturi prea puțin îngrijite de adevăr și de valoare, echitabili față de opera lui George Coșbuc? Este ea înțeleasă fără resturi semnificative?

Oricum s-ar privi lucrurile, opera lui George Coșbuc debordează caracterizările pomenite. Se poate bănui că poetul a căzut victimă, la rîndul său, la ceea ce însuși numea „domnia obeză a diletantismului” în multe opinii indigene.

⁶ *Antologie a poeziei românești culte. De la Dosoftei la 1993*, Editura Teora, București, 1998, p. 138.

⁷ Petru Poantă, *Opera lui George Coșbuc*, Casa Cărții de Știință, Cluj, 2004, p. 40.

⁸ *Ibidem*, p. 36.

Strict vorbind, opera coșbuciană întrece ceea ce s-a spus grăbit despre ea, căci explorează cu totul alte laturi ale lumii, iar ceea ce se petrece astăzi, în societate și în literatură, nu-l scoate nicidecum din discuție. George Călinescu, în orice caz, a sesizat cel mai bine coordonatele literare între care se mișcă „cazul Coșbuc” – de la poezia adecdoticolui, a educației școlare, la „poezia pură”, pe toate reușind să le întruchipeze. În poezii diferite, dar cel mai frecvent în aceeași poezie! Pe acest diapazon socotesc că trebuie să ne mișcăm dacă vrem să dăm seama de ceea ce ne-a lăsat poetul din Hordou. Nu mai vorbesc de faptul că formula de „poet fără tiparuri” a lui Nicolae Iorga sau cea de „poet al suferinței”, pe care o folosea Tudor Arghezi, nu au fost exploatate concludent și nici remarcă acestuia din urmă că George Coșbuc era „erudit și știa câteva limbi”, fiind, cum știm, și unul din prolificii traducători în românește.

Aș spune că George Coșbuc este un poet al unei geografii culturale ce se lasă circumscrisă. El era, de altfel, sensibil la „psihologia popoarelor”, ce tocmai se contura în epocă. Cultura și optica sa literară erau universale. George Coșbuc este un poet al evenimentelor curente ale vieții, dar care surprinde condiția umană în lume. Este un poet al țărânimii, dar cu o privire cuprinzătoare asupra societății. Este un poet ce atinge reprezentativitatea ce-l face demn de manualele de educație, dar și al reflecției asupra istoriei. George Coșbuc este un poet al unei epoci, dar suficient de profund încât să vadă dincolo de epoci și să le traverseze. Ilustrez aici aceste susțineri printr-un succint excurs în poeziile sale.

Poet al locurilor, dinăuntru și din afara arcului Carpaților, George Coșbuc opera în coordonatele culturii universale. Din adolescență, când debutează cu cunoscuta tălmăcire din greci antici, până la perioada de vârf a creației, poetul a fost traducător de certă rigoare din literatura lumii. Nu este, nici astăzi, sigur că expresivitatea traducerilor sale a fost întrecută de cei care au reluat acele traduceri. Reperele lui George Coșbuc erau cele ale literaturii universale. Poetul știa bine folclorul, uneori îl ia ca bază, dar prelucrarea lui dă altceva – net superior.

Bunăoară, în poezia *Nu te-ai priceput!* (1889), ce are la bază motivul folcloric al fetei care așteaptă să fie curtată și îmbrățișată, rezultatul este o viziune lărgită reflexiv la maximum: „Nu te-ai priceput!/ Zici că de m-ai fi cerut/ Mamei tale noră-n casă,/ N-aș fi vrut să merg!/ E, lasă!/ Că de-o fată cui-i pasă/ Nu se ia după părut!/ De-ntrebai, ai fi văzut!/ Tu să fi-început iubitul,/ Că-i făceam eu isprăvitul/ – Tu cu pâinea și cuțitul/ Mori flămînd, nepriceput!”. Nu mai vorbim de poezia *Doina* (1895), ce ridică melancolia la o exprimare poetică greu de concurat: „Eu te-am văzut odată/ Frumoasă ca un sfânt,/ În jur stăteau bătrânii/ Cu frunțile în pământ,/ Cântai ca-n vis, de-o lume/ Trăit-într-alte vremi,/ De oameni dragi, din groapă/ Pe nume vrând să-i chemi/ Și-ncet, din vreme-n vreme,/ Bătrânii-n jur clipeau/ Și mânecile hainei/ La ochi și le puneau”. Iar exemplele de ridicare a motivelor folclorice la prelucrări poetice și vizionare proprii sînt nenumărate la George Coșbuc.

Poetul din Hordou își ia adesea motive din evenimentele vieții, o nuntă, mersul după apă, trecerea pe uliță, rănirea pe câmpul de bătălie etc., dar devine el însuși surprinzînd imediat condiția umană în lume. Poezia *Spinul* (1893) este, într-adevăr, una a jocului așteptării mariajului de către tânărul ce-i scoate iubitei un spin din picior și o îndatorează încă o dată. Cunoscuta poezie *Numai una!* (1889), pe un motiv curent – iubirea feciorului pentru fata căreia părinții lui îi preferă una mai înstărită, se încheie însă cu o declamație ce pune în joc lumea în întregime: „Să-mi cînte lumea câte vrea,/ Mi-e dragă una și-i a mea:/ Decât să mă despart de ea,/ Mai bine aprind tot satul!”. În *Recrutul* (1893) motivul este preocuparea recrutilui ce-și lasă iubita în așteptare și adresarea către frate: „Poartă-i grija!/ Tot a mea s-o găsesc, tot dor să-mi poarte!/ Dar de nu-i păzi-o bine,/ Ți-ai găsit dușman în mine,/ Căci fac moarte/ Pentru ea!”. Sau interogația plină de sublim din *Moartea lui Fulger* (1893): „Când n-ai de acum să mai privești/ Pe cel frumos, cum însuți ești,/ De dragul cui să mai trăiești,/ Tu, soare sfânt?” și, desigur, meditația finală asupra morții: „Nu cerceta aceste legi,/ Că ești nebun când le înțelegi!/ Din codru rupi o rămurea,/ Ce-i pasă codrului de ea!/">

Ce-i pasă unei lumi întregi/ De moartea mea”. Privirea ține aici de cea mai recentă thanatologie, nu doar de surse folclorice!

Poet al țărănimii, George Coșbuc are o privire cuprinzătoare asupra istoriei. *Noi vrem pământ!* (1894) este poezia luată pe bună dreptate ca un manifest pentru a dobândi pământul necesar traiului și unei vieți normale în societatea. Nu numai versul de încheiere a fiecărei strofe „vrem pământ!”, dar și strofele în întregime exprimă voința unei reparații sociale după o nedreptate majoră. „Flămând și gol, făr-adăpost,/ Mi-ai pus pe umeri cât ai vrut,/ Și m-ai scuipat și m-ai bătut,/ Și câne eu ți-am fost”. În cel puțin două direcții, însă, poezia iese cu mult dincolo de condiția manifestului. Pe de o parte, ea captează în termeni poetici împrejurarea că întreaga condiție de viață a țăranului lipsit de pământ este afectată. „Băieții tu-n război ni-i duci,/ Pe fete ni le ceri,/ Înjuri ce avem noi drag și sfânt”. Pe de altă parte, nu este vorba în poezie doar de revolta unei categorii sociale, ci de surprinderea faptului că în societate există, în fond, o legătură lăuntrică între viața mizeră a unora și huzurul altora. „N-avem nici vreme de-nchinat,/ Căci vremea ni-e în mâini la voi;/ Avem un suflet încă-n noi/ Și parcă l-ați uitat!”. Poezia nu este doar un manifest anticicoiesc, ci și redarea unei conexiuni tainuite. Ea nu este doar socială, în înțelesul consacrat, ci și reflexivă, vizionară. George Coșbuc a găsit cele mai bune mijloace de expresie poetică pentru o constatare ce este parte a conștiinței moderne, cel puțin de la Hegel încoace: nimeni nu este fericit sau nefericit fără legătură cu nefericirea sau fericirea altuia. Tematica poetică este complexă, cuprinde oricum o latură socială, dar nu se lasă epuizată de aceasta.

Poet al angajării, George Coșbuc se ridică la reflecții cuprinzătoare asupra mersului istoriei. Versurile „O luptă-i viață; deci te luptă/ Cu dragoste de ea, cu dor”, din *Lupta vieții* (1894), sunt poate de la apariție un leitmotiv al angajării, ca și aceste versuri: „Oricare ar fi sfârșitul luptei,/ Să stai luptând, căci ești dator”. Orizontul poeziei lui George Coșbuc este unul de cea mai largă respirație – al libertății persoanei. Poezia *Pentru libertate* (1903) nu este militantă în înțelesul reductiv, consumat, ci emblematică, ținând de o viziune asupra conexiunilor mai

puțin perceptibile ale istoriei, care exclude servitutea. „Iar din lanțul ce-azi ne strânge/ Pot să iasă spăzi, și pot/ Spăzile să vadă sânge./ Nu de-al nostru însă tot!/ Și sfârșitul tău veni-va/ Azi ori mâne, ori mai apoi!”

Poet la care s-a apelat copios în manuale de educație, George Coșbuc a dat reflecții grave asupra vieții. Să observăm, de pildă, finalul plin de durere nesfârșită și înăbușită de la *Trei Doamne și toți trei* (1891): „Treceau bărbați, treceau femei,/ Și uruiău trăsuri pe stradă,/ Soldați treceau făcând paradă,/ Și-atunci deștept privi la ei/ Și-și duse pumnii strâns pe tâmple: «Trei, Doamne, și toți trei!»”. Să ne amintim și reflecția tot îndurerată din *El Zorab* (1893): „Și te vor duce la război,/ Să mori tu, cel crescut de noi!... «Ia-ți banii, pașă! Sunt sărac,/ Dar fără cal eu ce să fac?/ Dă-mi calul înapoi!»”. Puțini au redat cu mijloace atât de simple și cu atâta profunzime trăirea durerii, precum George Coșbuc!

Poet al lumii unei epoci, George Coșbuc a fost destul de mare poet pentru a vedea dincolo de epoci și a le traversa. Poezia *Vara* (1893) ne plasează într-o lume într-adevăr idilică, pusă undeva în apropierea Ceahlăului: „Un nor cu muntele vecin/ Plutea-ntr-acest imens senin/ Și n-avea aripi să mai zboare!/ Și tot văzduhul era plin/ De cântece ciripitoare”. Dar această lume este imediat și cea în care, precum înaintașii, fiecare sfârșește: „Cât de frumoasă te-ai gătit, Naturu, tu!/ Ca o virgină/ Cu umblet drag, cu chip iubit!/ Aș vrea să plâng de fericit,/ Că simt suflarea ta divină,/ Că pot să văd ce-ai plăsmuit!/ Mi-e inima de lacrimi plină,/ Că-n ea s-au îngropat mereu/ Ai mei, și-o să mă îngrop și eu!”. În *Mama* (1894), motivul mamei ce-ar vrea să-și vadă fiul plecat departe urcă de la date biografice cunoscute, la o exprimare clasică, ce trece peste timp. „Afară-i vânt și e-norat,/ Și noaptea e târzie;/ Copilele ți s-au culcat/ – Tu, inimă pustie,/ Stai tot la vatră-ncet plângând:/ E dus și nu mai vine!/ Ș-adormi târziu cu mine-n gând,/ Ca să visezi de mine!”. Puțini au captat atât de bine confruntarea omului cu limitele înfrântă în viață precum George Coșbuc!

Rareori marii poeți cuprind tot ceea ce fac într-o profesiune de credință. Aceasta nu înseamnă să nu luăm în seamă ceea ce ei spun

despre ei, căci aici se dezvăluie intenții. Poezia *Poetul* (1911) începe cu mult citata mărturisire: „Sânt suflet din sufletul neamului meu/ Și-i cânt bucuria și-amaru/ În ranele tale durutul sunt eu,/ Și-otrava deodată cu tine o beu”. Desigur, între timp, modalitățile de expresie poetică s-au diversificat enorm, mult dincoace de redarea directă a experienței. În definitiv, astăzi se exprimă ceea ce este în lume cu ajutorul accentuării subiectivității. Trăim în lumea celei mai expansive subiectivități, o lume subiectivizată ca niciodată! Heidegger vorbea justificat de „subiectivitatea subiectivității”, iar dacă vrem să vorbim de poezia ce se face acum, probabil că trebuie să aplicăm încă o dată termenul sieși, să-l facem recursiv, dacă nu cumva de ceva mai mult. George Coșbuc nu dă prioritate acestei direcții; el nu exhibă doar trăiri, ci vrea să capteze alcătuirea lumii. El aspiră să fie poetul realităților ultime ale vieții omului, uneori să surprindă ceea ce se numește „în sinele” acestora. „Copilă, tu crede poezii ce scriu./ Căci lor li s-a dat o putere/ S-audă mai bine, să simtă mai viu/ Întregă a lumii durere” – ne spune în *Copilă, tu crede poezii ce scriu* (rămasă în manuscris). Să nu uităm că, la Cluj, George Coșbuc studiasse ceva filosofie sau intrase măcar în contact cu ea și citea în germană, încât a venit timpul să ne întrebăm: nu cumva poezia să resimte nu numai datele experiențelor concrete de viață, ci și ale unei reflecții culturale organizate, al cărui centru de gravitație va trebui abia să-l descoperim!

La noi, unii au impresia că o poezie ce vrea să fie expresia a ceea ce trăiesc oamenii din jur este desuetă, anacronică, și nu fac decât să-și liciteze impresiile, fără a depăși granița acestora, spre captarea universului vieții. Eu cred că aceștia se înșeală. Nu vreau să fac aici largi considerații în jurul întrebării de fapt comună poeziei, științei și filosofiei – cum ajungem la realitate? Dar, oricum s-ar lua lucrurile, oricât de imperativ este să ferim expresia poetică de vetusta copiere a realității, orice formă alegem pentru a-i păstra gingășia și forța de penetrație, nu se poate eluda un fapt: poezia rămâne arta sensibilității, arta simțirii omului în lume, și va căuta, atunci când este veritabilă, să fie astfel. Tot Heidegger spunea că poezia numește zeei, iar gânditorii

vin apoi pentru a-i explica. George Coșbuc și-a asumat în fapt acest adevăr ca puțini alții în cultura noastră, în coordonatele timpului său. Iar această împrejurare face din poezia sa un reper. Opera sa se poate citi din noi perspective, ce ne feresc de simplificări, iar profilul său efectiv se lasă acum redescoperit!

Cu gândul la George Coșbuc

ION POP*

La o sută cincizeci de ani de la nașterea lui Coșbuc, s-a putut pune întrebarea dacă poetul altădată atât de popular se mai află în manualele școlare... Gusturile literare s-au schimbat mult în ultimele vremuri, distanța față de valorile clasice sporește, alte busturi urcă pe socluri, ca să coboare destul de repede... Și rămân tot mai multe cărți necitite... Situația „poetului țărănimii” (după formula lui Gherea) n-a fost comodă nici în anii când opera sa esențială era deja publicată și apreciată de mulți, numai că apăruse într-un context în care poezia românească o lua pe cu totul alte căi decât a sa. A putut fi salutat, de o parte a lumii literare, pentru revigorarea „optimistă” a liricii noastre după epigonismul post-eminescian invadator, iar postura sa de însemnat „pedagog al neamului”, angajat pe atâtea fronturi ale „luminării poporului”, ca redactor la reviste importante precum *Tribuna*, *Vatra*, cu o prezență semnificativă la *Sămănătorul*, l-a așezat ca și definitiv printre Exemple. Numai că o altă direcție a mișcării poeziei, nu modul lui de a scrie urma să iasă victorios, ci drumul deschis de un Macedonski, ca și paralel în epocă, continuat de simboțiști. Formula propusă de Gherea s-a impus pentru multă vreme, cumva inercial, menținând la suprafața tematică lecturile din poezia sa, iar reticenta față de „tradiționaliști” a rămas însemnată la ora afirmării, prin cele mai prestigioase voci critice, a „modernismului” sincronizant cu Europa literară. Un modernism atașat individualului și subiectivului, și nu personalităților exponențiale pentru o anume colectivitate; și un discurs liric respingând programatic „anecdoticul”.

* Ion Pop, Prof. Univ., poet, critic și istoric literar, e-mail: ion.v.pop@gmail.com

Scrisul coșbucian a cunoscut, desigur, mari denivelări, poetul a versificat mult pe tot felul de teme, neocolind ocazionalul, a vrut să fie receptat și înțeles de toată lumea, a aspirat la statutul de pedagog al neamului și l-a ilustrat, de altfel, în chip exemplar. Destule compuneri ale sale par și sunt astăzi caduce și nu mai pot fi apărate convingător. S-a schimbat și publicul, iar lumea țărănească se află foarte departe de ceea ce a fost cândva, tiparele vieții tradiționale s-au clătinat din temelii, „duhul sărbătorii” care însufletește o mare parte din acest teritoriu imaginar a intrat de mult într-o stare de criză gravă, iar marile apeluri la solidaritatea națională le par astăzi multora depășite.

Și totuși, memoria comunitară a reținut întotdeauna mai multe versuri din opera sa decât din a atâtor alți poeți, fiindcă aceasta propune la tot pasul rostiri memorabile, sentențioase, cu o limpezime a dicțiunii de care foarte puțini au fost în stare. Dar și pentru că acestea se înscriu pe un fond mai larg și mai general de înțelepciune transmisă de tradiția populară, pe care Coșbuc a știut s-o recristalizeze în laboratorul propriu, fără să recurgă practic la „citatul” folcloric, ocolind culorile locale de suprafață, vocabularul regionalist de exemplu, și fără să se izoleze manifest, ca sămănătoriștii „autentici” de universul în curs de rapidă urbanizare. Om foarte cultivat, exersat de timpuriu cu clasicitățile încă la liceul năsăudean, cu compasul lecturii deschis între arii culturale larg europene și asiatice, marcat, cum s-a observat, mai ales de lecturi germane, el a reușit distilări de esențe și redesenări de geometrii ale sensibilității expuse în plin regim solar, ca și sărbătoresc, prielnic punerii în valoare a emblemelor și efigiilor.

Critici de mare format n-au ezitat să vorbească despre Coșbuc ca despre un „poet mare”, nu doar ca „desăvârșit tehnician”, ci și original „vizionar al stărilor sufletești sempiternе”, – cum se exprimă, frumos, un G. Călinescu, care a evidențiat și câteva dintre subtilitățile artei sale de regizor cu simțul dramaticului, de creator de măști și roluri, de admirabil, adesea, constructor al *textului* poetic.

Critica mai nouă a fost sensibilă tocmai la ipostaza lui de regizor, de realizator al unor înscenări în care arhitectura decorului se asociază

armonios cu monologul adus, uneori, în pragul tiradei și cu expresia dialogală foarte atent construită, cu o artă combinatorie ce conferă poemului o ținută muzicală cu varii registre, de la tonalități solemnr-ritualice de mari ansambluri corale, la cele ale detaliului gestual și de vorbire, reconstituite cu minuție de artizan superior. Nu e, desigur, cea a simbolismului vizând sugestia plurală și vaporozitatea stării de spirit. Cum s-a tot spus, poezia lui Coșbuc este subliniat „obiectivă”, descriptivă sau refăcând confesiuni puse sub costume de personaje, o „lirică a rolurilor”, a travestirilor și măștilor, fără afișarea, în schimb, a distanțelor mai noi de factură metapoetică. Speculația de acest tip „modern” lipsește, năzuința – realizată – a poetului era de a face cât mai natural discursul calculat în toate efectele sale de „obiectivare”, cu foarte rare asumări de către un „eu liric”, ce nu se poate închipui decât în ipostază de purtător de măști ale altora, de reprezentant, de exponent al mulțimilor: „sunt suflet în sufletul neamului meu”...

Poetul pare a se întoarce la rădăcini după o experiență de om al orașului, însă fără clamarea unor frustrări de „înstrăinat” și nici, ce-i drept, devenind un cântăreț al vieții urbane moderne. Dimensiunea „realității imediate”, a efemerului și tranzitoriului (ca să vorbim ca Baudelaire) îl interesează prea puțin, imaginarul său orientându-se spre tipare și arhetipuri, spre permanente și eternități, îndreptându-și cugetarea, discursul către formula sapiențială, gnostică, iar ansamblurile textuale către construcția parabolică, pilduitoare. La acest nivel de generalități el se exprimă ca un poet „complet”, nu lasă neridicat în zona simbolului și alegoricului niciun moment semnificativ, de la naștere, nuntă și moarte, cu un sentiment al ritualității, al repetiției semnificative de experiențe trăite la toate vârstele omului, valabile oriunde și oricând. „Baladescul” era oarecum în firea sa, a versificat mult și inegal ca relief artistic, cugetând cândva la articularea unui soi de epopee națională, proiect la care a renunțat, nu fără a înmulți pe parcursul unei vieți prea scurte metopele ce pot fi asamblate într-un monument impunător. „Idilicul” era favorizat de temperamentul său solar, de sensibilitatea proaspătă și mereu disponibilă, de „naivitatea” ce nu lipsește din nicio

operă clasică importantă. A și tradus, cum știm, bucolice, georgice, egloge (dar și epepei), iar acest univers pastoral, naturist sau eroic „de școală” s-a asociat rădăcinilor sale din pământul natal, într-o operă ce propune cu un rafinament ce a putut fi apropiat de al rococoului, insolit comunicant cu universul ancestral repus în scenă, între tribuna marilor spectacole publice și scenele de intim „salon” rural. Interpretări ceva mai noi ale operei sale, precum în valorosul eseu monografic publicat de Petru Poantă în anul 1976, au pus în lumină cu precădere aceste aspecte ale unei *ars poetica* în care Arta și artizanatul, Inspirația și aplicația meșteșugărească a cizelatorului de detalii comunică armonios.

Dar mai este citit astăzi Coșbuc, dincolo de citările și recitățile ocazionale? Poate că prea puțin, cum se întâmplă cu atâția clasici. Și nu e, de fapt, doar vina operei, supuse fireștii „mutații a valorilor estetice”. O pedagogie inteligentă l-ar putea repune productiv pe poet, în ce are el mai autentic, în circuitul lecturilor formatoare și pentru școala noastră de azi, eliberându-l, ca și pe Eminescu, de altfel, de clișeele „oficiale”. Ar fi de unde să se aleagă, iar valorile au răbdare. Mai trebuie, totuși, provocate din când în când, scuturate de rugina didactică și chiar de rugina de suprafață. Oricum, într-un moment al gravelor derive, precum cel actual, cred că românii au încă mare nevoie de întoarceri înviorătoare, de restaurări ale unei geometrii spirituale mai ferme, de refacerea, cât de cât, a aceluși luminos „duh al sărbătorii”, așa de viu la Coșbuc. Și de o anume generozitate a angajării pe care acest pedagog al sufletului național a transmis-o exemplar atâtor generații.

La aniversare – Coșbuc 150. Contra critica documentară

ADRIAN ONOFREIU*

Împlinirea a 150 de ani de la nașterea poetului George Coșbuc a ocazionat organizarea unor ample manifestări în județul Bistrița-Năsăud, cu centre de interes, localitățile Bistrița, Năsăud și Coșbuc.

În acest context, au fost reeditate unele lucrări dedicate personalității și operei lui George Coșbuc; amintim doar pe cele datorate lui Petru Poantă, *Opera lui George Coșbuc*, Andrei Moldovan, *George Coșbuc sau lirismul pragurilor*, Gavril Scridon, *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc*, *Viața lui George Coșbuc*, Andrei Bodiu, *George Coșbuc. Monografie, antologie, receptare critică*, Horațiu Catalano, *George Coșbuc. Contribuții pedagogice*, toate, la vrednica editură clujeană Școala Ardeleană sau cea a universitarului ieșean cu origini locale, *George Coșbuc în amintirile contemporanilor*, selecție de texte, note și cuvânt înainte de Alexandru Husar, Ed. Princeps Multimedia, Iași, 2016. Cu un an mai devreme a fost tipărită lucrarea lui Ion Filipciuc, *George Coșbuc în Bucovina*, Ed. Charmides, Bistrița, 2015¹.

Toate aceste apariții sunt producții de analiză, teorie sau istorie literară. Poate, de aceea a trecut aproape neobservată o apariție cu un conținut aparte. Realizată de un *literat*, dar și de un *istoric*, lucrarea

* Adrian Onofreiu, doctor în Istorie; Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, e-mail: adrianonofreiu@yahoo.com

¹ Despre editarea și receptarea operei poetului, vezi Răzvan Voncu, „Note despre editarea și receptarea operei lui George Coșbuc”, în „România Literară”, București, anul XLVIII, nr. 41, 23 septembrie 2016, p. 6. „George Coșbuc – biobibliografie”, în „Mișcarea Literară”, Bistrița, anul XV, nr. 3 (59), 2016, pp. 53–57.

și-a propus să abordeze din punct de vedere *științific* începuturile activității poetice a lui George Coșbuc. De aceea, s-a focalizat pe reconstituirea documentară a perioadei studiilor liceale la Năsăud și a activității în cadrul societății de lectură a elevilor de aici, „Virtus Romana Rediviva”².

Elementul central al lucrării este reprezentat de textul protocoalelor de ședință ale respectivei societăți, care redau activitatea oficială a poetului. Era cu atât mai necesară publicarea lor integrală, nu atât pentru a demitiza perioada de debut – atât *cât* și *cum* a fost – dar mai ales, pentru a așeza lucrurile în matca lor firească. Parcurgerea textului protocoalelor ședințelor societății de lectură este edificatoare în acest sens, de aceea le reproducem în continuare³.

1880–1881

1. Ședința din 14 decembrie 1880 – partea literară.

II. George Coșbuc, student cls. V citește: „Steluțele” și „Mângâierea poetului”, poezii, operate proprii.

Ad. II. D-l. conducător *laudă talentul autorului, recomandându-i numai diligența*.

A.N.B-N., fond *Virtus Romana Rediviva*, „Protocolul ședințelor literare a societății Virtus Romana Rediviva”, reg. inv. nr. 16, p. 13.

2. Ședința literară din 20 faur 1881.

II. George Coșbuc, stud. cls. V citește „Doru și jale”, poezie, operat propriu.

V. Pentru criticarea acestor operate⁴ se alege o comisie cenzurătoare din 3 membri, și anume: I. Boteanu, E. Beșia, stud. cls. VIII și Alexandru Buteanu, stud. cls. VII.

Ibidem, p. 14.

² *George Coșbuc în documentele junimei năsăudene*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Bistrița, Ed. Născut Liber, 2016.

³ Publicate și în *Ibidem*, pp. 129–132.

⁴ Alături de cele ale lui Basiliu Cheresteșiu, stud. cls. VI și Constantin Pop, stud. cls. VIII; *Ibidem*.

3. Ședința literară din 29 mai 1881.

V. George Coșbuc stud. cls. V citește „Călărețul străin”, „Coardele de aur”, poezii, operate proprii.

Ibidem, p. 17.

1881–1882

1. Ședința literară din 13 noiembrie 1881.

III. George Coșbuc, stud. cls. VI citește cinci poezii proprii, și anume: a) „La Altariu”; b) Susu la munte”; c) „În poiană”; d) „Vedu eu bine”; e) „Îndemnatu”.

Ad. III. Dionisiu Login, stud. cls. VIII se insinuează sper a le critica.

Ibidem, p. 27.

2. Ședința literară din 4 decembrie 1881.

II. Dionisiu Login, stud. cls. VIII citește criticarea asupra poeziilor lui G. Coșbuc, stud. cls. VI, citite în ședința literară din 13 noiembrie.

Ad. II: *Autorul recunoaște critica.*

Ibidem, p. 28.

3. Ședința literară din 18 decembrie 1881.

VI. George Coșbuc st. cls. VI citește trei poezii traduse din limba germană, și anume: a) „Richard, inimă de leu”; b) „Sântulu Augustin”; c) „Geniul morței”.

Ad. VI. N. Pop face unele observări verbale pe care *autorul le recunoaște.*

Ibidem, p. 30.

4. Ședința literară din 25 decembrie 1881.

VI. George Coșbuc st. cls. VII citește poezia populară „Cântul ostașilor austrieci în Bosnia”.

Ad. VI. N. Pop face unele observări verbale.

Ibidem, p. 31.

5. Ședința literară din 14 februarie 1882.

IV. George Coșbuc st. cls. VI citește „Cerchezul și Dorobanțul”, poezie proprie.

Ad. IV. D-l. conducător face unele observări la tonul cu care s-a citit poezia.

Ibidem, p. 35.

6. Ședința literară din 26 februarie 1882.

VI. George Coșbuc st. cls. VI citește „Lacrimile”, poezie proprie.

Ad. VI. Se ia spre știință.

Ibidem, p. 36.

7. Ședința literară din 20 martie 1882.

III. George Coșbuc st. cls. VI citește „Jocul morților”, baladă de Goethe, traducere.

Ad. III. Se ia spre știință.

Ibidem, p. 38.

8. Ședința literară din 21 mai 1882.

II. George Coșbuc, st. cls. VI citește povestea populară în poezia „În oala acoperită nimeni nu știe ce e pus”.

IV. George Coșbuc, st. cls. VI citește traducerea din limba germană „Despre salutare”.

Ad. II, III și IV, se iau spre știință⁵.

Ibidem, p. 40.

⁵ Poate fi lucrarea premiată, la fel cum poate fi cea citită în ședința literară din 20 martie 1882, „Jocul morților”, baladă de Geothe, traducere. Premiera s-a făcut în ședința corpului profesoral de la Gimnaziul superior gr-cat. românesc din Năsăud din data de 23 iunie 1882. La punctul 5 al ședinței „se comunică, sub nr. 45, elaboratele intrate la concursul scris în sânul societății V.R.R. și rapoartele cu privire la cenzurarea acestora”. Conferința a decis că „se conferește, pentru tema din filologia clasică, lui *George Coșbuc*, premiu, iar lui Valeriu Morariu, *laudatoriu*”; A.N.B-N., fond *Liceul „George Coșbuc” Năsăud*, d. 10/1882, f. 20. Cu toate că în ședința societății din data de 12 martie 1882, la punctul II b era anunțată tema pentru „grupa filologiei clasice: din limba greacă, versiune din Odiseea lui Homer, cântul XI, versurile 567–639, în care versuri Odiseu enarează întâmplările sale în proză sau în poezie”. Temă care a și fost prezentată de Valeriu Morariu, stud. cls. VII gimnazială; Idem, fond *Virtus Romana Rediviva*, *Virtus Romana Rediviva*, „Protocolul ședințelor literare a societății Virtus Romana Rediviva”, reg. inv. nr. 16, p. 36. Sigur, Coșbuc a primit premiul utilizându-se „artificial” invocării deciziei aceleiași „corp profesoral” care a „hotărât câte un premiu de 3 florini v.a. (valută austriacă) în argint, pentru *acel operat care va fi mai bun din fiecare grupă*”, stabilind și termenul de depunere a „operator” până la data de 1 mai 1882; *Ibidem*, p. 37.

9. Protocol susceput în adunarea generală a societății de lectură *Virtus Romana Rediviva* în 11 iunie în sala hotelului Rahova, sub prezidiul ordinar, fiind de notar Iuliu Dombradi, stud. cls. VII, după programa aclusată la protocol.

VIII. George Coșbuc, stud. cls. VI citește poezia „În oala acoperită nimeni nu știe ce e pus”, după o poveste populară⁶.

Ibidem, p. 41.

1882–1883

1. Ședința literară din 15 octombrie 1882.

5. George Coșbuc st. cls. VII citește poezia intitulată „Stâncile strigă amin”, după Cosegarten.

Ad. 5. Șimon, st. cls. VIII face unele observări verbale cu privire la modul de predare, asemenea, și d-l. conducător, iar Tit Procopian se insinuează la criticarea poeziei.

Ibidem, p. 51.

2. ședința literară din 29 octombrie 1882.

2. G. Coșbuc, st. cls. VII, citește operatul „O pildă de grai tiszași românesc din Ardealul de nord, fiind vorovit și tot pentru popor, alcătuit”.

Ad. 2. Se ia spre știință.

Ibidem, p. 52.

3. Ședința literară din 12 noiembrie 1882.

2. Tit Procopianu st. cls. VIII citește „Dare de seamă asupra operatului lui George Coșbuc „Stâncile strigă Amin”.

⁶ Recitățile și declamările au fost acompaniate astfel: „Marș triumfal”, executat de orchestră; Corul mixt cântă „Cântecul ginteii latine”, cu acompaniament de pian; Corul mixt cântă „Pe-al nostru steag e scris unire”; Corul bărbătesc cântă romanța „Luna surâde”; Virgil Șotropa execută pe violină „Fantasie aus den Motiven der Opern Lucia de Lamermoa”, cu acompaniament de pian; Dionisie Login cântă poezia „Jianul” de Vasile Alecsandri, cu acompaniament de pian; Sig. Lokay, st. cls. VI cântă romanța „Spune, spune”, de Th. Georgescu, cu acompaniament de pian; Constantin Petri, cl. II, cântă „Ursita mea”, poezie de Vasile Alecsandri, muzica de Gr. Ventura, cu acompaniament de pian; „Marș grănițeresc”, executat de orchestră; *Ibidem*, pp. 41–42.

Ad. 2. *Autorul recunoaște critica.*

Ibidem, p. 53.

4. Ședința literară din 30 decembrie 1882.

3. G. Coșbuc st. cls. 7 citește o poezie „Mirarea vântului”, după F. Stöeber.

Ad. 3. Șimon, st. cls 8, o ia la critică.

Ibidem, p. 56.

5. Ședința literară din 24 februarie 1883.

6. Leon Scridon st. cls. 8 citește unele poezii proprii ale lui George Coșbuc, nefiind autorul de față.

Ad. 6. Morariu Valeriu, st. cls. 8, le ia la critică.

Ibidem, p. 58.

7. Ședința literară din 4 mărtișor 1883.

6. George Coșbuc, st. cls. 7 citește unele poezii, parte, proprii, parte, imitațiuni.

Ad. 6. Tit Procopianu, st. cls. 8 se insinuează pentru a le critica.

Ibidem, p. 59.

7. Protocol susceput în ședința generală a societății de lectură *Virtus Romana Rediviva* în 10 mărtișor, în sala hotelului Rahova, sub prezidiul ordinar, fiind de față membrii societății și un număr însemnat de public de ambele sexe, după programul acludat la protocol⁷.

5. „Stâncile strigă Amin”, după Cosgarten, de Coșbuc, st. cls. 7.

Ibidem, p. 60.

8. Ședința literară din 8 aprilie 1883.

3. G. Coșbuc, st. cls. 7 citește „Pepelea din cenușă”, poveste populară în versuri.

Ad. 3. S-a ascultat din partea membrilor.

Ibidem, p. 63.

⁷ La fel, recitățile și declamațiunile au fost „acompaniate” de marșuri, fragmente de concerte, poezii cântate.

1883–1884

1. Protocolul susceput în ședința de constituire a societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” din 2 decembrie 1883.

IV. Redeschizându-se ședința, comisiunea candidatoare⁸ candidează la postul de președinte pe George Coșbuc, student de cl. VIII.

Ad. IV. Se alege ca președinte George Coșbuc, *cu unanimitate*.

Ibidem, p. 70.

2. Ședința literară din 9 decembrie 1883.

I. Președintele Georgiu Coșbucul declară ședința de deschisă, și apoi în o vorbire, arată în scurt folosul și scopul societății, trage atențiunea membrilor spre activitate în venitor și mulțumește Domnului conducător pentru înțeleapta conducere de până aici, urându-i în strigăte de „să trăiască”, mulți și fericiți ani.

Ibidem, p. 72.

XI. George Coșbucul citește „Răzbunarea florilor”, poezie, tradusă după Fr. Freilgart.

Ad. XI. Emilian Popescu cl. VIII se insinuează la critică.

Ibidem, p. 73.

3. Ședința literară din 20 ianuarie 1884.

III. Emilian Popescu citește „Analiză critică la operatul „Răzbunarea florilor” de George Coșbuc, după Freilgart”.

Ad. 3. *Autorul o primește cu plăcere*.

Ibidem, p. 75.

VI. George Coșbuc cls. VIII citește „Kidr”, poezie, traducere după Rucker.

Ad. VI. G. Șandor, cls. VIII, o ia la critică.

Ibidem, p. 76.

4. Ședința literară din 17 februarie 1884.

VIII. George Coșbuc cls. VIII citește „Rosa Hahemului”, tip din viață, după „Illustrirtes Haus und Familien Buch”.

⁸ Alcătuită din Emilian Popescu, Alexandru Andressi și Ioan Timoce, din clasa a VIII-a și Harșianu cu Iacob Pop, din clasa a VII-a. *Ibidem*.

Ad. VIII. G. Șandor, cls. VIII, o ia la critică.

Ibidem, p. 78.

5. Ședința literară din 9 martie 1884.

VIII. George Coșbuc, cls. VIII, citește „Tablou de seară”, descriere poetică, operat propriu.

Ad. VIII. G. Șandor o ia la critică.

Ibidem, p. 80.

De aceea, lucrarea invocată mai sus s-a vrut a fi un mijloc și o provocare în analiza documentară a posterității poetului. Fapt ce ne oferă ocazia de a realiza o introspecție în modul cum a fost receptat Coșbuc de urmași, mai ales de cei din arealul năsăudean.

Vom constata astfel că preocupări pentru valorizarea creației timpurii a poetului au fost și altele, decât cele care au devenit „clasice”.

Astfel, un intelectual important al fostei „granițe militare” năsăudene, Nestor Șimon, s-a preocupat la sfârșitul secolului al XIX-lea de personalitatea fostului lui „conșcolar”, George Coșbuc. Corespondența acestuia cu fruntași ai localităților foste militarizate ne oferă o primă mostră de istorie orală, consemnată în textul scrisorilor expediate și primite.

Pentru a afla mai multe despre familia Coșbuc, Șimon s-a adresat încă la 2 noiembrie 1892 preotului Leon Coșbuc din Leșu, cu rugămintea de a culege și a-i trimite date despre trecutul localității. Răspunsul, concretizat în scrisoarea datată 25 iunie 1893, oferă o primă încercare de a schița obârșia și evoluția familiei Coșbuc. Textul scrisorii, reprodus doar în pasajele de interes pentru temă, este de următorul conținut: „Prea stimate domnule secretar! Date exacte despre începutul familiei preoțești Coșbuc, până la al 8-lea preot, adică până la strămoșul meu Larion Coșbuc, care a fost născut în anul 1764, nu am putut scoate la iveală, deoarece documentele cele vechi, când au intrat ungerii în Hordou, le-au devastat toate. [...]. Atât numai vă pot descoperi, că tatăl meu când a venit de la Blaj ca popă sfințit, a zis strămoșul meu Larion către domnia sa: «No, dragul moșului, tu ești al 10-lea preot din familia noastră». Iar un unchi al tatălui meu, cu numele Ionică, a trăit 103 ani, de la 1741–1844; [...]; mai umblat în lume, i-a spus

tatălui meu, care era de numai cam 20–25 de ani pe acele vremuri, cum că familia Coșbuc își are începutul cam pe la anul 1703⁹ și că cel dintâi popă din familia Coșbuc a fost popa Atanasiu, al II-lea, Ciril, al III-lea, Ion, al IV-lea, Eremia, al V-lea, Cifor, al VI-lea, Nelevaica, al VII-lea, Vasian, al VIII-lea, Larion, al IX-lea, Leon Coșbuc, care e preot în Leșu. E de observat cum că, până la anul 1874, în mica parohie Hordou au fost cu totul câte doi preoți, adică tatăl și fiul. *Afară de aceasta, din familia Coșbuc nici un descendent în linie dreaptă nu a îmbrățișat altă carieră, afară de cea preotească.* [...]. Mai observ cum că, familia Coșbuc, din descălecat până la popa Nelevaica a avut conumele de Casian, iar de la el, prin adopție, au luat conumele de Coșbuc. Lucrul s-a întâmplat așa, că așezându-se în parohia Hordou un străin cu muierea sa, probabil rus de origine, cu numele Coșbuc. Om cu carte, a fost mai mulți ani primar în Hordou, fiind avut și neavând erezi, a donat întreaga averea sa popii Nelevaica și cu averea a primit și conumele adoptatorului, de Coșbuc”¹⁰.

Un alt aspect care rezultă din analiza *documentară* a „cazului” ne arată modul specific de raportare la trecut a intelectualilor care au „sondat” posteritatea poetului. Și, în primul rând, subliniem că pentru o banală apreciere¹¹, conducătorul societății literare a elevilor nășăudeni

⁹ Vezi aici și Serviciul Județeană Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond personal *Anton Coșbuc*, d. 294: „Despre neamul Coșbuc în Hordou în 1750 – fișe de cercetare”, d. 299; Szabó T. Attila, „A Coșbuc – család ősei Hordón/Strămoșii familiei Coșbuc în Hordou”, în „Erdelyi Muzeum”, 1947, anul II; nr. 1–4, pp. 134–136.

¹⁰ *Nestor Șimon. Corespondență*, volum îngrijit de Adrian Onofreiu, Ed. Supergraph, Cluj-Napoca, 2005, doc. 35, pp. 84–86. Șimon a mulțumit expeditorului prin scrisoarea din 6 iulie 1893, precizând că „am primit scrisoarea D-tale. de dtto. Leșu, 25 iunie 1893, care cuprinde în sine monografia familiei Coșbuc. E interesantă și e foarte bine că, deși târziu, totuși a-i făcut-o. Eu o voi studia și confrunta cu câte date am eu și apoi o voi înregistra-o între celelalte monografii grănicerești”; *Ibidem*, doc. 36. P. 87. Din păcate, răspunsul preotului Sebastian Coșbuc, atunci în Hordou, la interogația lui Șimon – „după cum am aflat în *Pöemation de secunda legione valachica în Hordou au fost preoți tot din familia Coșbuc*” - nu a fost conceput sau identificat; *Ibidem*, doc. 39, pp. 88–89.

¹¹ Ședința din 14 decembrie 1880 – partea literară. II. George Coșbuc, student cls. V citește „Steluțele” și „Mângâierea poetului”, poezii, operate proprii. Ad. II. *D-l. con-*

în anul școlar 1880–1881, Grigore Pletosu, a fost considerat „primul critic al operei coșbuciene”. Însă, mergând pe firul timpului, constatăm că aprecieri mult mai aprofundate au fost făcute și de alții. Revenind la scrisoarea preotului Leon Coșbuc, mai sus citată, vom constata că în finalul ei, după ce enumeră generațiile succesive de preoți și subliniază tradiția acestei funcții, precizează excepția de la aceasta, „fără numai George Coșbuc, fiul lui Sebastian, care după Judecata literaților Români, se numără astăzi între cei dintâi poeți naționali români, cu domiciliul în București”¹². La fel îl considera și Nestor Șimon, care-l valoriza în corespondența cu un năsăudean stabilit în București. „George Coșbuc – scria Șimon la 6 noiembrie 1892 lui Gabriel Andreiașu, oficianț telegrafo-poștal în București – un fecior al preotului din Hordou, a trecut în România de vreo câțiva ani. E un poet bun și poate că-l cunoști; de cumva e prin București, pune mâna pe dânsul și-i spune să nu mă uite. Eu i-aș scrie și nu știu unde. [...]. George Coșbuc e un copil foarte modest și de treabă, îl cunosc foarte bine, mai aproape, am fost conșcolari și în Cluj a fost un an la Universitate”¹³. Ambii intelectuali probau în textele lor măcar faptul că erau la curent cu aprecierile la adresa operei poetului, atâta câtă era la acel moment și mai ales, faptul că-i știau capabilitățile încă din perioada liceului și a episodicele prezențe la Universitatea din Cluj.

Nu mai puțin important și demn de remarcat este și ceea ce probează *documentele* referitor la modul cum a fost construită imaginea poetului în posteritate, în special la Năsăud. Aici, în emulația de după Unirea din 1918, a fost întemeiată o publicație periodică care s-a definit programatic prin cercetarea trecutului și valorificarea lui documentară.

În acest context, redactorul și colaboratorii nu puteau să fie indiferenți față de o mare festivitate, ocazionată de dezvelirea bustului poetului, în vara anului 1926. Însă au obnubilat, în primul rând, efortul

ducător laudă talentul autorului, recomandându-i numai diligenția (s.n.)”; apud.

George Coșbuc în documentele junimei.... p. 129.

¹² *Nestor Șimon. Corespondență....* doc. 35, p. 85.

¹³ *Ibidem*, doc. 10, p. 47.

depus și realizarea practică a bustului, datorate unuia care nu „era de al lor”, Emil Tișca¹⁴. Nici o vorbă despre acesta, în toate cuvântările oficiale, consemnările din presă sau broșurile editate cu acel prilej.

Abundă însă materiale datorate „clasicilor” de atunci, înșiruite în numărul festiv al periodicului năsăudean, astfel: Vasile Bichigean, „Prinos”. (pp. 3–10); Nicolae Drăganu, „Din cele dintâiu încercări poetice ale lui George Coșbuc” (pp. 11–27); Sandu Manoliu, „Frânturi” (pp. 28–37); Preot George Coșbuc, „Din scrisorile unchiului meu” (pp. 38–43); Iuliu Moisil, „O poezie și ghicitori” (pp. 44–47); Virgil Șotropa, „Amintiri” (pp. 48–53); Vasile Meruțiu, „În anii din urmă” (pp. 54–57); Virgil Șotropa, „Obârșia familiei Coșbuc” (pp. 58–76)¹⁵. Multe dintre acestea încercau să resusciteze și fac apel la memoria apropiată, deși trecuse destul de mult timp de la „depărtarea” lui Coșbuc dintre ei și stabilirea în București.

„Receptarea” continuă în aceeași notă și în numărul următor. Asumate de redacție, sunt publicate două materiale, cu următoarele precizări, importante pentru modelul promovat de aceasta: „Contribuții la viața și activitatea lui George Coșbuc”: „D-l Anton Demian, învățător în comuna Hordou, ne trimite 3 ½ coale manuscris de-a-lui George Coșbuc, și anume, poeziile: «Ceas rău», «Femeile din Weinsberg» și «Draga mamei», scrise de poet probabil la 1883, cum apare din «Tribuna», nr. 122, a. 1886. Dintre acestea: balada populară «Draga

¹⁴ Vezi pentru detalii, Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, „Emil Tișca (1881–1965) – director de bancă și animator al vieții publice și culturale a românilor transilvăneni”, în *Liviu Boar la 60 de ani. Arhivist, istoric, profesor*, coordonator Dr. Ioan Lăcătușu, Ed. Eurocarpatica, Sfântu-Gheorghe, 2011, pp. 339–366; Idem, „Redescoperirea unui năsăudean – Emil Tișca (1881–1965)”, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, X, 2011, pp. 69–88.

¹⁵ „Arhiva Someșană. Omagiu lui George Coșbuc”, Năsăud, nr. 5/1926, *passim*, care a avut ca sursă de inspirație, în primul rând, materialele apărute în presă, cu ocazia evenimentului: vezi „Gazeta Bistriței. Număr festiv închinat memoriei poetului George Coșbuc”, Bistrița, anul VI, nr. 12, 15 iunie 1926, *passim*; Prinos de recunoștință aleșilor neamului și ai ținutului nostru: Serbările ținute la Năsăud din 20 Iunie, cu prilejul dezvelirii bustului poetului George Coșbuc”, Idem, nr. 15, 1 august 1926; Nicolae Drăganu, *George Coșbuc și raporturile lui cu grănicerii*, Tipografia națională G. Matheiu, Bistrița, f.a.

mamei», modificată de însuși poetul în acest manuscris, cum se vede din notele marginale, copiată în 18–23 martie 1886 și trimisă spre publicare «Tribunei» a apărut în patru numere din iunie 1886; iar «Ceas rău» a fost tipărit tot în «Tribuna», în iunie 1886, asemenea, cu modificări. A treia poezie: «Femeile din Weinsberg» n-am aflat să fie publicată, deci urmează aci (p. 74) (vezi în continuare textul, pp. 74–77). Nota: De la d-l învățător pensionar Iuliu Bugnariu, actual șef de biurou la administrația pădurilor grănicerești din Bistrița, am primit spre publicare aceste «Amintiri», cărora bucuros le dăm loc. Deoarece ele conțin însă date și poezii – cum însuși d-l. Bugnariu zice – «bazate numai pe memorie», așa, autenticitatea lor rămâne în sarcina D-sale”. (p. 77; vezi în continuare textul, pp. 77–84)¹⁶. Iar preotul George Coșbuc publică două din scrisorile poetului¹⁷.

Modelul astfel impus a fost preluat chiar și în prezent. Într-o altă lucrare, de fapt, o reeditare a broșurii lui Nicolae Drăganu din anul 1926, la sfârșit au fost adăugate, ca „Anexe” câteva piese documentare, primite de editori în perioada realizării lucrării. Deși le-a fost comunicat faptul că majoritatea nu sunt inedite și au mai fost publicate¹⁸, sunt prezentate ca fiind pentru prima dată introduse în circuitul științific¹⁹.

În fine, opera lui George Coșbuc a fost invocată și utilizată chiar și în scrierea istoriei. Pornind de la faptele glorioase ale înaintașilor, același periodic nășăudean invocă un material scris de poet, pentru a argumenta măreția momentului bătăliei de la Arcole, din 15–17 noiembrie 1796, când – susține autorul studiului – Napoleon a fost oprit aici

¹⁶ „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 6/1926.

¹⁷ „Două scrisori ale poetului Coșbuc”, în Idem, nr. 20/1936, pp. 372–373.

¹⁸ Vezi *supra*, nota 8.

¹⁹ *Omagiu lui George Coșbuc cu ocazia dezvelirii bustului în Năsăud*, editori, Daniel Câmpean, Ion Buzași, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016 (anexele, între pag. 115–134). În locul „cuvântului de mulțumire” pentru „documentele semnalate și oferite de d-l. prof. Adrian Onofreiu, cercetător științific la Arhivele Statului din Bistrița” (p. 115) ar fi fost preferabilă o interpretare a lor – sens în care au și fost „oferite” – ca și citarea surselor, pentru cele deja publicate!

de grănicerii năsăudeni²⁰. Interogația a fost continuată prin articolul semnat de profesorul bistrițean Ștefan Lupu, care, preluând *relatarea poetului George Coșbuc*, amintește spusele acestuia: „*batalionul era alcătuit numai din români și comandant de un neamț, Voestenradt. Napoleon s-a opintit în chipul cel mai disperat să-i arunce îndărăt de pe râul Apone și de pe mocirloasele lui mahuri. Numai a treia zi seara și, numai după ce au suferit pierderi grele, s-au retras românii de la Arcole. În timpul acesta armata austriacă s-a putut retrage, scăpând de nimicire* (s.n.)²¹; Ștefan I. Pop, care în serialul dedicat faptelor de arme ale grănicerilor năsăudeni, menționează și această bătălie. „Epocală și pe veci trecută în istoria militară rămâne rezistența dârză de la podul Arcole, când, timp de trei zile, 15, 16, 17 Noiembrie 1796, cu jertfa a lor 395 de ostași, a oprit trecerea armatei franceze comandată personal de Napoleon Bonaparte. *Această victorie a fost câștigată prin prezența de spirit a ofițerilor și cu curajul nemaipomenit al ostașilor* (s.n.). Napoleon spunea în comunicatul făcut Directoratului republican – continuă Pop –

²⁰ George Coșbuc, „Românii ținând drumul lui Napoleon cel Mare”, în „Universul literar”, anul 1902, nr. 13; apud. Iuliu Moșil, „Conștiința națională și eroismul grănicerilor năsăudeni”, (subtitlul „La Arcole”), în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 24/1938, p.149. În completarea argumentelor în favoarea prezenței și a grănicerilor năsăudeni la bătălia de la Arcole, vezi Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Ed. Enciclopedică, București, 2006, nota 4, pp. 135–136. *Personalități din granița năsăudeană. Contribuții documentare*, ediție îngrijită și adnotată de Adrian Onofreiu, Viorel Rus, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, unde sunt amintiți *Petre Meheș de Kis-Bun*, p. 43; *Iosif Nemeș*, p. 56; *Dănilă Gălan*, din Năsăud, p. 59; *Paul Rău*, din Rusu-Bărgăului, p. 60; *Nicodim Bob*, din Maieru, p. 72. Un alt manuscris amintește de faptul că „pe 15, 16 17 noiembrie, la Aredo, a luptat divizionul împotriva generalului Bonaparte în persoană și s-a distins prin bravura, ca și dârzenia din timpul celor trei zile de luptă, astfel că generalul Bonaparte, în raportul său către Directorat, a menționat vitejia acestor soldați. Pentru vitejia lor exemplară au fost menționați căpitanii Meheszy, Nemeș și Horvath, locotenenții Schmidt și Bob; au fost răniți stegarul Paul Rău și 630 de soldați, în captivitate au ajuns căpitanul Lang și 45 de soldați, apoi, au fost lăudați plutonierul Gabriel și stegarul Herzog”; apud. Mihai Georgiță, „Încă o istorie a Regimentului de graniță de la Năsăud” (2), în „Arhiva Someșană”, Năsăud, seria III, nr. IV, 2005, p. 332.

²¹ „Pentru stabilirea unui adevăr”, în „Săptămâna”, Bistrița, anul VIII, nr. 248, duminică, 14 aprilie 1935, p.1.

că numai eroismul „Cătanelor negre” a salvat de la distrugere singură întreaga armată austriacă”. Prelucrarea contribuției lui Coșbuc continuă, preluând interogația acestuia, potrivit căreia „nu e de comparat, bine înțeles – zice Coșbuc mai departe, dar cu toate acestea, pomenesc aici lupta de la Călugăreni, pentru că amândouă aceste două lupte au puncte de asemănare”²².

O posibilă explicație a preocupărilor poetului pentru evocarea unor momente din trecutul zonei natale o aflăm și din alte surse *documentare*. Același Nestor Șimon îl ruga pe Gabriel Andreiașu ca – referitor la Coșbuc – „după ce ai pus o dată mâna pe dânsul, nu-l lăsa din mână, ci îi predă câte un episod mai însemnat din istoria noastră ca să-l cânte, precum cântau în vechime și chiar și azi poeții altor popoare faptele strălucitoare ale străbunilor. Sunt multe fapte glorioase ale grănicerilor noștri care ar putea fi eternizate și prin arta poetică. Așa ar fi de exemplu, la înființarea graniței militare Tănase Todoran, unele episoade din luptele cu turcii, francezii, apoi soarta Batalionului I în Ungaria etc”²³.

Iată cum *o simplă apariție editorială* – trecută într-o notă de subsol sau ignorată total – poate determina *o altfel* de introspecție asupra operei lui George Coșbuc.

Realizată cu *mijloacele cercetării științifice*, nu desființează – de altfel, nici nu și-a propus și nici nu ar reuși aceasta – realizările din domeniul literaturii, care are ca trăsătură generală libertatea spiritului.

Îi oferă doar suport, temeinicie și dăinuire. Evident, dacă dialogul între cele două forme ale creației este dorit și, și realizat. În această matrice spirituală ar trebui să fie așezată și „redescoperirea” lui George Coșbuc, specifică numai caracterelor puternice!

²² Faptele de arme și jertfele de sânge ale grănicerilor nășăudeni”, în *Ibidem*, anul XV, nr. 444, duminică, 3 mai 1942, p. 3.

²³ *Nestor Șimon. Corespondență....* doc. 10, p. 47.

Anii bucureșteni ai lui Coșbuc

TUDOREL URIAN*

În urmă cu câțiva ani, paginile de socializare de pe internet s-au umplut cu o fotografie senzațională, apărută parcă de nicăieri. De o calitate impecabilă, cadrul îi surprinde, de la stânga la dreapta, pe George Coșbuc, Elena Vaida-Voievod, dr. Ciuta din Bistrița, Alexandru Vaida-Voievod și I.L. Caragiale în jurul a ceea ce pare a fi masa unei terase de vară. Masa este mai degrabă goală. În dreptul lui Caragiale tronează inevitabila halbă de bere cu guler, abia adusă. Alexandru Vaida-Voievod are în față o cafea, iar doctorul Ciuta, o farfurie goală. În mijlocul mesei se află un pahar plin cu apă. Coșbuc se pare că nu a comandat nimic. În dreptul său se află doar o cutie cu chibrituri, iar în mâna dreaptă ține firesc o țigară aprinsă. Toți privesc fix spre cameră, fără să zâmbească. Nenea Iancu, cu privirea solemnă, gravă, plină de importanță, pe care i-o știm din manualele școlare. Ține o mână în buzunar, iar cealaltă este sprijinită relaxat de colțul mesei, poartă batistă la sacou și monoclu, este clar că el este vedeta pozei. Mustățile îngrijite ale lui Alexandru Vaida-Voievod, cravata, monoclul și pălăria elegantă indică în chip evident că este un om de succes și nu ar fi de mirare ca el să fie omul care plătește consumația. Doctorul Ciuta ține mâinile încrucișate, pare să se sprijine într-un baston, privește fix în cameră cu o expresie vag ironică. Elena Vaida-Voievod pare mai degrabă plictisită și figura ei sugerează că ar părăsi bucuroasă această masă pentru o plimbare în împrejurimi. În fine, Coșbuc, cu un palton aruncat cochet peste umeri, pare că îndeplinește fără niciun entuziasm un ritual obositor. A întors capul în unghi de patruzeci și cinci de grade spre cameră și privește

* Tudorel Urian, scriitor, publicist, critic literar, e-mail: tudorelurian@hotmail.com

unde va în gol. Nu este nici vesel, nici trist, are mimica neutră din mai toate pozele în care apare. Dincolo de aparențe, omul se află în culmea gloriei sale. Poza este făcută la Karlsbad, în anul 1911. Coșbuc s-a mutat de mai bine de un deceniu la București, și-a scris aproape toată opera, s-a căsătorit și are un băiat minunat, toate îi merg de minune, necazurile nu dau nici cel mai mic semn că l-ar putea atinge.

Cine a fost acest om misterios, aparent închis în sine, mai degrabă modest, netentat să se pună în centrul atenției, dar pe deplin conștient de propria sa valoare, în anii determinanți pentru deplina sa consacrare scriitoricească? Cum opera a fost comentată și citată până la sațietate, asupra ei s-au făcut judecăți globale de valoare inclusiv de către E. Lovinescu și G. Călinescu (ambii îl pun în vecinătatea imediată a piscurilor literaturii române, chiar dacă îi sesizează și imperfecțiunile viziunii sau ale formei), din necesitatea firească de a străbate cărări mai puțin bătătorite, îmi voi concentra atenția pe prezența lui George Coșbuc în societatea românească a primelor două decenii ale secolului XX.

Ca într-un joc al destinului, George Coșbuc sosește în București la câteva luni după moartea lui Mihai Eminescu. Remarcat de Titu Maiorescu, Coșbuc este invitat să citească în cenaclul Junimea. Evenimentul se petrece în 23 decembrie 1889, iar după succesul înregistrat, poetul ardelean se stabilește, practic, în București. Titu Maiorescu îi obține un post de funcționar la Casa Școalelor, devine un gazetar frenetic¹, începe să scrie la volumul „Balade și idile”, care va fi publicat în anul 1893. Cu toate acestea, adaptarea poetului ardelean, crescut în spiritul demnității naționale, al eroismului lui Avram Iancu și al libertății spațiilor largi ale Transilvaniei, la viața plină de miticisme de sorginte balcanică a Bucureștilor a decurs anevoios, iar el a fost cuprins nu de puține ori de un adevărat spleen existențial.

¹ Pentru cariera de gazetar bucureștean a lui George Coșbuc, vezi excelentul volum, Ion Bulei, *Atunci când veacul se năștea. Lumea românească 1900–1908*, Editura Eminescu, București, 1990.

Într-o foarte frumoasă carte de evocări, Vintilă Russu Șirianu², fiul publicistului arădean Ion Russu-Șirianu și nepotul lui Ion Slavici, reproduce câteva dintre amintirile povestite de tatăl său „în rarele lui ceasuri de odihnă” despre marii oameni pe care i-a cunoscut. Scrie, Vintilă Russu-Șirianu, despre tristețea, dezamăgirea, depresia în care intrase solarul poet, autorul veselului volum „Balade și idile”, în primii săi ani bucureșteni:

„Primii trei-patru ani bucureșteni au fost o dezamăgire pentru poetul din ținutul nășăudean. Atmosfera falsă, cenușie, a epigonismului post-eminescian, cu lamentațiile poetaștrilor fără talent, supărau pe idilicul, pe bucolicul și chiar eroicul, sănătosul cântăreț ardelean. Atmosfera ciocoiască, gregarismul «de salon» al celor de la «Junimea» nu se potriveau cu robustețea spirituală, cu firescul rustic al lui Coșbuc. Slujba pe care i-o procurase Maiorescu – de conțopist la Casa Școalelor – era de un plictis superlativ, care-i rodea natura lui nativ voioasă. (...) Prietenii nu izbutise să lege încă, în afară de cea veche, cu Slavici. El, comunicativul, zglobiul strigător al chiuiturilor de nunți și de chef, luneca spre marasm. Lucru la care contribuia și lipsa totală de orice rost gospodăresc, decorul trist și rece al unei mizere camere mobilete”³.

Interpretarea lui Vintilă Russu Șirianu nu este rodul vreunei speculații. Ea se bazează pe o discuție purtată de poet cu tatăl său Ion Russu Șirianu, unul dintre prietenii cei mai apropiați ai lui Coșbuc, încă din perioada sa ardeleană. Acest scurt dialog, reprodus cu ghilimele ca expresie a maximei autenticități stă, probabil, la baza întregului tablou al existenței cotidiene a poetului mutat la București, schițat în rândurile anterioare.

„«Negri au fost anii aceia, vere Niță», povestea el. «Tot mai rău mă încovoiam sub tristețe, sub dorul de a fugi înapoi acasă... Ei!

² Vintilă Russu Șirianu, *Vinurile lor... ore trăite cu George Enescu, Constantin Brâncuși, Mihai Sadoveanu, Octavian Goga, George Coșbuc, Panait Istrati, Ion Brezeanu, Nicolae Băltășeanu, I.L. Caragiale, Mihail Eminescu*, Editura Pentru Literatură, 1969.

³ Vintilă Russu Șirianu, *op. cit.*, p. 154.

Știi cine mi-a schimbat soarta? O boală cumplită care a fost cât pe ce să mă răpună!...» Ce se întâmplase? Se ivise o dublă providență: librarul Constantin Sfetea și o boală grea a lui Coșbuc”⁴.

Spleen-ul existențial al lui Coșbuc, în primii săi ani bucureșteni, este confirmat de un alt scriitor al epocii, A. Vlahuță. Într-un soi de „portret la minut” din 1894 (dedus din vârsta lui George Coșbuc la acel moment), Vlahuță dă imaginea exactă a prezenței poetului în lumea bucureșteană, care corespunde perfect și celei din imaginea surprinsă în fotografia de la Karlsbad, despre care am scris la începutul acestui text. Între George Coșbuc din anul 1894, surprins de A. Vlahuță în frumosul său portret, și George Coșbuc din fotografia de la Karlsbad, din 1911, puține lucruri s-au schimbat, chiar dacă viața poetului a suferit schimbări majore, pe toate planurile și în special în cel familial. Dar iată cum arată cele două-trei tușe ferme prin care A. Vlahuță sintetizează portretul poetului ardelean:

„28 de ani; blond, părul mătăsos, fruntea mare, bombată, ochii pe jumătate-nchiși; vorbește liniștit, tărăgănat și fără gesturi... Blând, visător, se uită cu indiferență la tot ce se petrece-n juru-i. I-ar plăcea să trăiască la țară. A citit mult, are o memorie extraordinară, e stăpân pe toate secretele limbii și versului românesc. Nu vrea să sperie pe nimeni, nici cu știința, nici cu talentul lui. Ține foarte puțin la versurile lui și mai deloc la ce va zice lumea despre ele”⁵.

Nici pentru Octavian Goga, chipul straniu, oarecum lunatic al lui George Coșbuc plimbându-se pe străzile Bucureștiului nu a trecut neobservat. Poetul „mântuirii noastre” face un portret al predecesorului său ardelean care se înscrie perfect în linia tuturor celorlalte evocări ale imaginii lui Coșbuc în primii săi ani de prezență bucureșteană:

„Când l-am văzut întâia oară – sunt vreo 20 de ani de atunci –, strecurându-se pe Calea Griviței, cu trupul lui uscățiv, adus puțin de spate, cu privirile pierdute subt pălăria cu boruri largi, am

⁴ *Ibidem.*

⁵ Alexandru Vlahuță, *Versuri și proză*, Antologie, Prefață, Tabel Cronologic și Bibliografie de dr. Virgiliu Ene, Editura Eminescu, 1981.

*simțit că nu vede nimic din apropiere, n-aude nimic, că înaintează ca un iluminat cu fanatism spre o țintă care e undeva departe, foarte departe*⁶.

Să revin, însă, la elementele care au dus la schimbarea radicală a vieții de bucureștean a lui George Coșbuc. Pe la sfârșitul anului 1893, editorul Constantin Sfetea, de la Editura Librăriei Școalelor, decide să investească niște bani pentru a scoate o revistă „ilustrată pentru familie”. Pentru aceasta apelează la I.L. Caragiale, un „greu” al literaturii române de la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar și la un om care lucra în cadrul editurii, George Coșbuc, pe care îl prețuia pentru seriozitatea și priceperea sa în treburile redacționale, cel care urma să ducă greul muncii redacționale. În fine, pentru a da și mai multă greutate noii publicații, Caragiale îi scrie lui Ioan Slavici, solicitându-i o întâlnire pentru a-l coopta în conducerea revistei. Scrisă luni, 27 oct. 1893, această scrisoare a lui I.L. Caragiale către Ioan Slavici este un document esențial pentru înțelegerea pașilor care s-au făcut în vederea apariției revistei „Vatra” și ordinea consultărilor cu cei care vor compune comitetul ei director:

„Dragă Slavici,

Vrei să ne întâlnim într-o zi împreună cu Coșbuc și Sfetea librarul, pentru ca să vorbim despre o afacere care desigur te-ar interesa?

Dacă vrei anunță-mă printr-o carte poștală când ai fi liber într-o seară și în ce loc ar fi mai bine să ne întâlnim. Se-nțelege că îmi vei hotărî aceasta cu trei-patru zile înainte ca să o pot comunica și celorlalți.

Salut,

Caragiale

*Luni, 27 oct. 1893*⁷.

⁶ Octavian Goga, *Precursori*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Dodu Bălan, Editura Minerva, București, 1989, p. 121.

⁷ Apud Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, București, 1986, p. 301.

Ordinea în care s-au purtat negocierile pentru completarea Comitetului Director este acum clară. La fel de clară este împărțirea sarcinilor în cadrul redacției. Toate sursele vremii (în primul rând memoriile celor în cauză) indică faptul că rolul lui Coșbuc în cadrul redacției era mai degrabă cel al unui secretar general de revistă literară de azi. El ducea greul muncii redacționale, pe spatele lui rămânea construcția fiecărui număr al revistei, ceilalți doi bucurându-se de statutul lor privilegiat de clasici în viață ai literaturii române. În amintirile sale, Ioan Slavici spune explicit că singurul dintre ei care a lucrat cu adevărat în redacția revistei „Vatra” a fost George Coșbuc:

„Când noi, Caragiali, Coșbuc și eu, am luat cu C. Sfetea înțelegere să publicăm «Vatra», ne puneam nădejdea în Coșbuc, pe care îl știam om înzestrat cu multe și mari destoinicii și totodată și muncitor. Eu eram atunci director de studii și profesor de istorie la Azilul «Elena Doamna», iar în urmă am fost însărcinat de Academia Română să organizez ca director de studii Institutul «Ioan Otteteleşanu», nu prea aveam deci timp și pentru redactarea unei reviste literare.

Pe Caragiali l-am fi jignit apoi în amorul propriu al lui dacă, puindu-l în rândul oamenilor muncitori, l-am fi rugat să poarte el sarcina de redactor. Editorul rămânea deci răzâmat numai cu Coșbuc. Ne-ntâlneam, ce-i drept, adeseori ca să stăm de vorbă, dar acela care muncea era Coșbuc, numai el, și, mai ales mulțumită ostenelilor lui a fost «Vatra» o revistă ilustrată, care poate să fie citită și azi cu plăcere”⁸.

Dincolo de calitățile sale de organizator al muncii redacționale, George Coșbuc și-a publicat în „Vatra” și cele mai importante dintre poemele care vor compune volumul „Fire de tort” (1896), așa cum reamintește același Slavici. Revelat în paginile revistei, poetul stârnește

⁸ *Coșbuc și „Vatra”* în Ioan Slavici, *Lumea prin care am trecut. Memorialistică, publicistică*, Ediție și prefăță de Constantin Mohanu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004, p. 83.

admirația și entuziasmul sarcasticului Caragiale. Scrie Șerban Cioculescu în consistentul său studiu dedicat vieții lui I.L. Caragiale:

„De la fiul său, Luca, știm că «marea lui (a lui I.L. Caragiale – n.m., T.U.) admirație recădea asupra lui Coșbuc». Seara la lampă îl citea în familie, «cu glasul lui sigur, plin de nespuse inflexiuni pentru diversele nuanțe pe care le exprima poetul». Mai ales îi plăceau poeziile epice din Coșbuc, deoarece, structural, n-avea aderență la lirism.

Caragiale își strămutase considerația față de operă în dragoste pentru omul, mai adesea tăcut, închis în sine, care nici înaintea unui pahar de vin nu-și prea dezlega limba”⁹.

Admirația lui Caragiale pentru Coșbuc a rămas neclintită în timp (poate că o dovadă este și prezența poetului în poza de la Karlsbad), iar Șerban Cioculescu susține în monografia sa că una dintre întrebările pe care i-o pune mereu fiului său, Luchi, era „Care e mai mare, Eminescu sau Coșbuc?” E drept, după momentele de exaltare, ajungea mai mereu la aceeași concluzie cumpănită: „e o prostie să cântărești pe scriitori ca și cum ai cântări brânza sau salamul”¹⁰.

În pofida seriozității sale legendare și a prețuirii de care se bucura din partea celorlalți membri ai comitetului director, într-o zi de luni, George Coșbuc a dispărut pur și simplu, fără să lase nimănui vreo vorbă, după câteva luni de apariție a revistei „Vatra”. Trecând câteva zile în care nu a dat niciun semn de viață, îngrijorat și descumpănit, patronul Sfetea a început să-l caute. Nimeni nu știa unde locuiește poetul. Întrebând din om în om, „I-a găsit într-un fund de mahala, pe Nerva Traian, într-o mizerabilă cămăruță, cu fereastră lipită cu foaie de ziar, cu podeaua goală și spartă. S-a speriat văzându-l. Coșbuc arăta a mort. Cu chip de ceară, cu ochii sticloși căzuți în fundul capului, zguduuit de frisoane, cu o febră enormă, Coșbuc nu părea că-l recunoaște. «Îi tremurau fălcile bolborosind cuvinte fără șir», povestește Sfetea”¹¹.

⁹ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 302.

¹⁰ Idem, p. 308.

¹¹ Vintilă Russu Șirianu, *op. cit.*, p. 185.

Îngrozit de cele văzute, Sfetea a plecat în cea mai mare grabă și s-a întors puțin mai târziu, însoțit de un medic. Concluzia acestuia după ce l-a consultat pe poet a fost că acesta suferise o infecție stomacală, complicată cu o congestie pulmonară. După primele ajutoare, bolnavul a fost luat pe sus și dus direct la Sfetea acasă, pe Calea Moșilor, unde condițiile de igienă și hrană pentru a-și face convalescența erau infinit mai decente. În toată perioada de recuperare, la căpătâiul bolnavului a stat sora lui Constantin Sfetea, Elena. Între ea și importantul pacient s-a aprins o mare pasiune. Și vorba lui Vintilă Russu Șirianu, George Coșbuc nu a mai părăsit locuința din Calea Moșilor decât la brațul Elenei¹². Acesta a fost marele moment de cotitură pozitivă în viața lui George Coșbuc. S-a căsătorit cu Elena, boemul s-a metamorfozat într-un familist convins, au avut un fiu, Alexandru, viața sa a dobândit valențele unui trai tihnit de burghez, și-a putut scrie în deplin confort opera, era înconjurat de dragoste, nimic nu părea să-l mai poată clinti de pe drumul bunăstării pe care pășise.

Fericita familie s-a mutat pe Calea Plevnei, într-o casă pe care Octavian Goga o numea „locașul buneii cuviințe”. Ion Russu Șirianu, la rândul lui, o numea „casa sfântă”. Vintilă Russu Șirianu scrie și el:

„O familie a purității, a unei sfinte solidarități. George, Elena și Alexandru alcătuiau o extraordinară triplă ființă, dizolvată în ardoare și respect. Nu s-a auzit în acea casă, o viață întregă, măcar un ton ridicat. Pacea caldă. Nobila chietudine a fost frontispiciul moral al casei din strada Plevnei”¹³.

Anii paradisiaci ai familiei Coșbuc s-au transformat în cel mai oribil coșmar în doar câteva secunde. În 29 august 1915, iubitul său fiu Alexandru, mândria și temeiul vieții lui, a plecat să facă o excursie pe Valea Oltului cu un prieten de-al său care avea cel mai nou model de autoturism Mercedes Benz Torpedo al timpului. Nu s-a mai întors niciodată din acea călătorie. Avea douăzeci de ani. Iar badea George

¹² Vezi Idem, pp. 184–185.

¹³ Idem, p. 190.

a fost complet devastat. Nu și-a mai revenit niciodată din șoc. Vintilă Russu Șirianu povestește niște scene demne de tragedia antică din ultimii ani de viață ai lui George Coșbuc. Îl vedea mereu singur, la mormântul lui Alexandru, copleșit de remușcări și regrete. Nici măcar faptul că în anul 1916 a fost primit în rândurile Academiei Române nu a mai fost în măsură să-i redea un sens vieții sale, să-l scoată din teribilul autism social în care se prăbușise. George Coșbuc se topea cu zile, toată lumea vedea depresia sa profundă, marșul său accelerat spre moarte, dar nimeni nu era în stare să facă ceva pentru a-l salva. În monumentală sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, G. Călinescu¹⁴, scrie și el despre prăbușirea fizică și morală a ultimului Coșbuc:

*„Îmbătrâni înainte de vreme, fiind la 50 de ani un om uscat, ca un țăran istovit de legarea snopilor, cu barba împuținată și cărunță. Muri în vremuri triste la 9 mai 1918, în locuința sa din strada Plevnei 48, luminată cu gaz aerian, după ce pierduse într-un accident de automobil lângă Târgu-Jiu, pe unicul său fiu Alexandru, întâmplare de care fu foarte afectat”*¹⁵.

Scurt-circuitul din viața lui George Coșbuc, produs în urma morții șocante a unicului său fiu, este prezentat și de Vintilă Russu Șirianu, chiar cu mai multă empatie decât G. Călinescu. Poate și pentru faptul că a fost, încă din primii ani ai copilăriei prieten cu Alexandru Coșbuc, iar în noaptea fatidică ar fi trebuit să fie în aceeași mașină a morții. Fusesse invitat de Alexandru în excursia pe Valea Oltului, promisese că vine, dar a renunțat cu regret la călătorie, în ultima clipă, pentru că mama sa tocmai se îmbolnăvise și a simțit nevoia să rămână alături de ea. Prietenul său a murit în acea zi fatală de 29 august, 1915. Confesiunea sa despre drama lui a fost scrisă în anul... 1969!

¹⁴ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a doua revăzută și adăugită, Ediție și prefată de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982.

¹⁵ Idem, p. 585.

Bibliografie

1. Marin Bucur, *Opera vieții. Caragiale – O biografie*, Editura Cartea Românească, București, 1989.
2. Ion Bulei, *Atunci când veacul se năște... Lumea românească 1900–1908*, Editura Eminescu, București, 1990.
3. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982.
4. Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, București, 1986.
5. Octavian Goga, *Precursorii*, Ediție și studiu introductiv de Ion Dodu Bălan, Editura Minerva, București, 1989.
6. Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. III, Editura Minerva, București, 1981.
7. Vintilă Russu Șirianu, *Vinurile lor... Ore trăite cu George Enescu, Constantin Brâncuși, Mihai Sadoveanu, Octavian Goga, George Coșbuc, Panait Istrate, Ion Brezeanu, Nicolae Bălțățeanu, I.L. Caragiale, Mihail Eminescu*, Editura Pentru Literatură, București, 1969.
8. Ioan Slavici, *Lumea prin care am trecut. Memorialistică și publicistică*, Ediție și prefață de Constantin Mohanu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2014.
9. Alexandru Vlahuță, *Versuri și proză*, Antologie, prefață, tabel cronologic și bibliografie de dr. Virgiliu Ene, Editura Eminescu, București, 1981.

George Coșbuc, spirituale și amuzamente

MIRCEA GELU BUTA*

Ieșirea în lume a românilor a avut dintotdeauna și aspecte hazlii, izvorâte din jocul dialectic dintre recunoaștere și necunoaștere, împrejurare în care umorul sau absența acestuia scot adesea la iveală nuanțe sau chiar profunzimi ce scapă, de obicei, discursului oficial, atunci când nu sunt omise intenționat. Tendința de simplificare, de a vedea lumea în alb sau negru, când ea nu este niciodată albă, nici neagră, este un izvor de glume, atunci când este privită cu lejeritate, dar știm bine că poate duce și la tragedie, când este exagerată prin patetism. Nu rareori tensiunile sunt amplificate de rivalitățile sau partizanatele dintre români, stări care tind spre exacerbare atunci când oamenii sunt departe de casele lor.

1. George Coșbuc la Karlsbad

Într-o astfel de situație s-a aflat și poetul George Coșbuc, antrenat într-o conversație pe seama poeziei și a poezilor noștri cu un fost hangiu din Karlsbad. Admirator al bardului de la Mirceaști pentru felul în care acesta cântase vitejia ostașilor români, Coșbuc avea să afle de la gazdele sale că Alecsandri nu doar că poposise și el la acel han, dar intrase într-o dispută cu gazdele sale, mărturie rămânând versurile din cartea de oaspeți: „*Der Befteak hier ist miserabel / Der Wein ist aber vil amabel / Erforsche nicht woher un wie / Ein Dichter aus die Rumanie*”

* Mircea Gelu Buta, Prof. Dr., Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, e-mail: butamircea@yahoo.com

(*Aici biftecul e mizerabil, / În schimb vinul e foarte amabil, / Nu cerceta cum și de unde. / Un poet din România*). La care gazda adăugase: „*Genannt Herr V. Alecsandri*” (*Pe numele său dl. V. Alecsandri*).

Nivelul la care Alecsandri stăpânea limba germană va rămâne, probabil, o enigmă, versurile de mai sus fiindu-i atribuite aproximativ, fără posibilitatea verificării surselor, dar dialogul dintre presupușii poeți continuă cu replica: „*Du verstehst nicht einmal das A-B-C: / Wir schreiben «vil» mit einen «e»*” (*Nu înțelegi nici alfabetul / Noi scriem «viel» cu un «e»*). Continuarea se face într-un jargon mai puțin protocolar, de unde bănuiala gazdei că ar fi vorba de mâna unui student. „*So 'ne Fabel / Mit amabel / Miserabel / Steck dir andreswo Schnabel!*” (*Așa o fabulă / Cu amabil / Și mizerabil, / Bagă-ți ciocul altundeva*). Insistența cu care se răspunde presupusului poet român face ca întâmplarea să devină mai puțin credibilă, potrivită însă pentru amuzamentul cititorului ocazional. „*Mein liebster Herr Dichter / Wir sagen deutsch aur «der»*” (*Dragul meu domn poet, / În germană spunem «der»*). Sfetnicii în ale gramaticii ajung și la pseudoconcluzia anecdotică: „*In diesem Falle, Herr, / Entweder «die», noch «der» / A daitscher Proffesär*” (*În cazul acesta, domnule, / Nici «die», nici «der» / Un profesor german*). În cele din urmă, duelul verbal se relativizează, prin trimitere la eternul Cupidon: „*So viel der Schwabe liebt die Bier / So viel und mehr viel lieb ich dir*” (*Cu cât șvabul iubește berea / Cu atât mai mult te iubesc eu pe tine*).

Întâmplător sau nu, aceste anecdote destinate bunei dispoziții a mesenilor de oriunde conțin un mare adevăr – nevoia de a ne traduce literatura pentru a fi cunoscută în lume. O nevoie atât de simplă, dacă nu ar exista rivalitățile, orgoliile și invidia. Însă nimeni nu e perfect...¹.

La stăruințele unor prieteni și colegi vienezi, în anul 1911, tânărul medic Alexandru Vaida-Voevod, care era deja deputat în parlamentul de la Budapesta, își reia activitatea medicală sezonieră la Karlsbad².

¹ C. Săteanu, *Mușchetarii literaturii române moderne*, Iași, Institutul Presa Bună, 1939, pp. 115–117.

² Este vorba de stațiunea Karlovy Vary.

În acea vară, printre rezidenții stațiunii s-au aflat poetul George Coșbuc și scriitorul Ion Luca Caragiale, care venise în mod special de la Berlin, pentru a-i arăta prietenului său, Coșbuc, un proiect de dramă istorică, în versuri, cu viața Didonei, regina Cartaginei³. De obicei, luau masa la Hotel „Loib” (d-na Seling), în tovărășia familiei Dr. Vaida și reputatului avocat bistrițean Dumitru Ciuta, un vechi client al stațiunii⁴. Conversația lor, snoave, anecdote, răsfăț de copii mari, zeflema, era pe contul literatorilor epocii. Dacă firea lui Coșbuc era apă sfințită, cea a lui Ioan Luca era apă tare, corozivă⁵.

Fiind o stațiune balneară, nu lipseau discuțiile despre diete. Astfel, într-o zi, la masă, av. Ciuta îi puse doctorului Vaida următoarea întrebare: „*Ce conține mazărea, linte, fasolea?*”. Răspunsul acestuia veni fără șovăire: „*Fasolea cca 21–22% albumină; mazărea 22–23%; linte 23–24%*”. Acesta însă continuă: „*Dar morcovii?*”. Vaida nu ezită: „*90% apă, 6% celuloză, 1% zahăr, 3% amidon, 1,5% albumină și 0,5% săruri și acizi*”. Uimit, avocatul bistrițean își întreabă prietenul cum de le știe atât de exact, iar acesta i-a replicat zâmbind: „*Așa e răspunsul, ca și întrebarea. Acești morcovi nu i-a analizat nimeni în laborator, așadar am dreptul să improvizez ad-hoc. Căci altfel nu aș putea satisface setea ta științifică, iar pentru a mulțumi pe client, medicul, în anumite cazuri,*

³ Șerban Cioculescu, *Viața lui Ion Luca Caragiale*, Ed. Minerva, 1986, pp. 324–325.

⁴ Dumitru Ciuta s-a născut la Rebrîșoara, în anul 1859. După terminarea claselor primare în comuna natală, urmează cursurile gimnaziale și liceale la Liceul Grăniceresc din Năsăud. Susține examenul de maturitate în luna iulie 1879 și se înscrie la Facultatea de Drept „Frantz Joseph” a Universității din Cluj, pe care o absolvă în anul 1885. Deschizându-și un birou de avocatură în orașul Bistrița, se va face remarcant prin apărarea drepturilor românilor în litigiile cu autoritățile comitatului și comunitățile săsești. Are merite nepieritoare, alături de av. Dănilă Lica, în intrarea românilor în cetate, prin cumpărarea Bisericii minorităților din Piața Rossmarkt. A fost proprietarul impozantei clădiri din partea de jos a Spitalgasse (azi, str. Gheorghe Șincai), pe care a construit-o în jurul anului 1900. Aceasta avea la parter 21 de încăperi, iar la etaj, 28 încăperi. La 19 decembrie 1930, familia a vândut-o contra sumei de 3.645.000 lei, în favoarea Statului Român, Direcția Generală a Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor, iar contractul a fost autentificat la Tribunalul Ilfov- secția Notariat.

⁵ Alexandru Vaida-Voevod, *Memorii*, vol. IV, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2006, p. 42.

trebuie să facă pe avocatul”. Comesenii au râs, iar av. Ciuta s-a declarat satisfăcut⁶.

Într-o seară, la cină, urmând sfatul șefului de sală de la restaurantul Hotelului „Loib”, au comandat cu toții „fogaș la grătar”⁷. Tocmai sosise Dr. George Pavel, un prieten medic din Bistrița. Acesta aduse în discuție faptul că fratele său, Constantin, „s-a lăsat de studiul Dreptului și vrea să se facă artist de Operă”, la care doctorul Vaida îi răspunde: „Vom avea nevoie și de artiști de toate felurile, nu numai de medici și avocați, căci ceasul cel de mult așteptat se apropie”⁸.

Discuțiile continuau după-masă, în timpul lungilor plimbări prin stațiune. Coșbuc, om distins prin firească delicatețe și sentimentalism, mergea înainte, împreună cu Elena (Lencia), soția doctorului Vaida, iar acesta rămânea în urmă cu Caragiale, cu care se oprea deseori din mers. Dacă Coșbuc nu persevera la o temă și trecea la alta, fără a ține seama de expunerea îngrijită, Caragiale, care afișa o politețe convențională, povestea ordonând fraza cu o îngrijire de la sine înțeleasă, de parcă ar fi dictat-o. Companionii mărturisesc că era o plăcere estetică să-l asculți. În plus, ducea până la extrem observarea ceremonialului convențional și a formelor rutinei sociale, încântând prin subtonul de sarcasm cu care descria oamenii și stările.

Când bărbații erau singuri, se lua la întrecere în a-și da frâu liber părerilor asupra producției artei și literaturii moderne. Cei doi maeștri erau de acord cu faptul că dacă doza talentului nu-ți permite să atingi culmile, te oprești la stâna modernistă, urcând pe cărarea naționalistă în dreapta ori, urmând pilda din străinătate, cățărându-te pe cărarea din stânga, cu aluri internaționale. Pe atunci erau la modă *Domnul notar*⁹ și *Maica cea tânără*¹⁰. Ambele piese s-au pretat din belșug observării

⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 188.

⁷ File de șalău la grătar.

⁸ Mircea Gelu Buta (ed), *Constantin Pavel... Întemeietorul*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011, p. 27; vezi și Alexandru Vaida-Voevod, *op. cit.*, vol. I, p. 198.

⁹ Dramă în trei acte de Octavian Goga.

¹⁰ Dramoletă neoromantică de Emil Isac.

celor doi, iar asistența avea beneficiul plăcerii. Urmau apoi anecdote și farse de răsfăț, când ambii se întreceau ca doi copii liceeni¹¹.

După terminarea sejurului de la Karlsbad, în luna iulie, Caragiale primește o scrisoare de la Dr. Vaida, care-i trimite de la Karlsbad exemplarul mărit al unei fotografii, realizată de maestrul Pitranev, în amintirea ceasurilor petrecute împreună cu dânsul și Coșbuc, cerându-i iscălitura, „*spre a-i ridica și mai mult «pretium affectionis»*”¹². În anii următori, doi dintre comesenii de pe terasa restaurantului din Karlsbad, immortalizați în fotografie, vor trece la cele veșnice: Ion Luca Caragiale, în ziua de 9 iunie 1912, la Berlin, iar av. Dumitru Ciuta, în anul 1913, la Bistrița.

Sezonul din anul 1912 a fost deosebit de uscat și secetos și, cu toată clima de munte a Karlsbad-ului, stăpâna o căldură sufocantă. Din America trecu un val de căldură intensă peste toată Europa, iar oamenii nu știau cum să se mai apere de curenții fierbinți de aer. Nici noaptea sau în zori de zi nu aveau parte de răcoare. Cu toate că lumea suporta cu stoicism valul de căldură, s-au înmulțit cazurile de colici abdominale, a căror etiologie era greu de descifrat. În luna iulie, Karlsbad-ul forfotea de lume. Această mulțime avea nevoie de alimente care trebuiau gătite, iar păstrarea lor devenise o problemă, întrucât carnea de vită, de vițel, de pasăre și peștele se țineau în ghețării, pentru că nu apăruseră încă vagoanele frigorifice¹³.

În acele zile istovitoare, doctorul Vaida se pomenește solicitat de scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea, un vechi client de-al său. De câteva zile, acesta zăcea la pat și trimisese după medic. Odaia lui era plină de fum, în urma infinitelor țigarete. Medicul a deschis larg fereastra, după care l-a consultat. Pacientul își deranjase stomacul cu o brânză stricată și scria în pat la una din dramele sale, probabil „Apus de soare”.

¹¹ Alexandru Vaida-Voevod, *op. cit.*, vol. I, pp. 211–212.

¹² Prețul simpatiei. *Apud* „Caragiale la Blaj”, în „Universul Literar”, București, anul XLVIII, nr. 36, sâmbătă, 9 septembrie 1939, p. 8.

¹³ Alexandru Vaida-Voevod, *op. cit.*, vol. I, p. 206.

– Am simțit că brânza e stricată, zise scriitorul, dar am fost silit să o înghit, căci vis á vis, la masa vecină ședeau două doamne care se uitau la mine.

– Bine, dar nu puteați să o scuipați în batistă și să ieșiți afară și să o aruncați?

– Da, aveți dreptate, dar nu mi-a venit aminte.

Cu puțină dietă și răbdare, maestrul Delavrancea s-a vindecat repede, putându-se bucura în toamnă de fastuoasa montare a piesei sale¹⁴.

În anul 1913, poetul George Coșbuc va reveni la Karlsbad, la sfârșitul lunii iulie. Vremea ploioasă și dispariția prietenului Ion Luca Caragiale îi creează disconfort. Singurii tovarăși în compania cărora își petrecea timpul rămăsese familia Dr. Vaida, cu care lua masa. În rest, vreme urâtă și plictiseală destulă. Mâncarea i se pare monotună, fapt pentru care îi scrie soției, rămasă acasă, la București:

„Cu mâncărurile o duc rău, căci tot fripturi sunt pe listă. Am încercat cu legume, dar știi cum le fac ei aici: fierte în apă. Am mâncat jumări și mi s-a aplecat (lucruri de care eu nu prea sufăr). Am cerut orez cu lapte: a fost fiert în apă, peste care au turnat câteva picături de lapte... Când mi-am stricat stomacul cu jumările, mi-a trecut după o sticlă de Giesshübl¹⁵”.

În ziua de Sfântul Ilie, poetul se întâlnește cu Miron Cristea, în acea perioadă Episcop de Caransebeș, care l-a invitat la masă, împreună cu familia Dr. Vaida. A fost un prânz elegant, cu vinuri scumpe, dat „în cinstea numelui său”. Zilele următoare, poetul și le va petrece în compania episcopului, care, generos, va plăti consumația¹⁶.

Primele zile din august rămân ploioase. *„E atât de urâtă vremea, că aproape nu vezi om pe străzi. Și e iarăși frig. E ca în zilele de noiembrie. Pleacă lumea și toți au în gură vorbele: «Es ist nicht zum aushalten!» (Nu mai pot să îndur!). Plec și eu mâine, duminică, până*

¹⁴ *Ibidem*, pp. 211–212.

¹⁵ Apă minerală de Karlsbad.

¹⁶ George Coșbuc, „Scrisoare către Elena”, Karlsbad, 24 iulie 1913, în vol. George Vasile Rațiu, *Elena Coșbuc, oaspete al Văii Bărgăului*, Ed. Aletheia, Bistrița, 1998, pp. 20–22.

la Viena”¹⁷. Întrucât ploaia și frigul continuă și în zilele următoare, Coșbuc își va petrece timpul la cafeneaua Lesezimmer, împreună cu Dr. Vaida, care nu prea are de lucru, pentru că românii au plecat. În asemenea condiții, mâncarea rămâne o preocupare importantă. Se servește „Spinat ai”¹⁸ și salată de lăptuci cu lămâie, fără untdelemn. Compotul este diluat cu două-trei prune într-o porție, fierte în apă simplă, peste care se presară puțin zahăr din zaharniță: „Este mizerie, batjocură și curată hojie”, conchide poetul¹⁹.

Spre sfârșitul sejurului, vremea se îmbunătățește și optimismul revine:

„Mănânc foarte bine și iau cu foarte mare veselie cafeaua, dimineața... Seara, m-am dus la Hamca, unde cântă băiatul doamnei Pavel. Trage bine din vioară. Cu fata mă întâlnesc mai des pe la Mühlbrunn, pe la nouă ore, căci eu mă duc târziu la adăpătoare, iar ea vine după nouă ore, căci nu stă la Karlsbad, ci în Drahovitz, la marginea orașului și cei care nu stau la Karlsbad nu au voie să bea apă din izvoare decât numai după nouă (asta e porunca, dar cine o poate controla?). Am luat-o o dată la terasa Pupp și am cinstit-o cu cafeaua... Luni seara voi fi la Viena, iar de acolo la Angelina. Mă duc pe la ea și pentru canonicul Domide²⁰, să-mi isprăvesc cu traducerea studiului aceluia italianesc. Corecturile le-am primit, dar n-am avut poftă să le corectez”²¹.

Spre sfârșitul lunii august, George Coșbuc părăsește Karlsbad-ul, îndreptându-se spre Pilsen, de unde îi scrie soției:

„M-am oprit în Pilsen, cu berea lui cea vestită. Dar eu beau vin – o, dar e cumplit de acru! Dorm la noapte aici. Poznaș oraș! Curioasă

¹⁷ George Coșbuc, „Scrisoare către Elena”, Karlsbad, 24 iulie 1913, în vol. George Vasile Rațiu, *op. cit.*, pp. 22–23.

¹⁸ Spanac cu usturoi.

¹⁹ George Coșbuc, „Către Elena”, Karlsbad, 15 august 1913, în vol. George Vasile Rațiu, *op. cit.*, pp. 24–25.

²⁰ Octavian Domide (1869–1949), canonic greco-catolic de Gherla, strălucit italianist, colaborator al lui George Coșbuc la traducerea „Divinei Comedii”, de Dante Alighieri. *Apud* George Vasile Rațiu, *op. cit.*, p. 30.

²¹ George Coșbuc, „Către Elena”, Karlsbad, 15 august 1913, în vol. George Vasile Rațiu, *op. cit.*, pp. 24–27.

fizionomie are! Nici vechi, nici nou, nici murdar, nici curat și într-un fel cum n-am mai văzut orașe pe lume. Inscripțiile sunt germano-cehe. Cehii nu voiesc să vorbească nemțește și se uită urât la nemți... Pentru că m-a apucat foamea, am mâncat Rindgulyás²² și am băut o sticlă de Giesshübl. Aștept acum să sosească Durchzugul²³ către Viena...”²⁴.

Câteva zile mai târziu, George Coșbuc este musafirul surorii sale, Angelina Pop, din Feldru, de unde îi scrie soției. Aici află de moartea lui Aurel Vlaicu, pentru care preoții satelor de pe Valea Someșului au tras clopotele²⁵. După un timp, va pleca la Gherla, ținta venirii sale în Ardeal, pentru a-l întâlni pe canonicul Octavian Domide, unul din italieniștii recunoscuți ai vremii. Se făcuse iarnă și era „o zăpadă fără ger”²⁶. Efortul a fost pe măsură, în final criticii fiind unanim de acord că ardelenii au făcut cea mai bună traducere a „Divinei Comedii”.

2. Distihurile lui George Coșbuc

Încă nu s-a strâns laolaltă toată opera poetică a lui Coșbuc. O bună parte a rămas uitată prin ziare și reviste, dar și în mintea celor care l-au cunoscut, relatând, ulterior, cu umor, întâmplările și discuțiile din preajma poetului. Iată o glossă scrisă de George Coșbuc, găsită și consemnată de defunctul pedagog năsăudean Sandu Manoliu:

„Nu glumiți, v’opresc acuma / Nu râdeți, bate-vă gluma! / Nu râdeți, ci stați cu răsul, / Nu glumiți, bate-vă plânsul. / Că de-ți râde-acuma voi / Ah, veți plânge mai apoi. / Însă faceți ce vă place, / Căci și eu așa voi face.”²⁷.

²² Gulaș din carne de vită.

²³ Trenul.

²⁴ George Coșbuc, „Către Elena”, Pilsen, 31 august 1913, în *op. cit.*, pp. 27–28.

²⁵ George Coșbuc, „Către Elena”, Feldru, 19 septembrie 1913, în *op. cit.*, pp. 30–32.

²⁶ George Coșbuc, „Către Elena”, Gherla, decembrie 1913, în *op. cit.*, p. 32.

²⁷ C. Săteanu, *op. cit.* p. 111.

Când ținea să glumească cu arta sa poetică, Coșbuc improviza instantaneu strofe care țineau loc de procese-verbale. De exemplu, la sedințele revistei culturale „Albina”, întemeiată de Spiru Haret nota:

„Astăzi, un proces-verbal: / Am vorbit și eu, și soții, / Însă domnul general, / Mai mult decât noi, cu toții. // Noi ne tot gândeam ce-am bea, / Cu o suflotească sete; / Generalul ne vorbea / De sigilii și secrete. // Dar acest proces-verbal / Va rămâne-o frumusețe / Toți având un ideal, / Deși pe mai multe fețe. // Căutăm acest secret / Care aduce-n mulți lumina / După cum ne-a spus Haret, / Care-a-ntemeiat «Albina»”²⁸.

Întrucât Spiru Haret era un mare admirator al lui Coșbuc și al operei sale, l-a propus să fie decorat. Poetul, invitat la Palat, trebuia să se prezinte protocolar, dar, necunoscând protocolul și ținuta, adică neștiind cum și în ce fel de port să se prezinte, se simțea încurcat. Pentru ca s-o scoată la capăt, s-a adresat lui N. Petrașcu, directorul revistei „Arta și literatura română”, la care colabora, trimițându-i o scrisoare cu următorul pasaj final:

„Am nevoie de sfaturi. Așa, de pildă: știi, cred că D-l Haret mi-a dat o decorație, nu știi care. E nevoie să fiu cu ea la piept, la Palat? Aud că se supără coridoarele Palatului dacă te văd fără decorații pe piept, când ți s-au dat. Acu trebuie să mi-o cumpăr; nu știi cum s-o port – mai mare daraua decât ocaua”²⁹.

În august 1887, George Coșbuc ajunge la Sibiu, unde va rămâne până în anul 1889, activând în redacția revistei „Tribuna”, eveniment pe care Ioan Slavici îl va consemna cu entuziasm: „De vreo două săptămâni avem aici pe Coșbuc, un admirabil băiat de vreo 21 de ani, unul din cele mai distinse capete”. În această perioadă va apărea „Nunta Zamfirei”, cea dintâi capodoperă a poetului.

Deseori, Coșbuc îl frecventa pe preotul Manta din satul Gura Rîului de lângă Sibiu, gustând deliciale proverbiale ospitalități ale

²⁸ *Ibidem*, pp. 111–112.

²⁹ *Ibidem*, p. 123.

gazdei și în casa căruia se simțea foarte bine, dovadă catrenul plin de umor și vervă, păstrat în arhiva amfitrionului:

„Cine-aduce vin cu canta? / – Popa Manta! / Cine-i beat ca un butuc? / Coșbuc!”³⁰.

Vara, la Ocna Sibiului, Coșbuc mersese la scaldă cu prietenul său, scriitorul Bogdan Duică. Poetul știa să înoate, iar prietenul său, ba, fapt pentru care stătea dezbrăcat la mal și ezita să intre în apă. Deodată, zburdând a tinerețe și a joacă, Coșbuc îi face vânt și „...bulbubuc, prietenul său cade în apă... mai, mai să îl înece!”. O clipă fulgerătoare de emoție și spaimă și, ca o zvârlugă, poetul e lângă tovarășul său, pe care îl trage la mal, muștrându-l: „Bine, Duică, așa de ușor te lași înecat?”³¹.

Pe când era redactor la revista „Vatra” (1894), Coșbuc ținea să-și întrețină cititorii cu snoave sau glume, considerând că, pe lângă valoarea culturală, au și un rol educativ. Iată cum se amuza în jurul figurilor voievodale: La întrebarea: „Care Domnitor a fost mai voinic?”, răspundea:

„Ciubăr Vodă, căci numai după el a rămas vorba: E voinic ca Ciubăr Vodă, pe care l-au mâncat guzganii!; Care Domnitor putea să zboare? „Lăcustă Vodă!. Care Domn a fost mai iubit de femei? Petru Cercel, căci ce iubesc mai mult femeile, decât cerceii. Care Domn stătea într-un picior când vorbea? Petre Șchiopul. Care Domna avea două toiage? Mircea al III-lea Ciobanul, care avea toiag ciobănesc și toiag voievodal. Care dintre domnitori s-au dușmănit mai mult între ei? Ștefan cel Sfânt și Vlad Dracul, căci unul era sfânt, iar celălalt dat dracului”.

Iată cum a încercat poetul să răspândească în popor istoria națională. Probabil, era un reflex spiritual de la „Junimea”, căci acolo se glumea în timp ce se făceau lucruri atât de bune și atât de scumpe culturii românești³².

³⁰ Bazil, Gruia, Blaga, *Inedit, Efigii documentare*, vol. II, pp. 36–37.

³¹ C. Săteanu, *op. cit.*, p. 109.

³² *Ibidem*, pp. 118–119.

În anul 1899, Virgil Șotropa, colegul lui Coșbuc de la Liceul Grăniceresc din Năsăud, a fost ales director al liceului, însă guvernul maghiar, pe motive politice, nu voia să-l confirme pe post. Situația, devenită publică, a ajuns și la urechile lui George Coșbuc, prilej cu care, dintr-o cârciumă bucureșteană, îi adresează împrecinatului câteva versuri de încurajare:

„Ditiramb, de la Carul cu bere: Șotropa, / Tu sperii Europa / Cu plângerile tale! / Ești tu la Rahova, / Ești tu la Grivița, / Ești tu la Alexe, cârcimarul? / Ori unde ești? / Țipă guvernul / Și țara țipă / Că ești director / La Năsăud. / Bagă de seamă, scumpule Maro, / Nu te umfla! / Și salutare, dragă primește / De la amicul vostru, Coșbuc”³³.

Având un rafinat simț al umorului, Coșbuc avea obiceiul să-și versifice misivele. Astfel, pe o carte poștală ilustrată, reprezentând salonul „Raimund-Loge” din vestitul restaurant brașovean „Wiener Rathaus-Keller”, care însoțea „putinica de lapte acru”, pe care Coșbuc i-o trimite lui Caragiale prin atașatul comercial George Moroianu, acesta notează, în dialect ardelenesc: „*Ui-ie noa că ce bun vin! Numai că – asta nu prea slobod!*”³⁴.

În luna martie 1905, poetul George Coșbuc, împreună cu pictorul Ștefan Luchian și un prieten, după ce fac consumație la terasa bucureșteană „Casa de jos”, lasă următoarea epigramă, ca notă de plată:

„Eu, Luchianu, omul frumos / Eu, Iulianul, omul năuc / Și eu, sucitul George Coșbuc / Decidem: / Să ni să facă câte-o cafea / (Cacofonia, zău, nu-i a mea!) / Cine va face-o, e lucru mare / Din partea noastră o sărutare. / Mai sus iscăliții / Și acum căliții / Și rău păliții / Cei trei bețivi”³⁵.

Anul jubiliar 1906 a avut o însemnătate aparte în istoria românilor: se împlăneau 40 ani de domnie a lui Carol I și 25 ani de la proclamarea

³³ Virgil Șotropa, „Amintiri”, în „Arhiva Someșană”, nr. 5., Năsăud, 1926, pp. 50–51.

³⁴ Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, Editura Minerva, București, 1986, p. 325.

³⁵ Epigramă redactată de George Coșbuc și Ștefan Luchian, la o cafenea, cu titlul de plată a cafelei, manuscris original, 18 martie 1905, piesă rară, licitație.

Regatului României, dar și 1800 ani de la cucerirea Daciei de către împăratul Traian. Cu această ocazie, la București a fost organizată „Expozițiunea Generală Română din București”, unde Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) a dorit să amenajeze un pavilion. Cu toată împotrivirea autorităților ungare, sub conducerea avocaților Victor Onișor și Gherasim Domide, în ziua de sâmbătă, 24 octombrie 1906, patruzeci de persoane au plecat din Gara Bistrița cu trenul spre București³⁶. În capitală, grupul a fost așteptat de „toți prietenii nășăudeni, printre care îi regăsim pe d-nii Iuliu Moisil, Candale, Ștefan Gavrițaș, căpitan Vasile Meruț, fost profesor din Nășăud, Vasile Șuteu, Emil Marica locotenent, Adace, G. Sfetea și alții”. După ce oaspeții au fost cazați, spre seară s-au adunat „La carul cu bere”, unde au salutat cu bucurie prezența poetului George Coșbuc³⁷. În scurt timp, li s-au alăturat prieteni și cunoscuți din București, Borgovan, Bogdan-Duică, Halița, Șuteu, Moisil, Meruțiu, Hodoș, Scurtu. Într-o seară, Coșbuc a invitat câțiva intimi într-un local unde puteau vorbi lucruri de-ale lor, de acasă. Se făcu ziua și ei continuau să povestească. Când unul dintre comeseni le atrăsese atenția că s-a făcut ziua și ar trebui să se despartă, Coșbuc, care nu-i lăsa să plece, le-a zis ironic: „Măi, ce solizi v-ați mai făcut voi, nășăudenii!”, la care Șotropa îi răspunde: „Auzi acolo, solizi, la patru ceasuri dimineața!”³⁸.

La puțin timp după încheierea expoziției, aducându-și aminte de cumnatul său, Constantin Pop, preot în Feldru, îi scrie, în cunoscutu-i stil umoristic, probabil o reminiscență din atmosfera societăților literare, în care una din devize a fost „Anecdota primează”:

„Părinte popo, sosit-ai acasă din București ori ești încă tot pe drum printre Coldău și Săsarm? Și ai găsit acasă toate prescurile pe număr? Și doamna preuteasă, bine, sănătoasă, mulțămim D-tale? Și Sfinția Ta – ei, dă-o dracului de sfinție! – ești sănătos și vesel? Îmi pare bine. Am cetit prin gazete că la gara de la Copșa-Mică

³⁶ „Revista Bistriței”, anul II, nr. 42, 1906, p. 3.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Virgil Șotropa, *op. cit.*, pp. 52–53.

ți-ai fi pierdut ochelarii. Îmi pare rău. Și că prin Sibiu ți-ai fi pierdut capul (dar de asta mă mir, că omul nu poate pierde ce n-are), ți-ai fi pierdut capul după o sălișteancă frumoasă. Astâmpără-te, popo, cu de-astea, că șade rău, că ești bătrân! Ce Dumnezeu, Angelina n-are «parapleu» să ți-l rupă de scăfârlie? M-am apucat eu să vă scriu, căci Alexandru are acum și mai puțină vreme decât mine. Toată ziua e la școală, se scoală de la 6 și jumătate dimineața, căci l-am dat la Liceul Lazăr și noi stăm departe, mai mult de patru kilometri de la liceu. Merge și vine cu tramvaiul electric, dar îi trebuie pe drum vreme multă, căci face de patru ori pe zi acest drum, aproape 16 kilometri zilnic. E îmbrăcat în uniformă, de cadet, și e cu pușca pe umăr.

Eu, mulțămescu-vă de întrebare, sînt sănătos. Nevastă-mea așîș-derea. Alexandru idem. Bucătăreasa tot așa. De la Sfințu Dumitru ne-am mutat în casa noastră, str. Labirint 133, casă frumoasă, mare, mă rog, ca de boer sărac! Păcat că astă-vară, când ați fost prin București, n-o aveam, ca să vă omenim ca pe niște obraze suptiri ce sînteți D-voastră și ca pe niște fețe bisericesti cari au s-ajungă în raiu de-a dreapta sfintului Haralambie, cel cu aripi de foc, care scaldă de șapte ori pe zi dracii în leșie. Dar ce n-a fost astă-vară, o să fie la anul și la mulți ani, că nu e numai un câne scurt de coadă în lumea asta și nici omul nu e jurat să vie numai odată în viața lui prin București, ca Pahonie Mocodeanul din Hordou la Ierusalim. O să mai veniți să mai vedeți «bârjele» și cinstita casă a Domnului, sfânt locaș de închinăciune la Caru-cu-bere (oho, Constantine, ce frumusețe de spumă!).

Acum, mai bine aș tăcea, dar uite că am fuștei pe limbă și mă leg și eu de-o vorbă din scrisoarea ta cea din urmă. Prostul fâgă-duiește și nebunul trage nădejde. Adecă nebunul sînt eu și prostul ești tu (să nu ne-audă cineva, că te pomenești că ne crede!). Te-ai legat să ne trimiți, tu, ori Angelina, că tot un drac sînteți, un covor, da un c-o-v-o-r! Bre, Turcule, nu puteai să te astîmperi, că acum nevastă-mea numai covoare vede, ba galbene, ba albastre, ba verzi. M-ați înnebunit-o cu covorul vostru.

Prin București e iarnă strașnică, zăpadă multă și ger. Dar mult soare și multă veselie, și acum cu sărbătorile ce vin începe frumuseța

orașului, cu nesfârșite iluminării, cu sgomot, și cântece, și irozi, și câte comedii.

Iar vouă, fiilor, pace și bună iubire între oameni. Să vă mâncați în pace călbașurile (așa cred că se chiamă mâncarea aia, că eu de 20 de ani nici n-am mai văzut-o), și să vă roadeți cu câți dinți mai aveți costițele de porc și bucurați-vă și veseliți-vă cu veselia Domnului, petrecându-vă sărbătorile cu dragoste și cu har dumnezeesc. Ai strănutat? Să-ți fie de bine! O să faci chef de seară cu Vartolomeiu a lui Filimon Gâjăilă de pe ulița morii. Și salutări de la noi. George”³⁹.

La începutul secolului XX, producătorii de ciocolată încercau să își impună produsele pe piața bucureșteană, recurgând la sloganuri de felul: „Copilaș ori tu ostaș / Ciocolată dacă vrei, / Cere numai Berindei, / O găsești oriunde vrei!”⁴⁰. Seara, la berărie, poetul George Coșbuc va comenta:

„Iată-afișul. Dacă vrei, / Pilda este foarte-adâncă. / Ciocolata «Berindei» / Numai câinii o mănâncă”⁴¹.

În anul 1905, în preajma Crăciunului, Onisifor Ghibu, student la Universitatea din București, împreună cu Constantin Bucșan, fostul său coleg de liceu la Brașov, care mai târziu s-a căsătorit cu sora lui Octavian Goga, încearcă să-l întâlnească pe George Coșbuc. Sunt sfătuiți să-l caute la „Carul cu bere”, unde poetul își petrecea deseori serile. Prin intermediul lui Iuliu Tuducescu⁴², custodele de la Academia

³⁹ Scrisoare datată 18 dec. 1906, adresată de George Coșbuc cumnatului său, Constantin Pop din Feldru, în „Arhiva Someșană”, nr. 5, Năsăud, 1926, pp. 41–42.

⁴⁰ Marian Rotaru, „Marca – sufletul comerțului” (II), în „Informatorul Moldovei”, 1 septembrie 2013.

⁴¹ Mihai Sadoveanu, *Iașii Primăvara*, apud Daniel Corbu Corbu (ed.), *George Coșbuc în amintirea contemporanilor*, ediția a doua, Ed. Princeps Multimedia, Iași, 2016, p. 223.

⁴² Iuliu Tuducescu (1871–1947), paleograf și publicist, născut la Lipova (Timiș), activează în cadrul Bibliotecii Academiei începând cu 3 ianuarie 1934, până la 1 octombrie 1933. Publică studii despre Hasdeu, Barițiu, Ibsen ș.a., precum și despre volumul „Balade și idile”, de George Coșbuc. Apud Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni*, Ed. Eminescu, București, 1990, p. 201.

Română, tinerii sunt poftiți la masa lui Coșbuc, care, în mare vervă, le relatează comensalilor o întâmplare petrecută cu o zi înainte:

„– *Ascultați! Un farmacist care a introdus de curând printre articolele din farmacia lui o apă de dinți, pe care o cheamă Odol, a venit la mine să-mi fac niște versuri pentru reclamă. Nu am avut timp și o să le fac acum*”. Și cum era bine dispus, a fabricat în grabă o poezie destinată farmacistului: «*Într-o mansardă-naltă / Regina și Carol / Carol cu mâna goală, / Iar ea cu brațul gol, / Se spală cu Odol*». Lumea râdea de se prăpădea⁴³.

Discuția continuă despre tipărirea cărților bisericești, în care s-a încercat înlocuirea cuvintelor vechi cu altele noi, introducându-se astfel în text o mulțime de neologisme „*unele insuportabile, altele cu totul nepotrivite pentru Biserică*”. Astfel, într-unul din Psalmii lui David, unde textul vechi spunea că „*Fetele împăraților sunt întru cinstea Ta, Doamne*”, cei de la Tipografia Cărților Bisericești, care avuseseră sarcina să îndrepte noua ediție, au găsit că ar fi mai potrivită expresia „*Fetele împăraților sunt damele Tale de onoare, Doamne*”. Comentând acest lucru, Coșbuc râdea de se prăpădea și repeta mereu:

„*Auzi, domnule, Dumnezeu să aibă dame de onoare. Îți poți închipui un astfel de Dumnezeu?*”⁴⁴.

În anul 1908, la sfârșitul lunii august, George Coșbuc participă la sfințirea bisericii din Măgura Ilvei, unde era paroh fostul său coleg de liceu, Zaharia Bulbuc, și căruia îi dedică următoarea epigramă:

„*Măgura de când e ea / N-a văzut vița de vie / Dar pentru aceea bea / Bine popa Zaharie!*”⁴⁵.

Dojeniți pentru petrecerea prelungită, poetul își va cere scuze în felul lui:

„*Apoi-preoteasă dragă/ Noi ne-am dus o noapte-ntreagă/ Ne-a udat ploaia cu tătul/ Pentru-un spritar ca oțătul./ Parca-i zeamă de duhan / Nu mai beau bere suhan*”⁴⁶.

⁴³ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, pp. 179–180.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 181.

⁴⁵ Victor Motogna, *Amintiri despre George Coșbuc (1910–1911)*, apud Daniel Corbu (ed.), *op. cit.*, p. 258.

În luna septembrie 1910, sub conducerea lui Iuliu Maniu, încep, la Blaj, pregătirile pentru serbările semicentenarului ASTRA. Chemarea Blajului a stârnit plăcere în inimile tuturor românilor. Pe o carte poștală, adresată lui Ion Luca Caragiale, pe care semnează Iuliu Maniu, Ștefan Pop, A. C. Domșa, A. Prie, Roșianu, Micul, I. Mureșianu, Flaviu C. Domșa, Papiu ș.a., George Coșbuc scrie: „*Nene Iancule, te salută blăjenii. No, che tare-i minuna!*”⁴⁷.

La începutul anului 1911, intelectualii din jurul cotidianului „Românul” din Arad⁴⁸ decid să aducă în redacție pe Ion Luca Caragiale, aflat în acea perioadă la Berlin, care prin strălucirea sa, să facă posibilă reabilitarea gazetei⁴⁹. De la berăria „Schuch Ferencz” din Arad, unde se adunaseră fruntașii din oraș împreună cu soțiile lor, Coșbuc versifică un distih: „*Trăim ca prin văzduh / aici la Ferencz Schuch*”, după care continuă: „*Cu dorul de a te cunoaște*”⁵⁰. Caragiale nu stătu mult pe gânduri și veni spre a-și lua în primire locul de onoare și răspundere care îi era oferită și care, la prima vedere, părea că-i va deschide perspective și orizonturi ca-n povești. Amestecul lui Caragiale în treburile politice ale ardelenilor se va bucura doar de sarcasmul confrăților, fiind cunoscută epigrama lui Cincinat Pavelescu „Dedicată unui scriitor, care a spus că el este un ceasornic fin, de precizie, pe care

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 325.

⁴⁸ Cotidianul „Românul”, publicație politică a Partidului Național Român din Transilvania, a apărut la Arad la 1 ianuarie 1911, sub conducerea lui Vasile Goldiș, având alături pe Aurel Lazăr, Ioan Suci, Ștefan Cicio-Pop ș.a., ca urmare a conflictului apărut între grupul luptătorilor ardeleni, format din „bătrânii ruginiți” și „tinerii oțeliți”. De fapt, războiul nu era „de proporții homerice”, cum a fost resimțit la vremea aceea, ci era un conflict generat de metodele și tactica de luptă care trebuiau folosite în contextul tratativelor cu guvernul ungar, care a degenerat în violențe verbale și atacuri personale. Conflictul ivit între politicienii transilvăneni se sfârșește în martie 1912, când tinerii revin la Vad, iar Octavian Goga, Onisifor Ghibu și Ion Agârbiceanu intră în comitetul redacție al „Românului”, care rămâne unicul purtător de cuvânt al Partidului Național Român, pentru că Revista „Tribuna” de la Sibiu își încetează activitatea.

⁴⁹ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 134.

⁵⁰ Șerban Cioculescu, *op. cit.*, p. 325.

trebuie să-l ungi gazeta la care scrie: *«Ești cronometru fin, desigur / Dar la... gazetă ce cauți, oare? / Au, ai nevoie de ceasornic / Sau ai nevoie de unsoare?»*⁵¹.

În Duminica Tomii din anul 1911, George Coșbuc fusese invitat la sedința Sinodului Arhidiecezan de la Sibiu, loc de dezbateră a problemelor bisericești, școlare și economice ale Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal. Poetul era cât pe ce să nu fie recunoscut, întrucât îi dispăruse șuvița stufoasă de pe frunte, care îi dădea o notă caracteristică. Întrebat de Onisifor Ghibu dacă și-a schimbat frizura, Coșbuc a început să îi relateze nenorocirea pe care o pățise cu șuvița de păr:

*„După o noapte albă, petrecută în cercul unor amici din Caransebeș, la prima oră de dimineață, am intrat într-o frizerie să mă tund, în vederea plecării spre Sibiu. În timp ce frizerul își făcea meseria pe capul meu, se vede că am ațipit. Când, deodată, simt mașina de tuns în părul meu, în față. Șvabul dracului îmi tăiașe șuvița cu mașina! – Ce-ai făcut, neamțule, fir-ai al dracului! – Kurz, mi-a răspuns el foarte liniștit pe nemțește. Dar eu îi spusese halb kurz. Orice discuție devenise de prisos. Dar ce mă fac eu acum, când m-oi întoarce la București. O să mă omoare nevasta, când m-o vedea fără șuvița de păr, pe care o port de când ne-am cunoscut. Va trebui să petrec câteva zile bune aici, ca să se mai repare puțin situația asta neplăcută”*⁵².

În vara anului 1908, poetul vine la Bistrița, invitat la botezul nepotului său, George Tiburțiu. Aflăm aceasta dintr-o scrisoare datată 19 iunie 1908, trimisă de acesta din București preotului greco-catolic Pantilimon Zagrai din Bistrița Bârgăului, soțul Valeriei, născută Coșbuc, nepoată de frate, prin care-l asigură: *„... Dar negreșit, vom fi sâmbătă la Bistrița, iar Duminică (29 iunie 1908 – n.n), la voi... adică în Bârgău”*. Vizita poetului la Bistrița a fost semnalată și de presa locală, intelectua-litatea românească simțindu-se onorată de prezența acestuia în mijlocul

⁵¹ Onisifor Ghibu, *op. cit.*, p. 145.

⁵² *Ibidem*, p. 185.

ei⁵³. Un an mai târziu, poetul va reveni pe plaiurile natale, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la absolvirea Bacalaureatului, fiind primit de către colegi și profesori „cu o nestăvilită admirație și mândrie”⁵⁴.

De atunci datează fotografiile cu cei trei foști colegi de la școala din Năsăud, realizate în studioul maestrului Alexandru Roșu din Bistrița: una sobră, în care interlocutorii se uită atenți la fotograf, o alta în care George Matheiu toarnă în pahare, iar a treia, în care se toastează cu paharul de vin în mână. Mai există o a patra fotografie, în care apar George Coșbuc și George Linul împreună cu soțiile lor, care sunt așezate pe scaune⁵⁵.

În anul 1913, George Coșbuc participă, în calitate de absolvent, la serbările semicentenarului Liceului Grăniceresc din Năsăud. Folclorul local reținea acea inegalabilă invitație în versuri, adresată profesorului Grigore Pletosu, devenit între timp protopop al Bistriței, scrisă de poetul George Coșbuc într-una din serile în care, ca oaspete la Bistrița, se retrăsese împreună cu tipograful George Matheiu și avocatul George Linul, la un „pahar de vorbă bună”, pe terasa unui restaurant din Marktplatz (Piața Centrală a orașului), cunoscut de bistrițeni sub denumirea „La Paulini”:

„Noi rugăm pe Protopopul / Să-și pună degrabă clopul / Și să vină
înspre noi. / Noi suntem la Paulini / Și petrecem ca vecinii / Cu vin
vechi și chelneri noi”⁵⁶.

Imaginarul autorilor care s-au ocupat de biografia lui George Coșbuc diferă în funcție de inspirație și percepția istoriilor locale. Dacă ani la

⁵³ *D-I George Coșbuc, poetul care a dus departe faima ținutului nostru, petrecând câteva zile și în orașul nostru cu stimata soție, intelectualii români din Bistrița s-au întrunit joi seara la o cină comună în onoarea sa. Bineventarea poetului a făcut-o în cuvinte alese d-l Dr. Tripon, iar d-l T. A. Bogdan a cetit o poezie ocazională. Asemenea convenire au ținut și năsăudenii*. Apud „Revista Bistriței”, anul IV, nr. 35, Bistrița, sâmbătă, 30 august / 12 septembrie 1908

⁵⁴ Gavril Scridon, *Coșbuc în locurile anilor de ucenicie*, Bistrița, 1975, p. 53; vezi și „Calendarul Bistriței pe anul 1910”, p. 91.

⁵⁵ Dan Lucian Vaida, „Contribuții privind cunoașterea unor fotografii cu valoare documentară”, în „Arhiva Someșană”, seria III, XIV, Năsăud, 2015, pp. 273–282.

⁵⁶ George Vasile Rațiu, *Univers Coșbucian la Bistrița*, Ed. Mesagerul, Bistrița, 2010, p. 11.

rând restaurantul din Bistrița, unde George Coșbuc a petrecut cu prietenii săi, nu a fost localizat, regretatul profesor George Vasile Rațiu îl identifică speculativ cu localul „König von Hungarn – Magyar Kiraly Szalloda”, situat în partea de sus a străzii Lemnelor, probabil, datorită faimei pe care și-o câștigase după ce fusese amintit de Bram Stoker în descrierea drumului spre ținutul contelui Dracula. Mai târziu, în anul 1919, Prințul Carol al României, aflat în exil la Bistrița, va trăi într-un apartament din acest hotel o idilă cu Maria Martini, bucureșteancă „*de statură mijlocie, castanie bătând în blond, nici urâtă, nici frumoasă, sprintenă în mișcări*”⁵⁷.

Un alt local vestit al Bistriței, unde ar fi putut petrece cei trei prieteni, era Hotelul Sahling, situat în apropierea bisericii catolice de pe str. Spitalgasse. Din anul 1885, Biserica Ortodoxă închiriasse aici un apartament pentru a-și ține ședințele sinodului protopesc. După anul 1920, terasa restaurantului, cunoscută sub numele Fritsch, va deveni renumită, fiind frecventată de domnii și boema orașului. Documentele de arhivă demonstrează însă fără echivoc că proprietatea familiei Paulini se află pe latura estică a Marktplatz-ului bistrițean, iar la începutul secolului XX, aici funcționa un restaurant⁵⁸.

⁵⁷ Alexandru Vaida-Voevod, *op. cit.*, vol. II. p. 45.

⁵⁸ Prima mențiune a imobilului din Piața Centrală, nr. 46, Bistrița, constând în casa de piatră cu etaj, compusă din 3 camere, spațiu comercial și curte, apare în Cartea Funciară a orașului în data de 22.04.1874, când la numărul topografic 1054, sunt înregistrați ca proprietari Fleischer Rudolf, Fleischer Louise și Dietrich Samuel. La data de 12.06.1901, prin contract de moștenire și contract de vânzare-cumpărare, imobilul în componența de mai sus se înscrie în favoarea lui Bertleff Frigyes și Paulini Mihály, ca proprietari în cote de 9/10 părți, iar 1/10 părți rămâne pe Fleischer Robert junior. La 04.09.1901, prin Sentința Tribunalului Cluj, cota parte de pe numele lui Fleischer Robert revine lui Paulini Mihály. Din anul 1904, imobilul revine lui Paulini Mihály, iar la 10.10.1911 se face mențiunea și în Cartea Funciară, Paulini Mihály preluând și partea lui Bertleff Frigyes, prin contract de vânzare-cumpărare a imobilului, respectiv casă din piatră compusă din: coridor intrare, casa scării și spațiu comercial. La data de 25.07.1927, prin deciziunea de moștenire a Judecătoriei Mixte Bistrița, imobilul trece în proprietatea soției defunctului Paulini Mihály și a celor șase copii. În aceeași zi, în baza unui contract de schimb, se intabulează dreptul de proprietate al imobilului pe Zarles Mihail și soția acestuia, născută Kerth Frieda. Analizând cele de mai sus, putem concluziona că Paulini Mihály a fost proprietar

Plăcerea de a se juca cu contradicții și cu tendințe versificate o mărturisește însuși poetul în poezia „Sonet”:

„Se zice și s-a zis că-i un secret / Al artei, să compui macame-
arabe / Să știi să faci o odă unei babe / Și, fără fond, să faci un bun
sonet... // Opt versuri le-am făcut! așa, cu gluma, / Dar stante pede
iată mai un vers, / O, de-aș găsi acum o rimă-numa / Arhangheli,
trâmbițați prin univers! / Eu sute de sonete-ți fac de-acuma! / Dar
haid'! și fără rimă văd c-a mers”⁵⁹.

Hotel Loib, Karlsbad – 1911

asupra imobilelor casă de piatră și spațiu comercial (fost restaurant) în perioada 1901–1927. După decesul acestuia, în anul 1927, bunurile au rămas moștenitorilor (soția și copiii) și vândute de către aceștia. Cf. Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Bistrița-Năsăud, *CF Bistrița nr. 442*; vezi și Ernst Wagner, *Bistritz in Siebenbürgen*, 2. Band. Beiträge zur Geschichte der Stadt, hrsg. aus Anlaß des 4. Treffens der Bistritzer vom 22. bis 24 Oktober 1982 in Dinkelsbühl / Mfr., p. 131.

⁵⁹ George Coșbuc, *Poezii*, Ed. Albatros, București, 1987, p. 257.

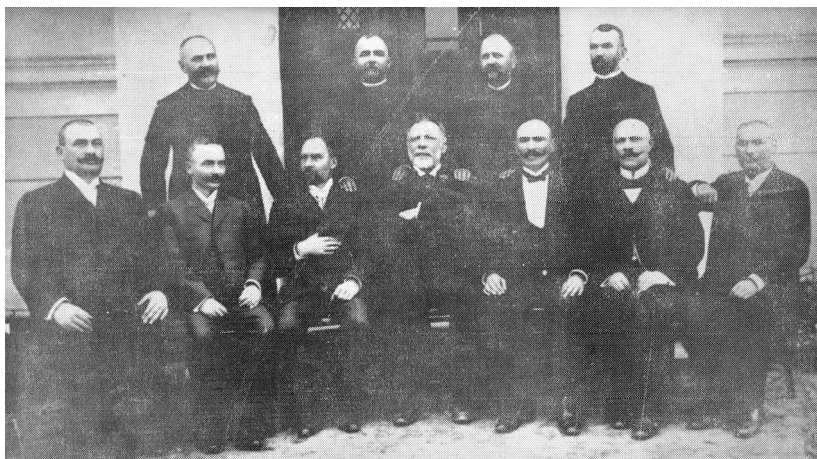
**George Coșbuc, Elena (Lencica) Vaida, av. Dumitru Ciuta,
Alexandru Vaida-Voevod, Ion Luca Caragiale
Terasa Hotelului „Loib”, Karlsbad – iunie 1911**

**Terasa Oteteleşeanu
București – sfârșitul sec. XIX**

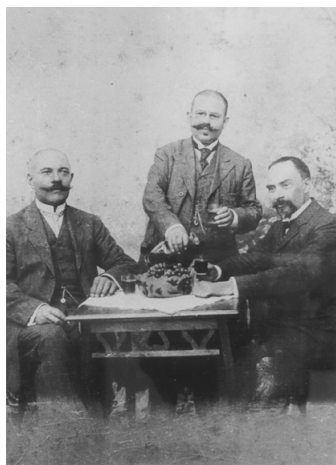
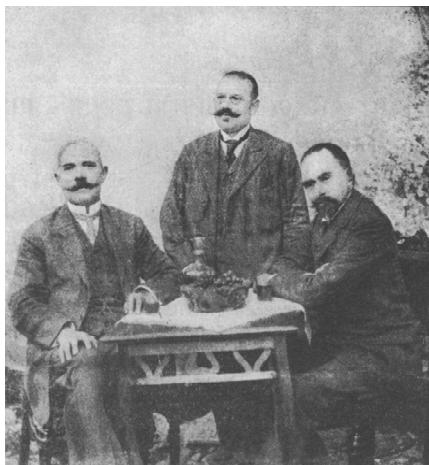
**Restaurantul „Carul cu bere”
București – începutul sec. XX**

**Grigore Pletosu și George Coșbuc, împreună cu foștii colegi de școală
Năsăud – 10 august 1909**

**I: Grig. Pletosu, Paul Tanco,
Ion Ciocan, Const. Moșil, Gavrilă Scridon, George Coșbuc
II: Ion Bârsan, Ion Marte, Ion Popescu, Iosif Popescu, Alexandru Andressi,
Todor Bohățel, George Linul, Zaharie Bulbuc, Grigore Ciunterei
Năsăud – 10 august 1909**

**George Linul, George Matheiu, George Coșbuc
Bistrița – 1909**

**Familia George Coșbuc și fam. George Linul
Bistrița – 1 septembrie 1909**

**Restaurantul „La Paulini” (a doua clădire, de la stânga)
Marktplatz, Bistrița – începutul sec. XX**

Bistrița – 16 septembrie 2016

CUPRINS

MIRCEA GELU BUTA	
Amintindu-ne de George Coșbuc	5
IOAN PINTEA	
Tradiția actualității	11
NICOLAE MANOLESCU	
„Coșbuc 150”... ..	15
IOAN-AUREL POP	
Istoria românilor – sursă de inspirație în creația poetică a lui George Coșbuc	33
MIHAI ZAMFIR	
Cultura poetului	45
ANDREI MARGA	
George Coșbuc nesimplificat	51
ION POP	
Cu gândul la George Coșbuc	61
ADRIAN ONOFREIU	
La aniversare – Coșbuc 150. Contra critica documentară	65
TUDOREL URIAN	
Anii bucureșteni ai lui Coșbuc	79
MIRCEA GELU BUTA	
George Coșbuc, spirituale și amuzamente	89

ISBN: 978-606-37-0110-8